

ALTYSARIN
AKADEMIASY

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

БІЛІМ ОБРАЗОВАНИЕ

ISSN 1607-2790

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№3 (98) 2021

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА

THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATION NAMED AFTER Y. ALTYSARIN

БІЛІМ – ОБРАЗОВАНИЕ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
RESEARCH AND ACADEMIC JOURNAL

№3 (98) 2021

Нұр-Сұлтан, 2021

**ҚР БҒМ Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ**

Басылымның кезеңділігі - жылына 4 рет шығады

№ 9838-Ж

есепке қою, қайта есепке қою туралы

КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің
Ақпарат және мұрағат комитетінде берілген

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ

**БІЛІМ ЖӘНЕ ТӘРБИЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК,
АҚПАРАТТЫҚ-ТАНЫМДЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАРИЯЛАУ**

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
президенті – **Бейсембаев Ғани Бектайұлы**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Пұсырманов Н.С. – философия докторы (PhD),
редакция алқасының төрағасы;
Чокушева А.И. – философия докторы (PhD);
Бекмағамбетов Ә.Б. – з.ғ. к., қауымдастырылған профессор;
Вербицкая Н.О. – п.ғ.д., профессор (Ресей);
Калимуллин А.М. – т.ғ.д., профессор (Ресей);
Кожамжарова Д.П. – т.ғ.д., профессор;
Кулмаматов Д.С. – ф.ғ.д., профессор (Өзбекстан);
Есім Ғ. – филос.ғ.д., профессор;
Мехмет Гувен – психология ғ.д., профессор (Түркия);
Шаймерденова М.Д. – т.ғ.к., профессор;
Бутабаева Л.А. – философия докторы (PhD);
Мукашева М.У. – п.ғ.к., доцент;
Нарбекова Б.М. – т.ғ.к., доцент;
Жуманова С.С. – п.ғ.м., жауапты редактор;
Динаева Б.Б. – ф.ғ.к., корректор.

*Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.*

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Национальной академии образования имени И. АЛТЫНСАРИНА МОН РК

Периодичность издания – 4 номера в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет, переучете № 9838-Ж
выдано Комитетом информации и архивов Министерства культуры и
информации Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ

ПУБЛИКАЦИЯ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ, ИНФОРМАЦИОННО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ
МАТЕРИАЛОВ ПО ПРОБЛЕМАМ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Президент Национальной академии образования
имени Ы.Алтынсарина – **Бейсембаев Гани Бектаевич**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Пусырманов Н.С. – доктор философии (PhD),
председатель редакционной коллегии;
Чокушева А.И. – доктор философии (PhD);
Бекмагамбетов А.Б. – к.ю.н., ассоциированный профессор;
Вербицкая Н.О. – д.п.н., профессор (Россия);
Калимуллин А.М. – д.и.н., профессор (Россия);
Кожамжарова Д.П. – д.и.н., профессор;
Кулмаматов Д.С. – д.ф.н., профессор (Узбекистан);
Есим Г. – д.филос.н., профессор;
Мехмет Гувен – д.психол.н., профессор (Турция);
Шаймерденова М.Д. – к.и.н., профессор;
Бутабаева Л.А. – доктор философии (PhD);
Мукашева М.У. – к.п.н., доцент;
Нарбекова Б.М. – к.и.н., доцент;
Жуманова С.С. – м.п.н., ответственный редактор;
Динаева Б.Б. – к.ф.н., корректор.

*Ответственность за достоверность материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.*

RESEARCH AND ACADEMIC JOURNAL
National Academy of education named after Y.Altynsarin, MES RK

Frequency of publication – 4 issues per year

CERTIFICATE

about registration, re-registration
No. 9838-F

issued by the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information
of the Republic of Kazakhstan

THEMATIC FOCUS

PUBLICATION OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL,
INFORMATION AND INSTRUCTIONAL MATERIALS ON EDUCATION AND UPBRINGING

President of the National Academy of Education
named after Y.Altynsarin – **Gani Beisembayev**

EDITORIAL BOARD

N.S. Pussyrmanov – Doctor of Philosophy (PhD),
Chairman of the editorial Board;
A.I. Chokusheva – Doctor of Philosophy (PhD);
A.B. Bekmagambetov – Candidate of Law, associate Professor;
N.O. Verbitskaya – Doctor of pedagogy, Professor (Russia);
A.M. Kalimullin – Doctor of history, Professor (Russia);
D.P. Kozhamzharova – Doctor of history, Professor;
D.S. Kulmamatov – Doctor of Philology, Professor (Uzbekistan);
G. Yesim – Doctor of Philosophy, Professor;
Mehmet Guven – Doctor of Psychology, Professor (Turkey);
M.D. Shaimerdenova – Candidate of history, Professor;
L.A. Butabayeva – Doctor of Philosophy (PhD);
M.U. Mukasheva – Candidate of pedagogics, associate Professor;
B.M. Narbekova – Candidate of history, associate Professor;
S.S. Zhumanova – Master of Pedagogy, executive editor;
B.B. Dinaeva – Candidate of philology, corrector.

*The authors are responsible for the accuracy of the materials.
The editorial board reserves the right to reject the materials.*

МАЗМҰНЫ

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ІЗДЕНІС / НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ И НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОИСК / SCIENTIFIC-METHODICAL AND SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL SEARCH

Сайлыбаев Ә.Ә., Бердібай Ф.Ө.

Негізгі міндет оқушы біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру.....6

Sarken R.S.

Formation of professional readiness of a teacher to work in a small rural school
within the framework of the activities of the methodological center.....10

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ: ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ПРАКТИКА / ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА / INCLUSIVE EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

Бутабаева Л.А., Исмагулова С.К., Жүсіп А.Қ.

Инклюзивті білім беруді дамытудағы мектеп әкімшілігінің рөлі.....16

Бутабаева Л.А., Малькенова Ш.Е.

Арт-терапия арқылы нашар еститін бастауыш сынып білім алушыларының
шығармашылық қабілетін дамыту.....22

Макина Л.К., Айтжанова Г.Д.

Оптикалық дисграфиясы бар бастауыш сынып оқушыларының жазбаша сөйлеу тілін түзету жолдары.....29

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕР / ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ / RESEARCH IN EDUCATION

Бейсембаев Г.Б., Караев Ж.А.

Актуальные проблемы трансформации системы среднего образования на основе STEM-подхода.....33

Динаева Б.Б., Убайдуллаева Г. Ж., Сагиндинов И.У.

Тұлға қалыптастырудағы педагогикалық квалиметрияның негізгі мәселелері.....61

Кененбаев Е.Т.

Проблемы возникающие в связи с ростом использования
невербальных средств коммуникации в социальной сети.....68

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ / THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

Сақтағанов Б.К.

Эмоционалдық интеллектіні дамытудың психологиялық аспектілері.....73

Утепбергенова З.Д., Асқарова Ә.Ж.

Шығармашылық қабілеттер көрінісінің психологиялық сипаттамалары.....78

БІЛІМ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТ / ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА / EDUCATION AND LEGAL CULTURE

Бекмағамбетов А.Б., Исмагулова А.Т., Михайличенко И.В., Нурмағамбетов Р.Г.

Роль метода кейс-стади в повышении знаний юристов в высшей школе
Республики Казахстан в условиях цифровой экономики.....82

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТАРИХЫНАН / ИЗ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ / FROM THE HISTORY OF KAZAKHSTAN EDUCATION

Медетбекова М.

Ы.Алтынсарин: Ұлттық білім беру моделі – функционалдық сауаттылық.....88

CONFERENCES, FORUMS, SEMINARS

Сампиев И., Шаймерденова М.Д.

Научные форумы как важный дидактический ресурс:
Post scriptum к заседанию международного круглого стола.....91

Ы.Алтынсариннің 180 жылдық мерейтойын мерекелеу аясындағы

«Ы.Алтынсарин: Ұлттық педагогика, методология» атты мерекелік онкүндік.....103

БІЗДІҢ АВТОРЛАР/ НАШИ АВТОРЫ / OUR AUTHORS.....106

ЖУРНАЛ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ / ПОЛОЖЕНИЕ О ЖУРНАЛЕ / POSITION ABOUT THE JOURNAL.....107

FTAMP 14.15.07

Ә.Ә. САЙЛЫБАЕВ¹, Ф.Ө. БЕРДІБАЙ²

¹п.ғ.к., доцент

*Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан*

²№33 мектеп-лицей директорының орынбасары
Алматы қ., Қазақстан

НЕГІЗГІ МІНДЕТ ОҚУШЫ БІЛІМІНДЕГІ ОЛҚЫЛЫҚТАРДЫҢ ОРНЫН ТОЛЫҚТЫРУ

Соңғы жылдары еліміздің білім беру жүйесі күрделі сынақтардан өтіп келеді. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің шұғыл қабылдаған пәрменді шараларының негізінде жалпы білім беретін мектептердегі оқу процесі үзілген жоқ.

Оқу жылында еліміздегі және әрбір өңірдегі санитарлық-эпидемиологиялық ахуалға байланысты мектептердегі оқу процесі дәстүрлі, қашықтан, аралас тәртіппен жүргізілді. Ресми ақпарат бойынша мектептердің 60% (3 998 мектеп) оқу жылы бойы оқу процесін дәстүрлі түрде жалғастырды. Оқушылардың 30% (6, 7, 8 және 10 сыныптар) оқуды қашықтан жалғастырды және «Жазғы мектеп» шеңберінде (1 миллионнан аса) білімдеріндегі олқылықтардың орнын толықтырды. 2020-2021 оқу жылының I тоқсанында дәстүрлі тәртіппен оқуын жалғастырған оқушының саны 1 млн болса IV тоқсанда олардың саны 2,2 млн-ға жетті. Күрделі санитарлық-эпидемиологиялық жағдайда жоғары кәсіби санатты және азаматтық ұстанымы жоғары мұғалімдер аса қажетті телесабақтар өткізді.

Еліміздегі эпидемиологиялық жағдай әлі де айтарлықтай жақсармай

отыр. 2021-2022 оқу жылында педагогтерге аса күрделі міндеттер жүктелді. Біріншіден, өткен 2019-2020, 2020-2021 оқу жылдарында оқу процесінің ауыспалы тәртібіне байланысты әрбір пәннің оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттары бойынша білім алушылардың біліміндегі болуы мүмкін олқылықтардың орнын толықтыру қажет. Содан соң ғана жаңа 2021-2022 оқу жылындағы әрбір оқу пәні бойынша оқу бағдарламасын меңгеру қамтамасыз етіледі.

Оқушы мен педагогтің алдындағы осындай күрделі қос міндетті шешу жұмысын қалай ұйымдастыруға болады, әрбір білім алушының біліміндегі өткен оқу жылдарында орын алған олқылықтардың орнын толықтыра отырып, жаңа оқу мақсаттарын қалай меңгертуге болады? Осы мәселе бойынша пән мұғалімдеріне, әдістемелік бірлестіктер мен әкімшілік мүшелеріне арналған білім алушының біліміндегі өткен оқу жылдарында орын алған олқылықтардың орнын толықтыра отырып, жаңа оқу мақсаттарын меңгерудің реті (алгоритмі) ұсынылады.

№	Жұмыс мазмұны
Диагностикалық жұмыс (I тоқсанның I аптасында)	
1	Өткен оқу жылдарындағы пәннің оқу бағдарламасының оқу мақсаттары бойынша әкімшілік диагностикалық бақылау жұмысын жүргізу.
2	Тақырыптар бойынша олқылығы бар оқушылардың санына байланысты өткен тақырыптардың қиындық ретін анықтау. Мысалы, қандай да бір тақырыпты меңгермеген оқушылардың саны көп болса, сол тақырып ең күрделі болып есептеледі. Тақырыпты меңгермеген оқушылардың саны аз болса, ол тақырыптың күрделілігі төмен болып есептеледі.
Жоспарлау жұмысы (I тоқсанның II аптасында)	
3	Пәннің оқу бағдарламасы бойынша өткен оқу жылдарының оқу мақсаттарына жаңа оқу жылындағы сәйкес оқу мақсаттарын анықтау.
4	Өткен оқу жылдарының оқу бағдарламасы бойынша оқу мақсаттарына жаңа оқу жылындағы сәйкес оқу мақсаттары анықталған сабақтардың қысқа мерзімді жоспарларын мақсаттарды үйлестіре, кіріктіре отырып дайындау. Жаңа оқу мақсаттарын (тақырыптарды) <i>меңгеру үшін өткен оқу жылдарындағы тақырыптар бойынша олқылығы бар оқушыларға дайындалып келуге</i> берілетін алдын-ала тапсырмалар дайындау.
5	Жаңа оқу жылындағы пәннің оқу бағдарламасы бойынша оқу мақсаттарына өткен оқу жылдарының сәйкесті оқу мақсаттары жоқ тақырыптарды анықтау.
6	Жаңа оқу жылындағы пәннің оқу бағдарламасының оқу мақсаттарына сәйкестігі жоқ өткен оқу жылдарының оқу мақсаттары бойынша олқылықтары бар оқушыларды тізімдеу және топтастыру.
7	Пәннің оқу бағдарламасының оқу мақсаттары бойынша олқылықтары бар оқушылардың топтарымен өткізілетін кеңестердің кестесін жасау.
8	Олқылықтары бар оқушылардың топтарымен өткізілетін кеңестердің кестесі сәйкесті жаңа тақырыптың алдын алу принципімен жасалады.
9	Олқылықтары бар оқушылардың топтарымен өткізілетін кеңестердің кестелерін жоспарлау принциптері: - жаңа сабақтың алдындағы күнгі кеңестер; - бескүндік сабақ кестесіне сыймаған жағдайда сенбілік кеңестер; - каникул күндеріндегі кеңестер; - жазғы мектеп күндеріндегі кеңестер.
10	Жаңа сабақтың алдындағы күнгі кеңес беру топтарын анықтау, кестесін жасау
11	Қажеттілігіне қарай сенбілік кеңес беру топтарын анықтау, кестесін жасау
12	Каникул күндеріндегі кеңес беру топтарын анықтау, кестесін жасау
13	Жазғы мектеп күндеріндегі кеңес тақырыптарын анықтау, кестесін дайындау
14	Жаңа оқу жылындағы оқу пәндері бойынша білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізу кестесін және талдау жұмысының жоспарын дайындау (<i>бұл жерде білім алушының өткен оқу жылы бойынша білімінің сапасы да, олқылықтары да көрінеді</i>): - қыркүйектің екінші аптасы (диагностикалық әкімшілік бақылау); - бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) кестесі; - тоқсан бойынша жиынтық бағалау (ТЖБ) кестесі.

Жүзеге асыру және талдау жұмысы (оқу жылы бойы)	
15	Пән бағдарламасы бойынша оқу мақсаттары кіріктірілген қысқа мерзімді жоспар негізіндегі сабақты ұйымдастыру арқылы оқушылардың біліміндегі алғашқы олқылықтарын толықтыра отырып, жаңа бағдарламалық мақсаттарға қол жеткізу.
16	Жаңа сабақ алдындағы кеңес беру кестесі бойынша сабақ жүргізу арқылы оқушылардың біліміндегі олқылықтарын толықтыра отырып, жаңа бағдарламалық мақсаттарға қол жеткізу.
17	Жаңа сабақ алдындағы сенбілік кеңес жүргізу арқылы оқушылардың біліміндегі олқылықтарын толықтыра отырып, жаңа бағдарламалық мақсаттарға қол жеткізу.
18	Каникул күндеріндегі кеңес жүргізу арқылы оқушылардың біліміндегі олқылықтарын толықтыра отырып, жаңа бағдарламалық мақсаттарға қол жеткізу.
19	Жазғы мектеп күндеріндегі кеңес кестесі бойынша сабақ жүргізу арқылы оқушылардың біліміндегі олқылықтарын толықтыру.
20	Білім алушылардың білім сапасына жүргізілген жүйелі мониторинг жұмысының нәтижесін талдау және әдістемелік бірлестікте, әдістемелік кеңесте, педагогикалық кеңесте талқылау: - диагностикалық бақылау жұмысының талдамалық есебі - әдістемелік бірлестікте, әдістемелік кеңесте, педагогикалық кеңесте; - бөлім бойынша жиынтық бағалау жұмысының талдамалық есебі - әдістемелік бірлестікте; - тоқсан бойынша жиынтық бағалау жұмысының талдамалық есебі - әдістемелік бірлестікте, әдістемелік кеңесте, педагогикалық кеңесте. - оқу жылының қорытындысы бойынша талдамалақ есеп – әдістемелік бірлестікте, педагогикалық кеңесте.

Осы ретпен әрбір мұғалім оқушының біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру жұмысын қалай жоспарлайды?

Алгоритмнің 1-қадамы – диагностика: өткен оқу жылындағы пәндердің оқу бағдарламасы бойынша диагностикалық бақылау жұмысын жүргізу. Диагностикалық бақылау жұмысының нәтижесімен оқу жылында ұйымдастырылатын іс-шаралар жоспарланады.

Біріншіден, егер өткен оқу жылы Сіздің дәстүрлі немесе қашықтан оқытуыңыздың нәтижесінде ешбір оқушыңыздың білімінде ешбір олқылық анықталмаса, Сіз оқушының біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру жұмысымен айналыспайсыз, қосымша сабақ бермейсіз, кеңес жүргізбейсіз, тек жаңа бағдарламаны меңгертумен айналысасыз. Ал егер диагностикалық бақылау жұмысының нәтижесінде

қандай да бір пән бойынша оқушылардың білімінде олқылықтар анықталса, онда ол оқушы анықталған олқылықтардың орнын толықтырмай жаңа тақырыптарды меңгере алмайды. Бұл жағдайда мұғалім, мектеп әкімшілігі алгоритмнің 2-қадамын қарауы керек.

Алгоритмнің 2-қадамы – жоспарлау: оқушыларда анықталған олқылықтардың орнын толықтыру жұмысын жоспарлау. Бұл жерде 5 түрлі мүмкіндік көрсетілген.

Бірінші – олқылықтар анықталған пәннің өткен оқу жылындағы бағдарламасының оқу мақсаттарына жаңа оқу жылындағы бағдарламада сәйкесті оқу мақсаттарының болуы. Онда жаңа сабақтардың қысқа мерзімді жоспарлары өткен және жаңа оқу жылындағы оқу мақсаттарын үйлестіре, кіріктіре отырып дайындалады. Бұл жағдайда да мұғалім қосымша сабақ бермейді, кеңес жүргізбейді,

тек олқылығы бар оқушыға алдын ала дайындалып келуге тапсырма беру арқылы жаңа бағдарламаны меңгертумен айналысады.

Екінші – олқылықтар анықталған пәннің өткен оқу жылындағы бағдарламасының оқу мақсаттарына жаңа оқу жылындағы бағдарламада сәйкесті оқу мақсаттарының болмауы. Бұл жағдайда олқылығы анықталған оқушы қандай да бір қосымша кеңестерсіз жаңа тақырыпты меңгере алмайды. Олқылығы анықталған оқушылармен жүргізілетін қосымша сабақтарды қандай сағаттардың есебінен жүргізуге болады деген мәселеде көптеген тәжірибелі мектеп басшылары, мұғалімдер бірнеше жол ұсынды. Бірінші жолы – мектептің жұмыс оқу жоспарының вариативті бөлігіндегі сағаттардың есебінен жүргізу мүмкіндігі. Бұл жағдайда мектептің педагогикалық кеңесінің шешімімен оқушыларының білімінде олқылықтары бар мұғалімдерге оқушылардың білімін кеңейтуге, тереңдетуге арналған факультативтік сағаттар есебіне сағаттар бөлуге болады. Екінші жолы – қосымша білім беру ұйымдарының жұмысын оқушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыруға бағыттау. Бұл жағдайларда оқушыларының білімінде олқылықтары бар мұғалімдер оқушыларының білімін қосымша білім беру кестесіне орналастырылған сабақтар арқылы жұмыс күндері өткізеді немесе ол оқушылар қосымша білім беру ұйымдарында жүргізілетін сабақтар арқылы білімдеріндегі олқылықтардың орнын толықтырады.

Үшінші – егер оқушылардың біліміндегі олқылықтардың көлемі көп болып, жоғарыда аталған үш түрлі мүмкіндіктің барлығы да оған жеткіліксіз болған жағдайда тоқсан аралық каникул күндерінде, оқушылар мен ата-аналардың келісімімен

қосымша кеңестер ұйымдастыру мүмкіндігі бар. Бұл күндер мұғалімнің жұмыс уақыты, айлығы жүреді.

Төртінші – жазғы мектеп уақытындағы кеңестер. Күзгі, қысқы және көктемгі каникул уақыты, сондай-ақ кезекті демалысқа сәйкес келмейтін жазғы каникул уақыты мұғалімдер үшін жұмыс уақыты болып табылады («Педагогтің жұмыс уақыты мен демалыс уақыты режимінің ерекшеліктерін айқындау қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 21.04.2020ж №153 бұйрығы. (ҚР Әділет министрлігінде 22.04.2020ж № 20449 болып тіркелген).

Бесінші – оқушы біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыруға мұғалімдердің де оқушылардың да бес күндік жұмыс күндерінің (45 минуттық сабақтарының), қосымша білім беру сағаттары мен ұйымдарының, каникул күндеріндегі кеңестердің мүмкіндіктері таусылған жағдайда оқушыларының білімінде орын алған олқылықтардың орнын толықтыру сабақтары сенбілік кеңестер арқылы жүргізуге мүмкіндік бар. Жоғарыда көрсетілген нормативтік құқықтық құжаттың 10-бабында «Білім беру ұйымдарында типтері мен түрлеріне қарай педагогтердің нақты жүктемесін, оқу-тәрбие жұмысының жоспарын, оқу кестесін және қолда бар материалдық-техникалық, кадрлық ресурстарды ескере отырып, бес күндік немесе алты күндік жұмыс аптасы белгіленеді» делінген. Сондықтан, ұсынылған алгоритм балаларымыздың білімінің сапасы төмендеген жағдайда оны қалпына келтірудің барлық мүмкін жолдарын көрсеткен. Бірақ балаларының білімінің сапасы төмендеген жағдайда оны қалпына келтіруде мектептегі мұғалімдерден қайыр болмаса, ата-ана баласын сенбі күні болсын, жексенбі күні болсын қосымша оқыту орталықтарының қызметіне жүгінуге мәжбүр болады.

SRSTI 14.15.15

R.S. SARKEN

*Director of the Center for Methodological Work
and information technologies in the education»
of the Department of Education of the Akimat of the North Kazakhstan region»,
Petropavlovsk, Kazakhstan
e-mail: roza.srken@mail.ru*

FORMATION OF PROFESSIONAL READINESS OF A TEACHER TO WORK IN A SMALL RURAL SCHOOL WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACTIVITIES OF THE METHODOLOGICAL CENTER

Abstract. *This article tells about the organization of teachers' methodical support from the methodical service of the region, using all innovative forms of successful interaction between methodologists and teachers, living in small schools of the North Kazakhstan region.*

Key words: *incomplete schools, methodical services, resource centers, professional competence.*

In the field of education of the Republic of Kazakhstan the special attention has been given to the development of small sized schools, as in recent years the number of schools, having a small number of students, combined classes, sets, having specific form of the formation of classes has increased dramatically. Today almost every fourth Kazakhstani teacher and every sixth Kazakhstani pupil work and study in small schools.

The functioning of the system of small schools simultaneously influences in the indicators of each level of education of the country as a whole and is the most important factor of the development of agricultural regions.

The school, situated in the village, plays a city-forming role, as having the status of the educational and cultural center, it contributes to preservation of the settlement, and hence, has a huge influence on the economic development of the territory.

The results of the final attestation of students, living in rural and urban schools show a gradual increase in the average score from a small settlement in favor of the metropolitan area. This difference becomes one of the important reasons for the outflow of the population to larger settlements.

The comparison of rural and urban schools shows a significant difference in the provision of facilities, infrastructure, funding, and, most importantly, the lack of highly qualified teachers. This difference affects on general education, which, in my opinion, is the reason for the «gap» between the village and city.

By the start of the 2020-2021 academic year, this gap was 80,9 percent, therefore, one of the most important tasks for the Center for Methodological Work and Information Technologies in Education was to find and develop effective, innovative ways of functioning of small schools.

A rural school with a small number of students has its own features due to the fact that the teacher has to solve very specific problems: how to organize the learning process in a multi-age group with students from different grades and different educational curricula; how to teach several subjects without having particular academic background in some of them; what are the forms and methods of teaching in a classroom with several students; how to organize learning process in a classroom for several students.

A teacher working in such difficult circumstances should have a number of additional professional competencies.

The professional readiness of the teacher, working in a small school is understood by the pedagogical community as a holistic integrative quality of the teacher's personality, which is manifested in a set of theoretical, methodological, natural competences, expressed in practical skills and abilities to organize the pedagogical process in a small school.

These competences require the necessity of special preparation for teachers to work in such types of schools. Therefore, the following question has been posed to the methodological service: How to organize an effective methodological support of teachers' professional preparedness to work in small boarding school, using the the Center's opportunities?

To answer this question, the research has been carried out, showed that a positive and effective response will be the implementation of the Program, aiming to build teacher's professional preparedness to work in small schools, such as: the analysis of modernization of rural schools in the region, which for the most part we classify as small

schools, showed that here of particular importance is the improvement of teachers' professional development.

Methodological Center, given the relevance of the problem, introduced the implementation of professional training for teachers, capable to constantly develop their modern technologies and methods to work in small schools.

As a result of the program teachers should master:

- knowledge of the peculiarities of the organization of learning process and upbringing in small schools;
- the ability to apply the acquired knowledge in practice;
- creative, analytical skills and self-education in the organization of the pedagogical process in a small staffed rural school.

Distance interaction between methodological service and teachers has expanded horizons of possibilities, therefore to realise this program in a new academic year the constant operating seminar for teachers, working in small comprehensive schools, has been chosen to modernize the content of the pedagogical process.

Opportunities for a new format of communication with teachers, including those from remote schools, which is especially important for our region, have expanded the functions of methodological support for teachers. That is why the working plan of the Center includes the implementation of subject associations, various activities and training workshops in online format, utilising educational projects, at both national and international levels.

So, in March 2021 the Center organised and conducted the regional subject Olympiads for subject teachers in collaboration with international colleagues. In April the international

online Olympiad for teachers of chemistry, biology, mathematics and elementary school was held, in which more than 5000 teachers from Kazakhstan and Russia participated.

Fifty seven percent of the North Kazakhstan teachers participating in the Olympiad were from rural and small-sized schools.

The subject Teachers' Associations have become the effective instrument for representation and dissemination of positive teaching experience as well as the means for solving professional difficulties and improvement of teachers' professional development. This school year, each association presented the experience of its teachers through various forms:

- Dialogue platform - Association of Teachers of Mathematics;
- Festival of methodological ideas - Sheberlik Association of Chemistry and Biology Teachers;
- Kaleidoscope of ideas - The Association of Teachers of Physics;
- Pedagogical panorama - Association of elementary school teachers;
- Methodological Laboratory - Association of Teachers of the Kazakh Language;
- «Saturday Night» - Association of History and Geography Teachers;
- master classes «I can share» - Association of Teachers of Russian Language and Literature.

More than 8,000 teachers participated in these educational projects, at least 60% of them were from rural schools.

One of the State Program's for the Development of Education and Science for 2020-2025 priorities was to narrow the gap between cities and villages, for this special teachers from schools with low performance were assigned to «strong» schools, and specialized schools were

supervised by rural schools. Conducted online master classes, consultations of teachers from «strong» schools for their mentees were aimed to develop the strengths of the teacher, to boost confidence in overcoming problematic situations, with which they encounter in their professional activities.

In November 2020, the Regional Pedagogical Panorama «Alley of Open Lessons» was launched. Panoramic review of 155 lessons with students provided a unique opportunity to reach the farthest schools and see teachers' lessons in real time, and expert observers - teacher masters and researchers provided teachers, who presented their experience to colleagues at such a high level with the methodological support and feedback.

The best lessons are posted on the website.

A decrease in the quality of knowledge at the end of the year showed the need to take urgent measures to fill students' knowledge gap, teachers of the region organized so-called «Summer Schools».

85 teachers (including 11 from the regional center) within the Panorama, organized by us for the purpose of generalization and distribution of similar experience, shared the recordings of their lessons with colleagues. The best video lessons were awarded with certificates from the Center.

In order to provide teachers with comprehensive assistance in addressing various methodological issues, cooperation, and to provide the conditions for professional growth and competence, on the one hand, and the requests, interests, needs of the teachers themselves, on the other hand, organized a permanent webinar «Methodological hour» on current issues of education - for teachers of the district, methodologists, subject teachers of the district and city

departments of education as a practice-oriented approach to solve urgent problems.

Reflection on the results of these webinars showed interest, timeliness and relevance of such a dialogue platform, where in real time, teachers had the opportunity to get information on issues of interest and all the necessary clarifications.

In addition, we conducted a two-stage training seminar using BilimLand, Kundelik.kz, ZOOM, DARYN.ONLINE, Microsoft Teams, Google Forms platforms on «Organization of Distance Learning» to raise the level of IT competences for more than 3000 teachers.

Also, for the purpose of building direct and prompt interaction with methodologists of regional education departments and with teachers, 78 WhatsApp chatbots have been created, working on a permanent basis.

We have developed a video tutorial on how to use the Telegram chatbot, developed by the National Academy's of Education named after I. Altynsarin, containing all the normative legal acts regulating the educational process.

We actively broadcast the best practices of teachers on YouTube channel «Bilikti ustaz». This content has 1,500 subscribers. Videos are viewed daily by more than 200 teachers.

To provide methodological support to beginner teachers, especially those in rural schools, who need support and accompaniment, as well as for teachers who want to transfer their skills, we have introduced a regional project called the «Mentoring Lab».

Today 408 young regional teachers work with mentor teachers on how to organize learning activities within their subject area. Together with the educational departments, the Center's

methodologists conducted online dialogue platforms with mentors.

One of the most important ways to solve the problems of small schools is to create support schools - resource centers - on the basis of complete rural schools, where the educational resources of nearby small schools are consolidated, with several magnet schools assigned to each resource center.

In the academic year 2020-2021 the network of resource centers with sufficient material and technical base: classrooms of new modifications, multimedia classrooms, labor training was 26 units, 64 magnet schools with more than 550 students were attached to them.

The role of resource centers of support schools at this stage is very important to support the level of education, in this regard, the Support School is important to ensure access to quality education for students of small schools.

Specialists of the methodological center carry out work on coordination and methodological support of the regional resource centers during the school year, including conducting on a systematic basis training webinars, regional and national seminars to exchange experience between the support and magnet schools.

In September 2020-2021 school year, a regional training webinar was held on the maintenance of regulatory and legal documentation in the resource center; during the seminar, L.N. Roerich, deputy director of the school for academic studies of the Kalinovskaya school, spoke about the organization and drawing up a work plan.

In November last year, the Centre for methodical work and information technology in education held a regional online seminar on «The role of the resource center to ensure equal access to quality education. The experience of work

at the regional seminar was presented by the resource center of Kalinovskaya secondary school of the district G. Musrepova.

In January, we took part in a regional seminar held by the Center for Innovative Development of the Department of Education of the Pavlodar region, where methodologist of the Center Bektemirov A. made a presentation on «The role of social and psychological services in the adaptation of children from magnet schools».

The resource centers assist distant village schools in overcoming social isolation of children, deficiency of cultural and developing environment. The problems of pre-profile and profile education are being solved.

In April 2021, the regional seminar was held to share experiences among the resource centers, where Tayynshinsky regional resource center presented their work experience.

The seminar was attended by the former representative of the National Academy named after I. Altynsarin Kudaibergen G.S. and representatives of resource centers of Pavlodar, Akmola and Kostanai regions.

Such seminars are considered as the effective platform for mutual exchange of experience between the regional RCs. Such work allows to determine the effectiveness of the work carried out by the RC administration and their interaction with the magnet schools, to identify existing problems in the organization of work.

To identify the most effective work experience and determine the best results, in February 2021 the Center held a regional contest «Best Resource Center. The first place by results of the competition was awarded to RC of Kalinovskaya secondary school of G.

Musrepov, the second place to RC at the secondary school № 2 of Taiynshi city and the third place to RC of Sovetskaya secondary school of M. Zhumabaev district.

The result of such work was the participation of North Kazakhstan schools in the regional and national stages of the competition «Best Supporting School (Resource Center)», where one of the schools won the event.

Initiated by the Center's methodologists, the Republican online seminar «Problems, search and solutions» on organizing the work of resource centers with magnet schools in the distance learning mode was held.

The event was attended by the director of the Center for development of National Academy of Education named after I. Altynsarin, as well as representatives of Karaganda regional department of education.

The participants of the event noted that in the situation of educational crisis during the pandemic, the children from small schools were assisted by the qualified specialists in overcoming difficulties in the basic disciplines. The educational motivation of pupils did not decrease that was shown in improvement of educational performance in mastering of practical skills within the framework of profiles. A great professional role was played here by the Center's methodologists, who supported teachers, working in small schools and resource centers at a distance.

In May 2021 a final meeting of all resource centers of the region was held, where the results of work for the school year were summed up and strategic objectives for the new school year were outlined.

Resource centers are fully innovative educational organizations and provide

modern forms of learning, where the capabilities of modern educational technologies are used, students have the opportunity to study with subject teachers - «narrow specialists», it is proved by the observed positive dynamics of the level of general educational skills and abilities of students, studying in small schools. In general, we can say that the supervision of RC activities by the methodological services makes it possible to provide timely pedagogical support for teachers, contributing to the effectiveness of their work.

Thus, all systematic daily work carried out by the Center allows to solve existing needs of the pedagogical community to improve the quality of education by providing feedback from teachers, which

allows you to make effective adjustments in the activities of teachers, including teachers of small schools.

A difficult stage of educational adaptation and restoring the quality of knowledge awaits us ahead. Therefore, joint work of methodologists and teachers, aimed at positive results, becomes the effective condition in the development of all participants' professional competence, irrespective of degree of schools' remoteness, which was proved during the previous period of remote mutual cooperation.

I believe that the timeliness and professional performance of such work is a guarantee of excellent results in the foreseeable future.

Р.С. Сәркен

**ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ АЯСЫНДА ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ
АУЫЛ МЕКТЕБІНДЕ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

*«Әдістемелік жұмыс және білім саласындағы ақпараттық
технологиялар орталығы» КММ директоры,
Петропавл қ., Қазақстан, e-mail: roza.srken@mail.ru*

Р.С. Саркен

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЯ
К РАБОТЕ В МАЛОКОМПЛЕКТНОЙ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ
В РАМКАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕТОДИЧЕСКОГО ЦЕНТРА**

*директор КГУ «Центр методической работы
и информационных технологий в сфере образования»
КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»
г.Петропавловск, Казахстан, e-mail: roza.srken@mail.ru*

Аңдатпа. Мақала Солтүстік Қазақстан облысының шағын жинақты мектептері әдіскерлері мен педагогтарының табысты өзара іс-қимыл формаларының барлық инновациялық арсеналын пайдаланатын облыстың әдістемелік қызметі тарапынан мұғалімдерді әдістемелік сүйемелдеуді ұйымдастыру туралы баяндайды.

Түйін сөздер: шағын жинақты мектептер, әдістемелік қызметтер, ресурстық орталықтар, кәсіби құзыреттер.

Аннотация. Статья рассказывает об организации методического сопровождения учителей со стороны методической службы области, использующей весь инновационный арсенал форм успешного взаимодействия методистов и педагогов малокомплектных школ Северо-Казахстанской области.

Ключевые слова: малокомплектные школы, методические службы, ресурсные центры, профессиональные компетенции.

FTAMP 14.29.05

Л.А. БУТАБАЕВА, С.К. ИСМАГУЛОВА, А.Қ. ЖҮСІП*Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,**Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан,**e-mail: l_askarovna@mail.ru, svetlana_isk@list.ru, zhussipaidana@gmail.com*

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДАҒЫ МЕКТЕП ӘКІМШІЛІГІНІҢ РӨЛІ

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беру ортасын қалыптастырудағы, әрбір балаға қолайлы білім беру ортасын құрудағы мектеп әкімшілігінің рөлі қарастырылады. Сонымен қатар жалпы білім беретін мектептердегі инклюзивті білім берудің ағымдағы жағдайын анықтау мақсатында мектеп директорлары, олардың орынбасарлары және педагогтерге жүргізілген сауалнаманың сұрақтары бойынша ішінара талдау жасалып, инклюзивті мәдениет, саясат және практика секілді инклюзивті білім беру аспектілерін дамытудағы мектеп басшылығының рөлі айқындалады. Сондай-ақ мақалада барлық балалардың, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың сапалы білім алып, әлеуметтенуіне жағдай жасауда табысқа жеткен шетелдік және отандық мектептердің озық практикасы зерделенеді, мектеп директорларына қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар беріледі.

Түйін сөздер: ерекше білім беруді қажет ететін балалар, инклюзивті білім беру, мектеп әкімшілігі, инклюзивті мәдениет, инклюзия философиясы, табысты тәжірибе.

Бүгінгі күні Қазақстан Республикасының білім беру саясатының басым бағыттарының бірі мектептерде мектеп қоғамдастығының барлық мүшелерін «қамтитын» білім беру ортасын құруға және дамытуға мүмкіндік беретін атмосфераны қалыптастыру, қажетті жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: «Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапалы білім алуы керек» деп атап өтті [1].

Білім беру ортасының сапасын жетілдіру жалпы білім беретін мектеп-

тер қызметінің маңызды бағыты болып табылады. Білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында да инклюзивті білім беру мәселелеріне көп көңіл бөлінген, онда таяудағы бес жылдағы аса маңызды міндеттердің бірі «оқытудың қауіпсіз және жайлы ортасын қамтамасыз ету» болып айқындалған [2].

Кез келген мектепте барлық балаларға, оның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қатысты сапалы білім беру және табысты әлеуметтендіру қамтамасыз етілуі тиіс. Аталмыш тапсырманы орындай алмайтын дәстүрлі білім беру жүйесі жаңа өркениеттік сынақтарға жауап беретіндей өзгерістерді қажет етеді.

Мұндайда қазіргі уақытта педагогтерде балалардың жеке білім алу қажеттіліктерін іске асыруға байланысты өздерінің кәсіби ізденістерін шыңдау қажеттілігі туындайды.

Жалпы білім беру процесіне ЕБҚ бар балаларды қосудың мәселелері бірінші кезекте мектептегі жұмысты қайта қарастырумен, қайта жоспарлаумен байланысты. Бұл ретте мектепте инклюзивті мәдениет пен практиканы қалыптастыру процесінде әкімшілік басқару мен педагогикалық өзін-өзі басқарудың жақсы жолға қойылған жүйесінің маңызды рөлін атап өту қажет.

Зерттеудің мақсаты әрбір балаға сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз етудегі мектеп әкімшілігінің рөлін анықтау болып табылады.

Мақсатқа жету үшін бірқатар міндеттер қойылды, олардың ішінде: инклюзивті ортада білім беру процесін ұйымдастыру бойынша мектеп әкімшілігінің халықаралық және отандық жұмыс тәжірибесінің озық үлгілерін көрсету, инклюзивті білім беру мәселелері бойынша еліміздің мектеп басшылары мен педагогтері үшін жүргізілген сауалнама нәтижелерін талдау.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА Инклюзивті білім беру орталығымен 2020 жылы Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайын мектеп директорлары, олардың орынбасарлары мен мұғалімдері көзқарасы тұрғысынан анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді.

Деректерді ақпараттық жинау әдіснамалық тұрғыдан құрылымдалған сауалнама негізінде іске асырылды. Онлайн сауалнама жүргізу үшін GoogleForms сервисі пайдаланылды.

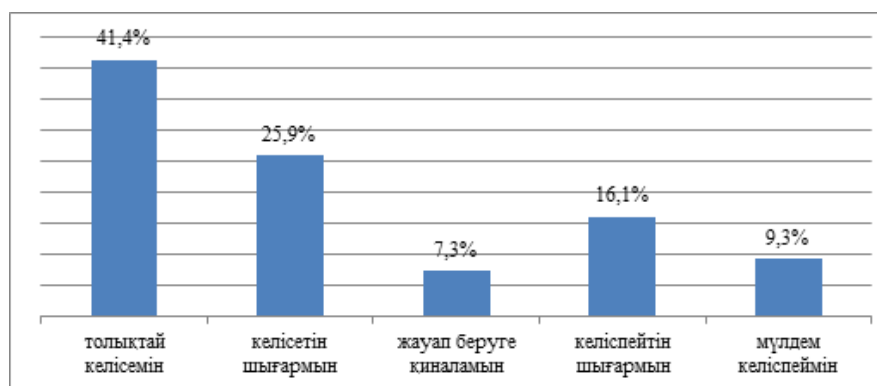
Сауалнаманың мақсатты аудиториясын 14 облыс және 3 республикалық маңызы бар қаладан барлығы 69 573

педагог құрады (ЖАО ведомстволық бағынысты күндізгі мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердің педагог қызметкерлерінің 21%-ы), оның ішінде сауалнамаға 1 771 мектеп директоры, 5 646 директор орынбасарлары және 62 156 мұғалім қатысты. Статистикалық деректерге сүйенсек, сауалнамаға ҚР-дағы күндізгі жалпы білім беретін мектептердің 25%-ының басшылары немесе әрбір төртінші директор қатысты деуге болады [3].

Қала және ауыл бөлінісінде респонденттердің басым бөлігін (40 539 респондент немесе 58,3%) ауылдық мектептердің педагогтері, ал қалған 41,7%-ын (29 034 респондент) қалалық мектеп педагогтері құрады.

Аймақтық бөліністе аса белсенділікті СҚО (49,5%), Ақмола (39,3%) облыстары, ал төмен белсенділікті Қызылорда (10%) және Түркістан (10,1%) облыстары көрсетті. Өңірлерге қатысты аталмыш статистика сонымен қатар сауалнама жүргізу кезінде білім беру органдары мен әдістемелік қызметтердің мүдделілігі мен ұйымдастырушылық жұмыстарының деңгейін сипаттайды. Бұл өз кезегінде инклюзивті білім беруді дамыту мәселелерінің өзектілігіне қатысты шынайы қарым-қатынастың немесе түсіну-түсінбеу деңгейінің жаңа дәлелі де болуы мүмкін.

Сауалнамадағы «ЕБҚ бар білім алушыны оқу процесіне қосу бойынша мәселелерді шешуде мектеп басшысы басты рөл атқарады» тұжырымына қатысты жауаптарға назар аударсақ, мектеп басшыларының 7,3%-ы бұл тұжырымға қатысты жауап беруде қиналатындығын, ал 25,4%-ы бұл тұжырыммен келіспейтіндігін мәлімдеді. Демек, сауалнамаға қатысушы мектеп директорларының шамамен 1/3 бөлігі бұл тұжырымға оң жауап бермеді (1-сурет).

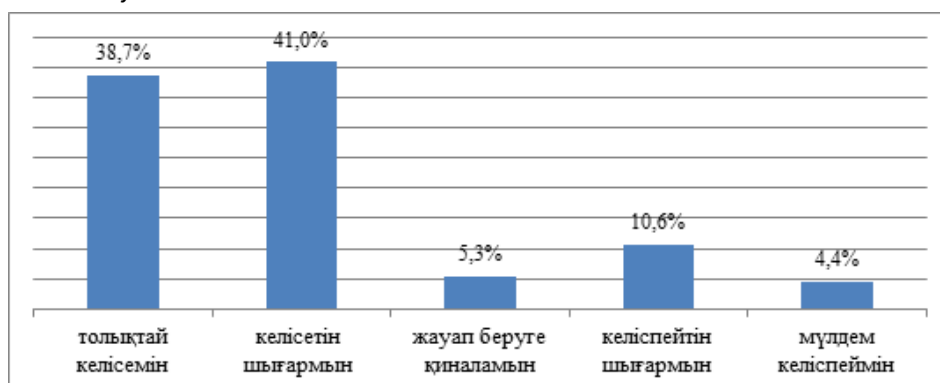

1-сурет. Мектеп директорларының «ЕБҚ бар білім алушыны оқу процесіне қосу бойынша мәселелерді шешуде мектеп басшысы басты рөл атқарады» тұжырымына жауаптары

Әлбетте, көптеген мектептерде білім алушылар, ата-аналар және педагогтер бірлесіп, мектептегі маңызды білім беру процестеріне бірдей енетіндей жағдайды қамтамасыз ету мақсат етіледі. Десе де, бұл бастамалардың кілті көшбасшылық екенін есте сақтау қажет. Мектеп деңгейіндегі көшбасшы – директор. Жаңа формация жетекшісі жаңаша жұмыс істеуі тиіс, ұзақ мерзімді кәсіби шеберлік пен тәжірибенің үздіксіз дамуы нәтижесінде іс-әрекеттерді жүйелі жоспарлап, педагогикалық қызметтің тиімді нәтижелеріне шоғырлана білуі тиіс. Сол себепті мектептерде өз қызметкерлерінің күш-жігерін біріктіріп, басқарудың мәдени-этикалық құралдарын кеңінен қолдана білетін көшбасшылар қажет. Ал инклюзивті білім беруді дамытуда көшбасшылықтың

тетіктері әлдеқайда көп нәрсені қамтитындығын атап өту қажет. Бүгінгі таңда менеджер-көшбасшы инклюзивті мәдениет ұғымын толыққанды түсінетін және оны өз білім ордасында қалыптастыра білетін «әлеуметтік сәулетші» бола білуі тиіс.

Жоғарыда берілген көрсеткіш мектеп директорларының инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыру мәселелері бойынша біліктілігін арттыру қажеттілігін айқындай түседі. Осы тұста сауалнамадағы «Біздің мектептің әкімшілігі мектепте инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыру мәселелері бойынша біліктілікті арттыруды қажет етеді» тұжырымына берілген жауаптар бойынша мектеп директорларының көзқарасы төмендегіше болды (2-сурет).

2-сурет. Мектеп директорларының «Біздің мектептің әкімшілігі мектепте инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыру мәселелері бойынша біліктілікті арттыруды қажет етеді» тұжырымына жауаптары

Берілген диаграммадан байқағанымыздай, сауалнамаға қатысқан мектеп директорларының шамамен 80%-ы мектепте инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыру мәселелері бойынша біліктілікті арттыруды қажет етеді.

Жыл сайын педагогтерге тұрақты түрде ұйымдастырылатын біліктілікті арттыру курстарының дені практикалық бағытталып, білім алушылардың ерекше қажеттіліктерін анықтау, оларды бағалау, психологиялық-педагогикалық қолдау, жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу және т.б. осы секілді тікелей білім беру процесіне қатысты мәселелерді қамтиды.

Осы орайда мектеп әкімшілігіне арналған инклюзивті менеджмент бойынша курстар қажеттілігі өзектілене түседі. Білім беру басшылығының инклюзивті білім беру жөнінде түсінігі 100% қалыптаспай, тұтастай ұжымнан қандай да бір оң қадамдар күту қиын. Ғалымдар мектеп директорларының барлық білім алушылардың, оның ішінде ЕБҚ бар білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруы үшін инклюзия философиясын жетік түсінуі, белгілі бір деңгейде арнайы білімінің болуы, сонымен қатар орын алған кедергілерді шешуде әлеуметтік әділеттілік қағидаттарына сүйенуі қажеттілігін алға тартады.

Сауалнамада сонымен қатар «Әрбір балаға қолайлы білім беру ортасын құру үшін мектепке не қажет деп ойлайсыз?» ашық сұрағы қойылған болатын. Бұл сұрақтың төңірегінде жауаптардың дені материалдық-техникалық және оқу-әдістемелік базаны жақсарту, нормативтік құқықтық құжаттарға өзгерістер енгізу, біліктілікті арттыру секілді мәселелер төңірегінде орын алып, инклюзия философиясын қалыптастыру, инклюзия мәдениетін дамыту секілді жауаптардың аз екендігі байқалды. Түптеп келгенде, аталған мәселелердің

барлығы инклюзивті білім беру жөнінде түсініктің болмауынан туындайтындығын естен шығармау қажет.

Мектеп директоры ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды білім беру процесіне қосу бойынша мектеп саясаты мен инклюзивті білім беру тұжырымдамасын әзірлеуге және оны енгізуге жауапкершілікті өз мойнына алуы тиіс. Осы тұста ескере кететін жайт, бүгінгі таңда ЕБҚ бар балаларға білім беруге қатысты басты назар оқу процесі тиімділігіне қарағанда олардың сабаққа қосылуына көбірек аударылады. Қазіргі таңда ЕБҚ бар балаларға жалпы білім беретін мектептерде оқуға қолжетімділік жолға қойылып келгендіктен, назарды сабаққа қосылудан гөрі, балалардың жыл сайынғы прогресіне аудару қажет. Мектеп әкімшілігі осы тұста педагогтердің кәсіби біліктіліктерін үздіксіз жетілдіру жоспарын әзірлеп, инклюзивті білім беру прогресін мониторингілеуді ұйымдастыруы қажет. Мұндайда мектеп директорлары педагогтерге қолдау көрсетіп, олардың кәсіби зорығуына жол бермеуі тиіс.

Демек, отандық білім беру ұйымдары басшылары мектептерді қажетті оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық жабдықтар мен ресурстармен қамтамасыз етумен шектелетін көшбасшыдан инклюзивті білім беруді қолдау үшін мектеп жүйесін түгелдей өзгертуге қауқарлы көшбасшыға айналуы тиіс. Мектеп табалдырығын аттаған сәттен бастап оның барлық баланың сапалы білім алуы мен табысты әлеуметтенуін қамтамасыз ететін қолайлы климат сезілуі тиіс.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА сайтынан (www.pao.kz) Инклюзивті білім беру орталығымен әзірленген «Мектеп әкімшілігіне арналған инклюзивті ортада білім беру процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар»

мен» танысуға болады. Бұл әдістемелік құралда әрбір білім алушыға қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру бойынша шетелдік және отандық мектептердің табысты үлгілері келтірілген. АҚШ, Канада, Ұлыбритания, Гонконг, Аустралия, Португалия, Молдова, Ресей, сонымен қатар еліміздегі озық үлгідегі менеджментпен ерекшеленген мектептерге қатысты зерттеулер берілген.

Мысалы, американдық зерттеушілердің пікірінше, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың артта қалуының басты себептерінің бірі, білім беру ұйымдарының олардың төмен үлгерімі үшін жауап бермеуіне байланысты. Мектептердің көбінде акцент білім беру процесінің тиімділігіне емес, оған қосылуға ғана қойылған. Бұл проблеманы олар мектептердің білім мазмұнына байланысты жыл сайынғы прогресті қамтамасыз етуге міндеттелгенінен кейін еңсере бастағандығын алға тартады [4].

Британдық зерттеушілердің пікірінше, инклюзивті практиканы дамыту мектепте жұмыс істейтін қызметкерлердің ойлау жүйесіне байланысты. Яғни ЕБҚ бар білім алушылардың сапалы білім алуының маңызды факторы – көшбасшылық, мектеп директорларының инклюзивті білім беруге қатысты ымырасыз, табанды ұстанымы [5].

Қарағанды қаласы №27 орта мектебі педагогтерінің пікірінше, мектеп әкімшілігі тек арнайы жағдайларды жасап қана қоймай, мектепке қабылдаудан басталатын басқару жүйесіндегі күрделі құрылымдардың барлығын қамтуы тиіс: мектепте инклюзивті білім беруді

дамыту стратегиясын әзірлеу, оқыту формалары вариативтілігін қамтамасыз ету, психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру, барлық қызметкерлерде ортақ инклюзивті құндылықтарды дамыту, толерантты мектеп мәдениетін қалыптастыру, мектеп педагогтерінің кәсіби құзыреттіліктерін арттыру, балалардың ерекше қажеттіліктерін ескерумен қосымша білім беру жүйесін дамыту, әлеуметтік серіктестермен өзара ықпалдастықты ұйымдастыру, ата-аналармен тығыз қарым-қатынасты дамыту, оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық базаны дамыту, әріптестер арасында табысты тәжірибені насихаттау және т.б.

Әрбір білім алушыға қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру бойынша озық үлгідегі мектептерде басты рөл мектеп директорына тиесілі. Мектеп директорының мектеп өміріне белсенді қатысуы өзгерістерді енгізуде, қызметтерді жақсартуда маңызды предикатор болып есептеледі. Мектеп директоры жүйелі өзгерістерге ықпал етіп, әріптестерінің жаңа көзқарастар мен практикаларды қабылдауына түрткі болады.

Қорыта айтатын болсақ, мектеп директоры мектеп саясатын бекітіп, өз ісімен әріптестерінің этикалық және кәсіби дамуының жақсаруының себепшісі бола отырып, бастысы, білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, барлық білім алушылардың сапалы білім алуына және табысты әлеуметтенуіне айтарлықтай әсерін тигізеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы. URL: https://www.akorda.kz/kz/special/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek.
2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Қазақстан Республикасында білім беруді және

ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы. URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>.

3. «Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің статистикасы» Ұлттық жинақ – «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ: Нұр-Сұлтан, 2020. – 308 бем.

4. Mcleskey J. Effective leadership makes schools truly inclusive /J. Mcleskey. URL: https://www.researchgate.net/publication/273292059_Effective

5. Ainscow M. From exclusion to inclusion: ways of responding in schools to students with special educational needs / M. Ainscow, A. Dyson, S. Weiner. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED546818.pdf>).

Л. А. БУТАБАЕВА, С. К. ИСМАГУЛОВА, А. К. ЖУСИП

РОЛЬ АДМИНИСТРАЦИИ ШКОЛЫ В РАЗВИТИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Национальная академия образования им. И. Алтынсарина,

г. Нур-Султан, Казахстан

e-mail: L_askarovna@mail.ru, svetlana_isk@list.ru, zhussipaidana@gmail.com

L. A. BUTABAEVA, S. K. ISMAGULOVA, A. K. ZHUSSIP

THE ROLE OF THE SCHOOL ADMINISTRATION IN THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION

National academy of education named after Y. Altynsarin,

Nur-Sultan, Kazakhstan

e-mail: L_askarovna@mail.ru, svetlana_isk@list.ru, zhussipaidana@gmail.com

Аннотация. В статье рассматривается роль администрации школы в формировании инклюзивной образовательной среды в общеобразовательных школах, в создании комфортной образовательной среды для каждого ребенка. В целях определения текущего состояния инклюзивного образования, в общеобразовательных школах было проведено анкетирование директоров школ, их заместителей и педагогов. В статье анализированы некоторые вопросы по данному исследованию, где определяется роль руководства школы в развитии аспектов инклюзивного образования, как инклюзивная культура, политика и практика. Также в статье изучается передовая практика зарубежных и отечественных школ, добившихся успеха в создании условий для качественного образования и социализации всех детей, в том числе детей с особыми образовательными потребностями, представлены методические рекомендации директорам школ по формированию благоприятной образовательной среды.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, администрация школы, инклюзивная культура, философия инклюзии, успешный опыт.

Abstract. The article considers the role of the school administration in the formation of an inclusive educational environment in secondary schools, in creating a comfortable educational environment for every child. In order to determine the current state of inclusive education, a survey of school principals, their deputies and teachers was conducted in general education schools. The article analyzes some questions on this study, which determines the role of school management in the development of such aspects of inclusive education as inclusive culture, policy and practice. The article also examines the best practices of foreign and domestic schools that have succeeded in creating conditions for high-quality education and socialization of all children, including children with special educational needs, and gives methodological recommendations to school principals on the formation of a favorable educational environment.

Keywords: children with special educational needs, inclusive education, school administration, inclusive culture, philosophy of inclusion, successful experience.

FTAMP 14.29.05

Л.А. БУТАБАЕВА¹, Ш.Е. МАЛЬКЕНОВА²¹PhD, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан, e-mail: l_askarovna@mail.ru²Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: shynarmalkenova@mail.ru

АРТ-ТЕРАПИЯ АРҚЫЛЫ НАШАР ЕСТИТІН БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Андатпа. Бұл мақалада нашар еститін бастауыш сынып білім алушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда қолданылатын арт-терапия әдісі жөнінде жазылды. Психотерапияның бір түрі болып есептелетін арт-терапия әдісін зерттеген шетелдік ғалымдардың еңбектерін саралау негізінде қысқаша мәліметтер ғылыми тілде жазылып шықты. Сонымен қатар бастауыш сынып туралы түсінік беріле отырып, аталмыш мектеп жасындағы білім алушылардың шығармашылық деңгейлері қарастырылды. Мақалада бастауыш сыныптағы нашар еститін білім алушылардың білімді игеруі негізінде шығармашылық қабілеттерін дамытуға болатындығы жөнінде сипатталды. Білім алушылардың мектепке, сондай-ақ әлеуметтік өмірге бейімделіп, шығармашылық қабілеттерді қалыптастырудың кезеңдері арқылы өтетінін түсінеміз. Осы мақала негізінде бастауыш сыныпта білім алатын нашар еститін білім алушылардың шығармашылық қабілеттері мен оларды дамытудағы арт-терапияның алар орны жөнінде мағлұматтарды ала аламыз.

Түйін сөздер: арт-терапия, мектеп, шығармашылық қабілеттер, бастауыш сынып, білім алушы.

КІРІСПЕ

Бүгінгі күнде Қазақстан Республикасының білім беру саясатының басым бағыттарының бірі мектепке дейінгі және мектепте білім алатын ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың жағдайын жасап, оларды әлеуметтік өмірге бейімдеп, білім алу сапасын арттыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: «Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қарастырылуы қажет. Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапа-

лы білім алуы керек» деп атап өтті [1]. Қазақстан Республикасының білімді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған бағдарламасында басым көрсетілген білім саласы – инклюзивті білім беру саласы болды. Бұл білім беру саласы негізінде білім алатын балалардың басым көпшілігі – ерекше білімді қажет ететін оқушылар.

Ерекше білімді қажет ететін оқушыларға білім беру аясында олардың білім алу қабілетін арттырып, саналы түрде ойлау білуге, шығармашылық қабілетін арттыруға көмек беретін бірнеше технологиялар мен әдіс-тәсілдер бар. Олардың ішіндегі бірі де, бірегейі – арт-терапия [2, 36-37 бб].

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Төменгі сыныптарда оқитын білім алушылардың шығармашылық қабілетін дамыту педагогика ғылымдарында үлкен мәселе болып отырғаны белгілі. Бастауыш мектеп – білім алушының өміріндегі маңызды кезеңдердің бірі, себебі білім алушылардың ойлау деңгейі, шығармашылық белсенділігі өзгеріске түседі, танымдық деңгейі артады, білім алушы жаңа әлеуметтік рөлге ие болады, оның қарым-қатынасқа түсу дағдылары дами бастайды. Осы уақытта балалардың кең ойлауын, шығармашылық қасиеттерін дамытып қана қоймай, қалдық естуін және сөздік қорын одан әрі жақсарту түсіру керек.

ӘДІСНАМА

Бастауыш сынып – мектепке енді қадам басқан балаларға білім беретін алғашқы сатылы процесс. Жалпы мәдениетті қалыптастыруға, танымдық дамуға бағытталған бастауыш білім жеке тұлғаның мүмкіндіктерін тәуелсіз жүзеге асырудың негізін қалайды, сонымен қатар ақпараттық қоғам жағдайында адамның әлеуметтік жетістігін қамтамасыз етеді. Жоғары білімді, тілдік тұрғыдан сауатты білім алушылар үлкен жетістіктерге жете алады, өйткені олардың ойлау көкжиегі мен шығармашылық қабілеттерін көрсету мүмкіндіктері кеңейеді. Сонымен қатар бұл оқу кезеңінде білім алушыларда «мен» процесі қалыптасып, қоршаған орта туралы ойлау көкжиектері өзгере түседі, сондай-ақ бұл кезеңде көбіне олардың шығармашылық қабілеттерімен қоса ойлау, қиялдау, армандау сияқты қабілеттері қатар дамиды [3, 10-12 бб].

Бастауыш сыныптағы білім алушылардың шығармашылық қабілеттерінің қалыптасуы ым-ишара, мимика, пан-

томимика, бейнелердің халықаралық тілінің дамуымен байланысты. Өнер қарым-қатынас мақсатында, белгілі бір ерекшелікке, реңкке, бояуға, көңіл күйге ие тіл ретінде қалыптасты. Қазіргі заманғы арт-терапияның прототипі өнердің ескі түрлерінде – халық туындыларында бейнеленген. Мұнда «ұжымдық бейсананың» символдық тіліне тікелей сенім артылады. Символизацияға бейім адам бейсаналық түрде әлемнің объектілері мен формаларын символдарға айналдырды және бұл рәміздерді дін мен бейнелеу өнерінде де қолданды. Ежелгі тарихтарға қарамастан, арт-терапия емдеу-түзету және алдын алу шараларында тәуелсіз бағыт ретінде ондаған жылдарға созылады. Арт-терапияның дамуына қажетті өзгерістер өткен жүзжылдықтың соңына қарай балалық пен қарапайым өнерге мүдделердің артуымен бірге қалыптаса бастады. Өз эмоцияларының стихиялық көрінісі, шынайылық, конвенция шеңберімен шектелмеген, шығармашылықтың өзі және көрермендердің суретшінің кәсібилігін нақты бағалауы емес – бұл өнер үшін де, арт-терапия үшін де маңызды.

Арт-терапия білімнің әртүрлі салаларын – психологияны, педагогиканы, медицинаны, мәдениеттануды және тағы басқа салаларды біріктіретін пәнаралық тәсіл болып саналады. Арт-терапияның қайнар көзі көркемдік тәжірибе болып есептеледі, себебі арт-терапия сабақтарында білім алушылар бейнелеу қызметіне қатыса отырып, бойындағы шығармашылық қасиеттерді артырады.

Арт-терапия ұғымы Аристотель мен Платонның еңбектерін кездесіп, оны «құдайдың сыйы» деп бағалаған, кейін өте келе педагогикалық терминдер «арт-терапия» болып өзгертілді. Арт-те-

рапия өткен жүзжылдықтың 30-жылдарында қалыптасты. Аталмыш терминді Адриан Хилл 1938 жылы енгізген, ол шипажайлардағы туберкулез ауруына шалдыққандармен жүргізілген жұмысын сипаттаған. Фразалар психологиялық денсаулық орталықтарында пациенттермен өткізілген өнер сабақтарының барлық түрлеріне қатысты қолданылды. Қазіргі кезде педагогикалық-психологиялық зерттеу салаларында және сабақтарда кеңінен қолданылады.

Арт-терапия бірінші кезекте бейнелеу мен шығармашылық функцияға бағдарланған. Арт-терапияны теориялық идеялардың контекстіне З. Фрейд және К.Г. Юнг енгізді, содан кейін ол К. Роджерс пен А. Маслоудың тұлғалық дамуының гуманистік моделіне қосылды.

К. Юнгтің тұжырымынша, арт-терапияда пайдаланылатын өнер бейсаналық және саналы «мен» концепцияларының арасындағы теңгерімділікті қалыптастыру үдерісін оңайлатады, соның негізінде жеке индивидтің өзін-өзі жеке дамытуы табысты және қолайлы іске асады.

Халықаралық зерттеулерге сүйенсек, шетелдік ғылыми еңбектердің бірқатарында арт-терапия «экспрессивті өнер психотерапиясымен» немесе «психотерапия өнерімен» селбесіп жатады, сондай-ақ емдік-коррекциялық және дамыту нәтижелеріне жету мақсатында өнердің сан түрлі нысандарын пайдаланады [4, 15-18 бб].

Арт-терапияны қолданатын мамандар ең бірінші білім алушымен жұмыс жасамас бұрын, кабинетті әртүрлі жабдықтармен өзгертіп, бояу мен гуаштармен сәндеп, жағымды атмосфераны қалыптастырады. Білім алушылар маманның көмегімен бейнелеу процесінде өздерінің ішкі ойлары мен

сезімдерін барынша жеткізіп, пайдалануға берілген құралдарды өз еріктері бойынша қолдана алады. Маман білім алушымен қарым-қатынасқа түсу негізінде көрнекі материалдарды, берілген құралдарды пайдалануына түрткі болады, соның негізінде арт-терапия процесі диалог нысандарының біріне айналады.

Арт-терапияны есту қабілеті зақымдалған білім алушыларға қатысты қолдануға болады. Аталған білім алушылар кез келген материалды бояу негізінде немесе сурет салу негізінде өздерінің шығармашылық, ұшқыр ойлау, қиялдай білу қабілеттерін жетілдіре түседі, сондай-ақ сақталған сөйлеу процестерін дамытады. Арт-терапия визуалды бейнелер жасауды қамтып қоймайды, сонымен қатар көркем туынды, көркем туынды авторы және психологтың арасындағы өзара әрекеттістікті қамтиды.

Арт-терапия, сонымен қатар психотерапияның өзге де формалары бейсаналық ақыл-ой материалын түсінуге, сонымен қатар шығармашылық қабілеттерді дамыту түсуге бағдарланған. Арт-терапиямен жұмыс істейтін мамандар бейнелеу өнерінің даму ерекшеліктерін жетік меңгерген, вербалды емес, символдық коммуникацияның кәсіби білік-дағдыларына ие және табысты тәжірибені қамтамасыз ету үшін толыққанды қорғалған жұмыс ортасын қалыптастыруға тырысады.

Негізгі арт-терапия әдістерінің бірі белсенді қиял әдісі деп санауға болады, өйткені бұл әдіс саналы және бейсаналықтың қақтығысына, олардың татуласуы мен өзара әрекеттесуіне бағытталған. Бұл әдіс арқылы арт-терапияны тәуелсіз, негізгі әдіс және көмекші әдіс ретінде қолдануға болады. Екі жағдайда да арт-терапия тиімді болады және оның әдістері жағымды модифи-

кацияланған қарым-қатынасты құруға жағдай жасайды.

М.Е. Бурноның пайымдауынша, эстетикалық стандарттар арт-терапия жағынан алып қарағанда айтырлықтай маңызға ие емес. Арт-терапиялық өзара байланысудың негізі – бейнелеу әрекеті негізінде бейсаналық психикалық материалдың көрінісі мен конденсациясы.

Арт-терапия – есту қабілеті зақымдалған білім алушылармен әртүрлі бейнелеу материалдарын пайдаланумен және визуалды бейнелер жасаумен, бейнелеу шығармашылығы үдерісімен және білім алушының өзі жасаған шығармашылық іс-қимыл өнімдеріне әсерлерімен байланысты, оның психикалық дамуының ерекшеліктерін, қабілеттерін, жеке сипаттамаларын, қызығушылықтарын, қиындықтарын айғақтайды және көрсетілген проблемалардың алдын алуға, түзетуге жағдай жасайды [5, 172 б].

Отандық және шетелдік түрлі зерттеу еңбектеріндегі өнер терапиясының анықтамалары арт-терапия функциясын кәсібилендірудің жоғары деңгейін көрсететіндігін дәлелдеді. Ғалымдар арт-терапияны белсенділік графикасы мен психотерапиялық қарым-қатынас клиенттері аясында пайдаланылатын және емдеу, психокоррекция, психопрофилактика, оңалту, әртүрлі дене кемістігі бар, эмоционалды және психикалық бұзушылықтары бар білім алушыларды, сондай-ақ қауіпті адамдарды оқыту үшін қолданылатын психологиялық әсер ету әдістерінің жиынтығы ретінде қарастыруды ұсынады.

Емдік практикамен тығыз ықпалдастықта болғанына қарамастан, арт-терапия көптеген жағдайларда негізінен әлеуметтендіретін, дамытатын және психопрофилактикалық мақсатқа ие, соның негізінде ол оқу орындарының

қызметінде, оңалту орталықтарында және әлеуметтік жұмыста маңызды бағалы құралға айналуы мүмкін.

Көптеген зерттеулерде шығармашылықты бағалау кезінде, әдетте, алғашқы екі көрсеткіш ескеріледі: тұжырымдалған идеялардың саны және олардың сирек кездесетін дәрежесі, басқалардың жауаптарымен салыстырмалы түрде қабылданады. Уақыт өте келе, шығармашылық тұрғыдан ойлаудың бұл көрсеткіштері шығармашылық, зияткерлік қабілет ретінде шығармашылықтың болуының айқын дәлелі емес екені белгілі болды. Сонымен стандартты емес немесе «сирек» жауаптардың артында әртүрлі психологиялық құбылыстар болуы мүмкін: өзіндік ерекшелік орындаушының шығармашылық және өнімді мүмкіндіктерінің көрінісі ретінде, өзіндік ерекшелік, зияткерлік сәтсіздіктің жеке гиперкомпенсациясының көрінісі немесе психикалық жеткіліксіздік байқалады. Бұл шығармашылықты зерттеу саласындағы жағдайды және шығармашылық көрсеткіштері (тіпті олардың толық жиынтығында) адамның күнделікті және кәсіби қызметіндегі нақты шығармашылық жетістіктерін өте нашар болжайтындығын күшейтті [6, 17 б].

Қазіргі кезде көптеген елдерде пайдаланылатын балалармен жасалатын арт-терапиялық жұмыстың мазмұны мен жолдары түрліше. Еуропада балалармен арт-терапиялық жұмыстың алғашқы әдіс-тәсілдерін құрудың көзін Э. Кейн, В. Ловенфельд секілді авторлар қалыптастырған. Аталған авторлар балалардың бейнелеу әрекетін олардың когнитивтік және көңіл күй ерекшеліктерінің дамуымен тығыз байланысты деп қарастырған.

Арт-терапия – шығармашылық арқылы түзету және дамыту әдісі.

Арт-терапия әдістері күрделі мазмұнды психологиялық материалға салыстырмалы түрде еш кедергісіз қол жеткізуге мүмкіндік береді, бейсаналық тәжірибені өңдеуді ынталандырады, сонымен қатар қауіпсіздікті қамтамасыз етеді және өзгерістерге қарсы тұруды азайтады. Өнердегі көп қырлы символдармен жұмыс жасау негізінде ассоциативті-бейнелі ойлау, сонымен қатар қабылдаудың бұғатталған немесе дамымай қалған жүйелерін дамытады. Өнерге негізделген терапия проблемаларға шығармашылық көзқарасты қалыптастырады, мақсатқа жету жолындағы әртүрлі тәсілдер мен құралдарды анықтап, оларды пайдалана білуді дағдысын жетілдіреді, күрделі өмірлік мәселелерге шығармашылық түрде қарап, жеңіл шешуге мүмкіндік беретін жасырын қабілетті қалыптастырады.

Басқа да сан түрлі коррекциялық және дамыту әдіс-тәсілдерінен ерекшелігі – арт-терапияда визуалды және пластикалық экспрессия пайдаланылады. Мұны, әдетте, өзінің көңіл күйін, міндеттерін, орын алған мәселелерін әркез вербалды түрде білдіре алмайтын балалармен жұмыс барысында пайдаланған жөн. Шығармашылық процеске араласа отырып, бала өз қабілеттерін дамыта алады, өзін таныта алады, нәтижесінде оның көңіл күйінде және мінез-құлқында жақсаруларды байқауға болады. Арт-терапиялық атмосфера баланың өз потенциалының пайда болуына, тұлға ретінде сезінуіне ықпал етеді, сәйкесінше психологиялық-педагогикалық қолдаудың оң, табысты нәтижелерінің пайда болуына түрткі болады. Баланың ойын әрекетіне табиғи бейімділігі, қиялға деген ұмтылысы маңызды мәнге ие. Жоғарыда мазмұндалғанды ескере отырып, арт-терапия әдіс-тәсілдерімен коррекциялық жұмыстарды ұйымдастыруда оқу процесінде

ойын және шығармашылық атмосферасы түзіледі.

Арт-терапияны шығармашылық қабілеттерді дамыту тәсілі ретінде қарастыра отырып, бастауыш мектеп жасындағы есту қабілеті зақымдалған балаларда шығармашылық қабілеттерін дамыту ерекшеліктерін қарастырамыз [7, 142 б].

Есту қабілеті нашар балалармен жұмыс жасауда сабақтың ұжымдық коммуникативті сипатына ерекше мән беріледі, бұл әл-ауқаттың жақсаруына, ұжымдағы рөлін, өзінің шығармашылық әлеуетін түсінуге және өзін-өзі көрсету қиындықтарын жеңуге ықпал етеді.

Есту қабілеті нашар балалармен психологиялық түзету тұрғысынан арт-терапияны қолдануда мынадай мәселелер кездеседі:

- эмоционалдық дамудың қиындықтары, эмоционалдық тонустың төмендеуі немесе керісінше, эмоциялық реакциялардың шамадан тыс импульсивтілігі, депрессиялық күйлер;
- балалардың эмоционалды түрде әлсіздігі, баланың эмоционалды қабылдамауды және жалғыздық сезімін сезінуі;
- жанжалды тұлғааралық қатынастардың болуы, отбасы ішіндегі жағдайға қанағаттанбау;
- мазасыздық, қорқыныш.

Арт-терапия әртүрлі түрлерін, ең алдымен сурет салуды қолдану ауыр эмоционалды бұзылулар, баланың қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырмауы, сондай-ақ оқу және танымдық іс-әрекеттің мотивациясының төмен деңгейі жағдайында қажет болады.

Арт-терапияны нашар еститін бастауыш сыныпта қолдану сипаты өнімді болып келеді, өйткені бұл жастағы балаларда қиялдау, ойлау функциялары енді қалыптасатын шақ болғандықтан, сурет салумен немесе бояу арқылы,

рөлдік ойындарды ойнату арқылы баланың шығармашылық қабілеттері дамиды [8, 45 б].

НӘТИЖЕЛЕРІ

Арт-терапияны қолдану арқылы, есту қабілеті нашар оқушыларда мынадай жағымды жақтар пайда болады:

- ойлау көкжиегі кеңейеді;
- ойлау, қиялдау функциялары дамиды;
- басқа да балалармен шығармашылық қарым-қатынасқа түсу арқылы, өзін әлеуметтік жерлерде қалай ұстау керектігін сезіне алады;
- өзін-өзі бағалауы артады;
- шығармашылық қасиеттері (сурет салуы, бояуы, кескіндерді сызуы) жақсы жаққа өзгеріп, шығармашылық дарындылығы арта бастайды;

- кез келген қиындықты еңсере білуге талпынады;

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорытындылай келе, ерекше білімді қажет ететін, оның ішінде нашар еститін кіші мектеп жасындағы білім алушыларға шығармашылық қабілеттерін дамытуда арт-терапияның алатын орны ерекше. Арт-терапияны қолдану барысында, нашар еститін оқушылардың қалдық естуін дамытуға болады. Бұл мектеп жасындағы білім алушыларда шығармашылық қабілеттері даму сатысында болғандықтан, оларды одан әрі дамыту және қосымша жоғарыда аталған қасиеттері де қоса дамитын болады. Арт-терапияны қолдану барысында нашар еститін оқушылардың қалдық естуін дамытуға болады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы. URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek
2. Айтмамбетова Б.Р. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері. – Алматы, 2005 ж, 35-37 бб.
3. Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі кіріктірілген оқу бағдарламасы. – Астана қ, 2012 ж, 10-12 бб
4. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. «Психология», М. 2000, с 15-18
5. 4. Әмірова Ә.С. Психологиялық әдіс : Әдістемелік құрал / Әмірова Ә.С., Анартаева К.А. – Алматы., 2006. – 172 б.
6. Особенности работы психолога по формированию принятия подростками сверстника с ограниченными возможностями здоровья / С. А. Черкасова // Инклюзивное образование: практика исследования, методология: сборник материалов II Международной научно-практической конференции / отв. ред. С. В. Алехина. Москва : МГППУ, 2013, с 17.
7. Яшкова Н.В., Наглядное мышление глухих детей [Текст] / Н.В. Яшкова. - М.: Педагогика, 2008.- 142с
8. Розанова Т. В., Развитие памяти и мышления у глухих детей. - М., 1978. .Рубинштейн С. JL Основы общей психологии. - Спб., 2002. С 45

Л. А. БУТАБАЕВА¹, Ш. Е. МАЛЬКЕНОВА²

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СЛАБОСЛЫШАЩИХ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ПОСРЕДСТВОМ АРТ-ТЕРАПИИ

¹PhD, Национальная академия образования им. И. Алтынсарина,
г. Нур-Султан, Казахстан, e-mail: l_askarovna@mail.ru

²Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: shynarmalkenova@mail.ru

L. A. BUTABAEVA¹, SH. E. MALKENOVA²

**DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF HEARING-IMPAIRED
PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH ART THERAPY**

¹PhD, National Academy of Education named after Y. Altynsarin,
Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: l_askarovna@mail.ru

²Abai Kazakh National pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: shynarmalkenova@mail.ru

Аннотация. В этой статье рассказывается о методе арт-терапии, используемой для развития творческих способностей слабослышащих учащихся начальных классов. На основе анализа трудов зарубежных ученых, изучавших арт-терапию, краткие сведения были написаны на научном языке. Кроме того, были рассмотрены уровни творчества учащихся того же школьного возраста с представлением о начальной школе. В данной статье написано, что слабослышащие учащиеся начальных классов могут развивать творческие способности, приобретая знания. Мы понимаем, что учащиеся адаптируются к школе, к социальной жизни, проходят через этапы формирования творческих способностей. С помощью этой статьи мы сможем узнать о творческих способностях слабослышащих учащихся начальных классов, также о роли метода арт-терапии в их развитии.

Ключевые слова: арт-терапия, школа, творческие способности, начальная школа, ученик.

Abstract. This article describes the art therapy used to develop the creative abilities of hard-of-hearing elementary school students. Based on the analysis of the works of foreign scientists who studied Art therapy, brief information was written in scientific language. In addition, the levels of creativity of students of the same school age with an idea of primary school were considered. The article says that hard-of-hearing primary school students can develop creativity by acquiring knowledge. We understand that students adapt to school, social life, and go through the stages of forming creative abilities. With this article, we will be able to learn about the creative abilities of hard-of-hearing students studying in elementary school.

Keywords: art therapy, school, creativity, primary school, student.

FTAMP 14.29.05

Л.К. МАКИНА¹, Г.Д. АЙТЖАНОВА²

¹п.ф.к., доцент, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: lyazzat.makina@mail.ru

²Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: gulsezim_aytzhanova@mail.ru

ОПТИКАЛЫҚ ДИСГРАФИЯСЫ БАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАЗБАША СӨЙЛЕУ ТІЛІН ТҮЗЕТУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Мақалада жазбаша сөйлеу бұзылысы, дисграфия, соның ішінде қазіргі кезде арнайы педагогикада ең өзекті мәселелердің бірі болып табылатын кіші мектеп жасындағы балаларда кездесетін оптикалық дисграфия туралы түсінік берілген. Мақалада оптикалық дисграфиясы бар балалардың көріп қабылдауын, талдауын, жинақтауын дамытып, жазуда шатастыратын дыбыстарды ажыратуын түзету жолдары, сонымен қатар зерттеу мәселесі бойынша отандық және шетелдік авторлардың еңбектеріне шолу, ғалымдар ұсынған түзету әдістерінің мазмұны мен логопедиялық түзету жұмысының негізгі бағыттары көрсетілген.

Түйін сөздер: жазудың бұзылысы, оптикалық дисграфия, көру гнозисі, көру мнезисі, дислексия.

Қазіргі кезде арнайы педагогикада ең өзекті мәселелердің бірі – кіші мектеп жасындағы оқушыларда кездесетін жазудың бұзылуы. Әртүрлі жазу бұзылыстары дисграфия деп аталады. Дисграфия оқушының білім сапасына, оқу процесіне, мектепке бейімделіп кетуіне, оның тұлға ретінде даярлануына және ақыл-ой дамуының ерекшеліктеріне кереғар әсерін тигізеді.

Жазбаша сөйлеу бұзылыстарының себептері әртүрлі болып келеді, ал дисграфия мен дислексия механизмдерінің күрделілігі оларды зерттеуге ғылымның әртүрлі салаларындағы көптеген мамандарды, соның ішінде дефектологтар мен логопедтерді тартады. А.Р. Лурия, О.А. Токарева, М.Е. Хватцев, Р.Е. Левина, И.К.

Колповская, Р.И. Лалаева, С.Б. Яковлева, В.И. Городилова, М.Х. Кудрявцева, И.Н. Садовникова, Л.Н. Ефименкова, Г.Г. Мисарено, Е.А. Пожиленко және басқа да ғалымдардың жұмыстары жазбаша сөйлеудің нақты бұзылу проблемасына арналған.

Жазудың бұзылуы балалармен қатар ересектерде де кездеседі. Егде жастағы адамдарда жазу дағдылары ми аурулары, ми қыртысының бұзылуы нәтижесінде беріледі. Ал балалардағы дисграфия – бұл дислалия, дизартрия, алалия, саңырау салдарынан ауызша сөйлеудің дамуымен көрінетін, бірақ өздігінен пайда болмайтын жазбаша және ауызша сөйлеу дағдыларын игерудегі ерекше қиындық. Балалардағы дисграфиялық бұзылулар әртүрлі болып келеді: олар

жеке жазудағы қиындықтармен және жалпы дағдыларды игере алмауымен сипатталады.

Зерттеудің мақсаты – кіші мектеп жасындағы балаларда кездесетін оптикалық дисграфия туралы түсінік беру. Сөйлеу аппараттарын зерттеп, дұрыс сөйлеуге, компенсациялауға арналған әдістерге мысал келтіріп, ерекшеліктерін көрсету. Оптикалық дисграфиясы бар балалардың көріп қабылдауын, талдауын, жинақтауын дамытып, жазуда шатастыратын дыбыстарды ажыратуын түзету болып табылады.

Зерттеудің міндеттері:

1. балаларда кездесетін оптикалық дисграфияның пайда болу заңдылықтары мен алғы шарттарын талдау;

2. оптикалық дисграфияны зерттеуге, түзетуге арналған әдістерді жинақтау, талдау;

3. эксперименталды анықтау жұмысын жүргізу;

4. балалардың тілдік талдауын, жинақтауын, буын, сөз, сөйлем, мәтін деңгейлерін дамыту;

5. эксперименталды жұмысты қорытындылау.

Дисграфия дегеніміз – қолжазбаның нашарлауы, емленің дұрыс еместігі және қолдану үшін дұрыс сөздерді таңдау проблемалары сияқты жазу қиындықтарымен сипатталатын оқудың кемістігі. Жазу кезінде дисграфиясы бар оқушылар басқа заттарды шоғырландыруға, қабылдауға қиналады. Бұл сабақ кезінде жазбалар жасауды қиындатады, өйткені әр сөзді қағазға түсіруге көп көңіл бөлінеді. Басқа айтылған нәрселерді түсінбей қалуы да мүмкін.

Токарев О.А. дисграфияны үш түрге бөліп көрсетеді: акустикалық, оптикалық және моторлық.

Оптикалық дисграфияға тоқталатын болсақ, ол көрнекі – қабылдау мен танымның тұрақсыздығымен көрінеді. Бұл дисграфияның түрінде жеке әріп танылмайды, анықталған дыбысқа жатпайды. Әріптің түрлі сәті түрліше қабылданады. Көрнекі қабылдануақты болмағандықтан олар жазуда шатасады. Көбіне мына әріптер шатасады: п-н, п-и, у-и, ц-щ, ш-и, м-л, б-д, п-т, н-к. Оптикалық дисграфияның күрделі түрінде жазуда сөз болмайды. Бала тек жеке әріпті жазады. Солақайларда ерекше, көрнекі жазуда, сөзде, әріпте, белгілер оңнан солға жазылады. Оптикалық дисграфиясы бар балалар мақсаттылық жағынан әлсіз, жиірек импульсивті, тез шаршағыш болып келеді, сонымен қатар ерікті әрекеттері зардап шегеді, оқу амалдарының шешілуін бәсеңдетеді.

Дисграфияның түрлері әртүрлі себептермен ерекшеленеді, сондықтан түзету жұмысында да ерекшеліктері болады. И.Н. Садовникова, Р.И. Лалаева, Л.В. Венедиктова жазбаша сөйлеу тілін түзету логопедиялық жұмысы ақаулықтың түріне, механизміне байланысты жүргізілетінін негіздеген.

Дисграфия түріне байланысты түзетудің қалай жұмыс істейтіндігінде бірнеше айырмашылықтар болғанымен, дисграфияның барлық түрлеріне тән бірқатар маңызды факторларды ескеру қажет. Алдымен, жазу процесіне қажетті әрекеттерді жасау керек. Мысалы, оптикалық дисграфияда бала жазылуы ұқсас әріптерді ажырата алмайды, сондықтан жазуда қате кетеді. Бұл жағдайда алдымен дыбыстарды ажыратуын дамыту қажет. Бұл жұмыс бағыты дисграфияның барлық түрінде қолданылады. Екіншіден, жұмыс кезінде сақталған анализаторға сүйену керек. Мысалы, бала Т-Д дыбыстарын ажырата алмайды, өйткені есту анализаторының

қызметі жеткіліксіз дамыған, сондықтан баланың назары бірінші кезекте артикуляциялық аппараттың позициясы мен қозғалысына бағытталуы керек. Яғни көру, қозғалыс, сезімдер анализаторын қосу пайдалы. [4]

Оптикалық дисграфияны түзету жұмысына тоқталатын болсақ, оның негізгі міндеттеріне: көріп қабылдауын, талдау, жинақтауын дамыту; жазуда шатастыратын әріптерді ажырату жатады.

Логопедиялық түзету жұмысының негізгі мазмұны: түр, түс, көлем туралы түсініктерін анықтау; өз денесін, қоршаған ортаны бағдарлау; әріптерді құрастыру, қайта құрастыру; әріптерді табу, бөліп айту болып табылады.

Логопедиялық түзету жұмысының негізгі бағыттарына: көріп қабылдауын және тануын (гнозисін) дамыту; көріп есте сақтауын анықтау және кеңейту; кеңістік түсінігін, қабылдауын дамыту; көріп талдау, жинақтауын дамыту; шатастыратын дыбыс және әріппен жұмыс жатады.

Бұл жұмыстар негізінде перспективті жоспар құрылады.

Оптикалық дисграфияны түзету барысында қолданылатын жұмыс тәсілдеріне тоқталатын болсақ, үш негізгі тәсілге бөлінеді. Олар:

1. Көру гнозисін қалыптастыру мақсатымен қолданылатын тәсілдер;

2. Көріп есте сақтауын (көру мнезисін) дамыту тәсілдері;

3. Әріпті тануын, әріп бейнесін ажыратуын қалыптастыру тәсілдері.

Оптикалық дисграфияда, дислексияда әріп бейнесін бекіту үшін әріпті бір ұқсас затпен сәйкестендіру (Ф-балғамен, С-тағамен, Г-орақпен, Ө-толық транспортирмен, Ү-рогаткамен, О-дөңгелекпен, т.б.) немесе тақпақтар жаттау сияқты тәсілдер қолданған

тиімді. Мысалы: Мына әріпке қарашы, былай «Е», былай «Ш».

Сонымен қатар, оптикалық дисграфиясы бар балаларда көру анализаторын дамыту өте маңызды. Ол үшін төменде көрсетілгендей жаттығуларды жүйелі түрде қолдану керек.

1. «Инверттелген мәтін». Кәдімгі мәтін беті 90, 180, 270 градусқа бұрылады. Оқушы көзін оңнан солға жылжытып, мәтінді оқуы керек.

2. «Сөздерді жартылай оқу». Жолдың төменгі жартысы жабылған жолдарды немесе жолдың жоғарғы жартысы жабылған жолдарды оқу.

Мақсаты: хат туралы көрнекі бейнені қалыптастыру. Бір және тіпті бірнеше сөздерді тез түсіну қабілетін қалыптастыру.

3. «Деформацияланған мәтін».

Мақсаты: Әртүрлі шрифтпен жазылған сөздерді көру қабілетін дамыту.

Жұмыс алгоритмі: Берілген сөйлемді оқу. Сөйлемде не айтылғанын анықтау. Оқылған мәтіннің ерекшеліктерін белгілеу. Сөйлемдегі ерекшеліктерді, қою түспен немесе көлбеу жазылған сөздерді танып, белгілеу керек.

1. «Шыбын». Бұл жаттығу балаларда кеңістіктегі, өзіне және қағаз бетіне бағдарлануды дамытуға және әріп пен оның айнадағы қосарлығын ажыратуға көмектеседі. Есептің басталуы әрқашан алаңның ортасынан басталады. Алдымен балалар өзіне тиесілі шыбынды (қаламды, кубикті, әртүрлі зат болуы мүмкін) шаршыға жылжытуы керек, содан кейін оның қозғалысын ыммен көрсетеді. Келесі кезеңде көздері жабық балалар шыбынның жолын анықтап, қайда тоқтағанына жауап береді. Тапқан балаға әріп жазылған қағаз беріледі, оны тиесілі ұяшыққа салу керек [2].

Баланың дамуында ұсақ моторика маңызды рөл атқарады, ол сөйлеудің дамуымен тікелей байланысты және 7-8 жасқа дейін қалыптасады. Сондықтан әріптерді әдемі каллиграфиялық жазуға үйрету қажет.

Осындай жүйелі жұмыстар арқылы баладағы оптикалық дисграфияны алдын алуға, түзетуге болады. Егер

кіші мектеп жасындағы балаларда кездесетін оптикалық дисграфияны түзету жұмыстары, сөйлемейтін процестерді дамыту, ұқсас әріптерді стиль бойынша саралау жұмыстары кешенді жүргізілсе балалардың көріп қабылдауы, талдауы, жинақтауы, жазуда шатастыратын әріптерді ажыратуы жақсарады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Алексеева М.М., Яшина В.И. *Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников*. – М., 1997. – 400с.
2. Баранок О.А. *Коррекционные упражнения для младших школьников с дисграфией*// Логопед. – 2009.- №8. – с. 108-116.
3. Бессонова Т.П., Грибова О.Е. *Дидактический материал по обследованию речи детей*. – М., 1994 – часть 1.
4. Н.Б. Есенова, С. Момынова «Жазбаша сөйлеу тілі бұзылысының мінездемесі мен классификациясы»

Л.К. МАКИНА¹, Г.Д. АЙТЖАНОВА²

ПУТИ КОРРЕКЦИИ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ОПТИЧЕСКОЙ ДИСГРАФИЕЙ

¹к.п.н., доцент, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, e-mail: lyazzat.makina@mail.ru

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, e-mail: gulsezim_aytzhanova@mail.ru

L.K. MAKINA¹, G.D. AITZHANOVA²

WAYS OF WRITTEN SPEECH CORRECTION OF PRIMARY CLASSES STUDENTS WITH OPTICAL DYSGRAPHIA

¹Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abai Almaty, Kazakhstan, e-mail: lyazzat.makina@mail.ru

²Kazakh National Pedagogical University named after Abai Almaty, Kazakhstan, e-mail: gulsezim_aytzhanova@mail.ru

Аннотация. В статье дается понятие оптической дисграфии, встречающейся у детей младшего школьного возраста, что в настоящее время является одной из наиболее актуальных проблем в специальной педагогике. Показаны способы коррекции различения запутанных звуков при письме, развитии зрительного восприятия, анализа, обобщения у детей с оптической дисграфией.

Ключевые слова: нарушение письма, оптическая дисграфия, зрительный гнозис, зрительный мнестиз, дислексия.

Abstract. The article describes the concept of optical dysgraphia that occurs in children of primary school age. The methods of correcting the distinction of confused sounds in writing, the development of visual perception, analysis, generalization in children with optical dysgraphia are shown.

Keywords: writing disorder, optical dysgraphia, visual gnosis, visual mnesis, dyslexia.

FTAMP 14.29.05

Г.Б. БЕЙСЕМБАЕВ¹, Ж.А. КАРАЕВ²¹доктор PhD, президент Национальной академии образования имени И.Алтынсарина, г.Нур-Султан, Казахстан²д.п.н., профессор, ГНС Национальной академии образования имени И.Алтынсарина, г.Нур-Султан, Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ STEM-ПОДХОДА

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы трансформации системы среднего образования в контексте запросов общества будущего – Общества 4.0 с Индустрией 4.0.

Показана актуальность введения инженерно-технологического образования в школы в условиях индустриально-цифровой эры развития человечества.

Обоснованы дидактические условия реализации инженерно-технологического и STEM-образования в школе, в целом.

Показано значение реализации проектной и учебно-исследовательской деятельности в формировании STEM-компетенции. Анализированы дидактические особенности STEM (STEAM)-обучения. Обоснована роль STEM-образования в реализации деятельностно-компетентностной парадигмы и повышения функциональной грамотности учащихся.

Показано стратегическое значение трансформации системы образования на основе STEM-подхода в подготовке конкурентоспособного человеческого капитала.

Ключевые слова: трансформация системы среднего образования, Общество 4.0, Индустрия 4.0, инженерно-технологическое образование, индустриально-цифровая эра, STEM (STEAM)-обучение, конкурентоспособный человеческий капитал.

ВВЕДЕНИЕ

Как известно, главной функцией системы образования является выполнение социального заказа общества, ориентированный на решение перспективных задач развития страны. В свете современных требований к выпускнику, которые складываются под влиянием ситуаций на рынке труда и таких процессов, как ускорение темпов развития общества и повсеместной цифровизации всех сфер жизни, становится очевидным, что традиционная

знаниевая система образования не отвечает запросам современного общества, а обучение, основанное на деятельностно-компетентностном подходе требует постоянного совершенствования.

Всеобщая глобализация, тотальная цифровизация, высочайший динамизм технологизации придает совершенно новый темп экономическому и социальному развитию общества в передовых странах. Общество, охватывающее период всеобщей цифровизации и раз-

вития технологий, с уровнем индустрии 4.0 мировыми экспертами названо общество 4.0 [1,2].

Индустрия 4.0 (4-промышленная революция) предполагает новый подход к производству, основанный на массовом внедрении информационных технологий в промышленности, масштабной автоматизации бизнес-процессов и распространения искусственного интеллекта [1].

Мировой опыт показывает, что общество 4.0 с индустрией 4.0 требуют кардинальной трансформации системы образования. Данная трансформация ставит перед образованием непростые задачи: подготовка подрастающего поколения к жизни в обществе будущего (общество 4.0), которая требует от него особых интеллектуальных способностей, необходимых для специалистов высокотехнологичных производств, сформированных ключевых компетенций и навыков XXI века.

Характерная черта нашей жизни – нарастание темпа изменений. Мы живем в мире, который совсем не похож на тот, в котором мы учились в школе и вузе. И темп трансформации мира продолжает нарастать. Сегодняшним школьникам предстоит: работать по профессиям, которых пока нет, использовать технологии, которые еще не созданы, решать задачи, о которых мы можем лишь догадываться. Чтобы наши дети были успешными завтра школьное образование должно соответствовать целям опережающего развития.

Следовательно, внедряемая в ближайшее время в практику 12 летняя модель среднего образования (выпускник которой через 20-25 лет должен стать специалистом «умной» экономики) должна быть ориентированной на запросы общества 4.0 и индустрии 4.0, направленные на создание базовой ос-

новы конкурентоспособного человеческого капитала.

Этого требует также решение приоритетной задачи, поставленной перед страной Стратегией «Казахстан - 2050» - вхождение в число 30-ти наиболее развитых стран мира [3].

Мировой опыт показывает, что подготовку специалистов, соответствующих требованиям индустрии 4.0 и конкурентоспособной экономики, должно осуществлять высшее образование с университетами уровней 3.0 и 4.0 [4].

Эксперты утверждают, что в ближайшем будущем в мире будет резко не хватать: IT-специалистов, программистов, инженеров, специалистов высокотехнологических производств, нано- и биотехнологий и др. Появятся профессии, которые сейчас даже представить трудно, все они будут связаны с технологией и высокотехнологическим производством на стыке с естественными науками. Чему, как и как эффективно учить, чтобы достичь интеллектуального и личностного развития каждого ученика, которому предстоит жить в быстроменяющемся и высокотехнологичном мире – это главная задача современного образования [5].

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Стремительное развитие высокотехнологичных производств под действием процессов глобализации, цифровизации и жесткой конкуренции предполагает наличие постоянно совершенствующегося конкурентоспособного человеческого капитала. В мире чувствуется «запоздалая реакция» системы образования на запросы стремительно развивающихся инновационных технологий и производств по подготовке соответствующих кадров.

В 90-годы американцы столкнулись с серьезной проблемой – при наличии

предложений в высокотехнологичных компаниях потенциальные кадры в большинстве своем не обладали достаточной квалификацией. Так, в конце 90-х в США и зародился STEM-подход к обучению, который сегодня внедряется на государственном уровне в странах, ориентированных на выращивание собственной конкурентоспособной научно-технической элиты [5,6,7]. Экспертами доказано, что устойчивое развитие государства с конкурентоспособной экономикой и индустрией 4.0 связано главным образом с реформой образования в STEM направлении [5,6].

Образовательная технология STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) представляет собой новые подходы к обучению, основанные на интеграции предметов естественно-математического цикла, информатики, технологии и инженерии в единую систему обучения для решения конкретных задач, взятых из реальной жизни.

Динамично меняющийся характер современного мира предполагает привить ученикам навыки мотивированного самостоятельного обучения в течение всей жизни, быть мобильным к адаптации, функционально грамотным, готовым к самоопределению и самореализации. Эти условия требуют новые подходы к обучению, основанные на комплексном подходе к изучению определенной проблемы или явлений. Более того, в условиях стремительного развития науки и техники огромное значение имеет формирование не только комплекса различных знаний, но и практических навыков, определяющих ключевые компетентности.

Впервые вопросом междисциплинарного и прикладного подхода в образовании озаботились в США [5,6,8].

Передовой международный опыт показывает, что интегрированный учебный процесс, включающий исследовательскую и предметно-практическую деятельность, позволяет детям лучше познакомиться с объектами живой и неживой природы в области естествознания и способствует приобретению первых навыков проектирования и программирования моделей. Это создает лучшую основу для перспективного будущего наших детей [6,7].

Специалистам будущего требуется всесторонняя подготовка и интегрированные знания из самых разных областей естественных наук, математики, инженерии и технологии.

Постепенно образование в рамках отдельных предметов теряет актуальность и это не случайно. Уровень «применения» в таксономии целей обучения предполагает использования задач из зоны внутри и межпредметной связи. Уровень «создания» (изобретение нового) – интегрированного знания и метапредметных навыков. Поэтому, решая любую производственную или бытовую задачу, человек вынужден аккумулировать знания из многих областей науки [9].

Понятие STEM представляет собой интегрированный подход обучения, который «переплетает» науки, в рамках которого академические научно-технические концепции изучаются в контексте реальной жизни [5,6,8].

МЕТОДОЛОГИЯ

В настоящее время Технология, которая включает в себя STEM образование, является единственным предметом, способствующим ученикам на практике применять знания, полученные по другим учебным дисциплинам. Как известно, быстроменяющиеся условия жизни и личностно-деятельност-

ный подход обуславливали пересмотр концептуальных положений теории трудовой подготовки учеников в школе. Личностно-деятельностный подход предполагает рассматривать школьника, в первую очередь как личность, а личность реализуется в разных видах творческой деятельности, в том числе и трудовой.

В данное время технологическая подготовка учащихся осуществляется при изучении основ наук в условиях их взаимодействия в содержании, формах и методах обучения в школе, то есть политехнических знаний, лежащих в основе технических и технологических процессов. Это создает необходимые условия для формирования у учащихся способностей переноса знаний из области теоретического познания в их практическое применение. Таким образом изучение предмета технологии, начиная с начальной школы, должна, с одной стороны, расширять политехнический кругозор школьников и развивать их творческие способности, а с другой стороны, формировать их технологическую культуру. Реализация этих целей технологии должна проходить в процессе трудового воспитания, формирования трудолюбия и уважения к труду, профориентации школьников и подготовки их к будущей трудовой жизни.

В основе содержания технологии лежит целостный образ окружающего мира, который преломляется через результат творческой деятельности учащихся.

На сегодняшний день только технология помогает ученикам на практике применить знания, полученные на других предметах. Чтобы выполнить чертёж, нужно правильно отмерить длину и ширину или диаметр окружности, а для этого надо знать математику.

Знания о материалах, производстве, народных промыслах не только помогут в изготовлении изделий, но и пригодятся на уроках окружающего мира. При подготовке к защите проекта ученики используют знания, полученные на уроках родного языка, чтобы грамотно построить выступление. Для презентации выступления – используют знания, приобретенные на уроках информатики.

Ещё больше возможностей у уроков технологии в основной школе. Ученики могут обсудить растениеводство и животноводство, которые являются объектами исследования биологии. Когда они изучают свойства материалов, они на практике применяют знания по физике и химии. Алгебра и геометрия помогают им с расчётами и графическими построениями. И все эти знания лучше усваиваются именно потому, что ребята применяют их на практике. Они видят не сухие факты из учебников, а технологии, которые реально меняют мир – здесь и сейчас.

На уроках технологии школьники получают навыки XXI века, ребёнок адаптируется к меняющемуся миру. Они дают ему информацию о современных технологиях и профессиях, показывают, как на практике применить знания по другим школьным предметам, учат думать самому, а не быть просто исполнителем, который работает по готовому плану. А ещё подсказывают, как решать постоянно усложняющиеся технические и технологические задачи, и в конечном итоге способствуют приобрести те знания и навыки, которые понадобятся будущему профессионалу в его карьере.

Компьютеры – одно из основных средств для освоения технологии. Они помогают найти информацию, создать эскиз и построить чертёж будущего изделия. Очень важная для любого школь-

ника задача: освоить способы работы с компьютером, научиться искать информацию в разных источниках, в том числе в интернете. Этому учеников обучают не только на уроках информатики, но и технологии.

Таким образом, технология – интегрированный предмет, синтезирующий полученные знания из математики, информатики, физики, химии, биологии и показывающий их использование в различных направлениях деятельности человека. Технология формирует умения созидательного, продуктивного труда и основу технологических навыков. Однако этого недостаточно для формирования базовых основ специалистов Индустрии 4.0.

В широком смысле технологии в энциклопедиях дают следующие определения. Технология – это совокупность определенных методов, процессов, инструментов и материалов, с помощью которой возможно достижение желаемого результата. Технология – комплекс организационных мер, операций и приемов, направленных на изготовление, обслуживание, ремонт, эксплуатации изделия с номинальным качеством и оптимальными затратами, и обусловленных текущим уровнем развития науки, техники и общества, в целом [10].

Технологии, которые основаны на наукоемких разработках и задействуют в производственном процессе информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), достижения микроэлектроники, робототехники и др., называются высокими технологиями [10].

Мировой опыт показывает, что для овладения первоначальными знаниями и навыками применения науки в реальном производственном процессе и в различных отраслях народного хозяйства, ученики должны быть ознакомлены базовыми основами инженерии.

Инженерия (инженерное дело) – область технической деятельности, включающая в себя целый ряд специализированных областей и дисциплин, направленная на практическое приложение и применение научных, экономических, социальных и практических знаний с целью обращения природных ресурсов на пользу человека [10].

Цель инженерной деятельности – изобретение, разработка, создание, внедрение, улучшение техники, материалов и процессов. Инженерное дело тесно переплетается с наукой, опираясь на постулаты фундаментальной науки и результаты прикладных исследований. Посредством инженерии обеспечивается связь между фундаментальной науки и отраслями народного хозяйства. Инженерное дело является отраслью научно-технической деятельности. Оно охватывает три вида инженерно-технической деятельности: 1) исследовательская (научно-техническая) деятельность – прикладные научные исследования, технико-экономическое обоснование; 2) конструкторская (проектная) деятельность – это конструирование (проектирование), создание и испытание прототипов технических устройств, разработка технологии их изготовления, подготовка проектной документации; 3) технологическая (производственная) деятельность – деятельность, направленная на внедрение инженерных разработок в практическую деятельность экономических субъектов с их последующим сопровождением (технической поддержкой) [10].

Таким образом, инженерное дело (инженерия) – область человеческой деятельности, дисциплина, профессия, задачей которой является применение достижений науки, техники, использование законов физики и природных ресурсов для решения конкретных

проблем, целей и задач человечества.

Школа должна стать первой ступенью в освоении современных инженерных специальностей.

Инженерное образования в школе осуществляется за счет интеграции основного и дополнительного образования по всем уровням образования [11].

В начальной школе – пропедевтика (развитие у младшего школьника опыта общения с природой, умения наблюдать и исследовать явления окружающего мира с помощью простых инструментов сбора и обработки данных, формирование базовых навыков работы с материалами, знакомство с принципами проектной деятельности) [11]. Нетрудно заметить, что пропедевтика инженерного образования реализуется изучением предмета «Технология».

В основной школе – формирование первоначальных конструкторско-технологических знаний и умений (приобретение опыта применения физических, химических, биологических методов исследования объектов и явлений природы, базовые умения планировать работу, конструировать и моделировать, знакомство с основами 3D моделирования, робототехники, электротехники и электроники, программирования);

В профильной школе – профориентация (освоение технологии решения творческих задач, моделирования, конструирования, прототипирования и программирования; овладение основными алгоритмами и опытом проектно-исследовательской инженерной деятельности; участие в инженерных конкурсах и фестивалях) [11].

В результате реализации инженерного образования у учащихся формируется инженерное мышление.

Инженерное мышление – особый вид мышления, формирующийся и про-

являющийся при решении инженерных задач, позволяющих быстро, точно и оригинально решать поставленные задачи, направленные на удовлетворение технических потребностей в знаниях, способах, приемах, с целью создания технических средств и организации технологий.

Основой инженерного мышления являются высокоразвитое логическое мышление, способность к творческому осмыслению знаний, владение методикой технического творчества. Инженерное мышление должно опираться на хорошо развитую творческую фантазию и включать различные виды мышления: логическое, творческое, наглядно-образное, практическое, теоретическое, техническое, пространственное и др. [11].

Формирование инженерного мышления учеников в школе предполагает создание особой образовательной среды: техническое оснащение, специализированные кабинеты, лаборатории и мастерские, взаимодействие с организациями ТиПО и вузами, промышленными предприятиями, ориентация программ на реальную практическую деятельность, практикумы по решению конкретных инженерных задач [13, 14].

Учебная деятельность при формировании инженерного мышления учеников в школе приобретает черты деятельности по саморазвитию и самообразованию, характеризуется расширением учебно-исследовательской и проектной деятельности.

Формирование инженерных компетенций в школе строится на следующих принципах [11]:

- углубленного изучения предметов – этот принцип позволяет организовать углубленное изучение учебных предметов политехнической направленности (математики, информатики,

физики (включая астрономию), технологии (включая черчение и графику), химии и биологии) средствами профильной подготовки, в итоге обеспечивающее высокий уровень информационно-математической и технологической подготовки выпускников школы;

- расширения практического содержания учебных программ - реализация данного принципа позволяет в учебную программу включить инженерный компонент, содержание которого будет варьироваться в зависимости от профиля класса;

- обучения с использованием высокотехнологичного оборудования - реализация данного принципа позволит выполнять обучающимся междисциплинарные лабораторные работы в современном инженерном комплексе;

- метапредметности - это принцип интеграции содержания образования, способ формирования теоретического мышления и универсальных способов деятельности, обеспечивает формирование целостной картины мира в сознании обучающихся. Реализация принципа в школьном инженерном образовании направлена на формирование базовых навыков исследовательской работы, проведение виртуальных экспериментов во взаимодействии и сотрудничестве со сверстниками и взрослыми;

- проектного подхода - этот принцип позволяет освоить научно-проектную деятельность в сфере инженерии, создать среду, в которой начинающие инженеры должны уметь «Задумывать-Проектировать-Реализовывать» и «Управлять» системами в рамках командной работы. Проектная работа научит будущих инженеров реалистично ставить цель с учётом технических, материальных, временных, энергетиче-

ских и других ресурсов, выбирать адекватные ей технические методы и средства, планировать последовательность своих действий, определять степень достижения цели, в случае необходимости диалектично ее корректировать, своевременно вносить изменения в реализуемый проект;

- формирования научного мировоззрения - этот принцип позволяет применить комплекс общеобразовательных знаний и умений на современном производстве в сферах проектно-конструкторской, организационно-управленческой, производственно-технологической и научно-исследовательской деятельности;

- формирования инженерного мышления – этот принцип позволяет сформировать мышление, направленное на обеспечение деятельности с техническими объектами, осуществляемое на когнитивном и инструментальном уровнях и характеризующееся как конструктивное, научно-теоретическое, преобразующее, творческое и социально-позитивное. Инженерное мышление позволит обучающимся познакомиться с основами профессиональной деятельности инженера, научиться проектировать, создавать продукты и системы, применять полученные знания и управлять инженерными процессами;

- построения профессиональной карьеры - данный принцип позволит обучающимся инженерных классов во время освоения основ инженерии сформировать предпрофессиональные умения и навыки для будущей профессии, профессиональное самоопределение и осуществить проектирование своей профессиональной карьеры.

Специалисты в науке, технике, инженерии и математике играют ключевую роль в устойчивом росте и стабильности экономики любого государства и

являются важным элементом, способствующим сохранению мирового лидерства любой страны в будущем [13].

Роль STEM в школе – интеграция инновационного потенциала предмета Технология и содержания инженерного образования, модернизация содержания предметов естественно-математического цикла с учетом требований высоких технологий и процесса цифровизации.

Образование в сферах STEM (в том числе инженерно-технологическое образование) создает основы подготовки специалистов индустрии 4.0, развивает креативное мышление, увеличивает научную подготовленность и порождает происхождение новаторов и изобретателей. Инновации приводят к выходу в свет новейших продуктов и процессов, которые поддерживают конкурентоспособную экономику. Данные инновации и научная подготовленность полагаются на крепкую базу познаний в областях STEM [5,8].

Если мы готовим наших учеников к жизни после школы, то мы должны позволить им использовать те инструменты, которые в дальнейшем всё равно станут частью их повседневной жизни. Поэтому никак не подлежат сомнению изучение в школе робототехники, проектирование, программирование, моделирование, 3D-конструирование и др.

Стремительное развитие технологии ведет к тому, что в будущем самыми востребованными станут профессии, связанные с высокими технологиями: IT специалисты, инженеры big data, программисты [5].

Как и остальные инновационные тренды в образовании STEM-технология, соответствующие вызовам современной индустриально-цифровой эры человеческого общества, еще подразу-

мевает научно-методологическую базу и фактически опробованную платформу для широкого внедрения в учебный процесс.

Главная цель STEM подхода – преодолеть свойственную традиционному образованию оторванность от решения практических задач и выстроить понятные ученикам связи между учебными предметами. Это означает развитие и расширение прикладных навыков учащихся, полученных на уроках технологии, используя способы инженерии, инновационный потенциал робототехники, программирования, 3D-принтинга, а также предметов естественно-математического цикла. Поэтому STEM – это универсальный практико-ориентированный подход, который позволяет ученикам справляться с задачами любой сложности.

В настоящее время сохранить и развить теоретические знания в практическом аспекте способствуют внеклассные занятия и кружки по направлениям, на которых академические знания наконец-то приобретают прикладной характер. Так в школах постсоветских стран обстояло дело до недавнего времени. Единственными дидактическими средствами педагога при изучении предметов естественно-математического цикла (ЕМЦ) были в основном мел и доска (кроме лабораторных работ, ориентированных на изучение свойств и закономерностей явлений, изучаемых только в рамках одного отдельного предмета), а на уроках труда (с недавнего времени – технологии) мальчикам приходилось столярничать, а девочкам – шить и готовить.

Сегодня изменились как подход к обучению, так и требования к знаниям учеников. В инновационных школах появились практико-ориентированные решения, которые формируют функ-

циональную грамотность, пробуждают в детях естественную тягу к исследованиям и открытиям. Педагоги таких школ все чаще прибегают к практике STEM-образования, в основе которого лежит содержательно-методические потенциалы инженерно-технологического образования, междисциплинарность и интеграция предметов ЕМЦ в единую систему обучения для решения конкретных задач, взятых из реальной жизни [5,8].

Так как в ближайшем будущем резко возрастет спрос на инженеров, специалистов высокотехнологичных производств, а большинство профессий будут связаны с новыми технологиями, такими как машинное обучение и искусственный интеллект, био- и нано-технологии, другим станет и подход к подготовке таких специалистов. Будут востребованы специалисты, которые всесторонне подготовлены, владеют знаниями и навыками в самых разных областях технологии, инженерии и естественных наук. И именно сейчас общеобразовательная школа должна стать той образовательной средой, где дети не только смогут получить такие знания, но и применить научные методы на практике.

Характерная особенность инженерного образования, которая является одним из главных компонентов STEM-образования по формированию инженерных навыков, заключается в прочном естественнонаучном, математическом и мировоззренческом фундаменте знаний, широте междисциплинарных системно-интегративных знаний о природе, обществе, мышлении, а также высоком уровне общепрофессиональных и специально-профессиональных знаний.

Без ключевых, фундаментальных знаний по физике и математике труд-

но ожидать дальней-шего успешного движения в овладении школьниками основами технического мышления. В то же время фундаментальная подготовка для будущих физиков и инженеров - две большие разницы. В развитии технического мышления главное требование от предмета физика - это реальное представление о явлениях, происходящих при технической реализации конкретного проекта. Достаточная математическая подготовка позволяет сделать сначала предварительную оценку необходимых условий, а в дальнейшем точный расчет условий реализации будущего устройства [12,13].

Таким образом, инженерное образование в школе - это не только увеличение числа часов для углубленного изучения предметов, а расширение практического содержания программ для развития навыков инженерной деятельности, отвечающих потребностям будущих работодателей.

Фундаментальная подготовка будущих инженеров достигается за счет разработки специальных программ по физике, математике и информатике, в значительной степени интегрированных между собой.

Расширение программ происходит в значительной мере за счет применения в обучении практикумов, ориентированных на решение прикладных и технических задач, а также выполнение исследовательских проектов во второй половине дня.

Инженерное образование, кроме изучения школьной программы, должно позволять учащимся комбинировать полученные ими знания на всех основных предметах в единое целое. Этого можно достичь, внося в программы основных предметов (в их практическую и тренировочную часть) единую техническую составляющую [12,14].

В рамках школьного STEM образования закладываются основы комплексного решения запросов экономики на развитие высокотехнологичных отраслей и естественный интерес учащихся к математике, информатике, инженерии, технологии и, в целом, к технической науке. Существующая знаниевая, оторванная от жизни система образования, снижала мотивацию учащихся к изучению предметов естественно-математического цикла, не позволяла развитие креативного и инженерного мышления, что не давало возможность подготовки трудовых ресурсов современного общества.

Любому человеку было понятно значение изучения в начальных классах математики арифметических 4-х действий, так как он каждый день использует их на практике. С введением переменных, т.е. алгебры, у большинства возникают вопросы «зачем изучать способы решения различных уравнений, которые им абсолютно не нужны на практике?». Конечно, это не вина учеников, а недостатки содержания и методов обучения математике в школе. Исследования в области модернизации содержания и методов обучения математике показали, что для решения данной задачи необходимо усиление практической и прикладной направленности обучения математике в школе [15]. Ученики должны знать, что «сухие и скучные» формулы способствуют решению реальных практических задач. Это позволяет повысить мотивацию к учению и формированию функциональной математической грамотности.

Практическая направленность обучения математике предусматривает ориентацию его содержания и методов на изучение математической теории в процессе решения задач, на формиро-

вание у школьников прочных навыков самостоятельной деятельности, связанных, в частности, с выполнением тождественных преобразований, вычислений, измерений, графических работ, использованием справочной литературы, на воспитание устойчивого интереса к предмету, привитие универсально-трудовых навыков планирования и рационализации своей деятельности [15].

Прикладная направленность обучения математике предполагает ориентацию его содержания и методов на тесную связь с жизнью, основами других наук, на подготовку школьников к использованию математических знаний в предстоящей профессиональной деятельности, на широкое применение в процессе обучения современной информационно-коммуникационной технологии [15].

Одним из основных средств, применение которого создает хорошие условия для достижения прикладной и практической направленности обучения математике, являются задачи с практическим содержанием (задачи прикладного характера).

Под задачей с практическим содержанием понимается математическая задача, фабула которой раскрывает приложения математики в окружающей нас действительности, в смежных дисциплинах, знакомит с ее использованием в организации, технологии и экономике современного производства, в сфере обслуживания, в быту, при выполнении трудовых операций.

Важным средством, обеспечивающим достижение прикладной и практической направленности обучения математике, является применение в ней межпредметных связей. Возможность подобных связей обусловлена тем, что в математике и смежных дисциплинах изучаются одноименные понятия (век-

тор - в математике и физике, координаты - в математике, физике, географии; уравнения - в математике, физике, химии; функции и графики - в математике, физике, биологии, географии), а математические средства выражения зависимостей между величинами (формулы, графики, таблицы, уравнения, неравенства и их системы) находят применение при изучении смежных дисциплин. Такое взаимное проникновение знаний и методов в различные учебные предметы не только имеет прикладную и практическую значимость, но и отражает современные тенденции развития науки, создает благоприятные условия для формирования научного мировоззрения [15].

Прикладная направленность обучения математике предполагает планомерную подготовку школьников к применению знаний и умений по предмету к решению практических задач, возникающих в различных областях человеческой деятельности. Использование задач прикладного характера способствует такой подготовке лишь в известной мере, но не раскрывает саму технологию применения фактов и методов математики к решению практических проблем. Однако жизнь настойчиво требует постепенного введения учащихся в мир практических задач, умения решать простейшие из них. Это не легкая педагогическая проблема. Она нуждается в должном математическом и методическом обеспечении [9,15].

В развитии практической и прикладной направленности содержания и методов обучения нуждаются и другие предметы естественно-научного цикла: физика, химия, биология и география. Например, в прикладной физике конкретное физическое явление рассматривается не ради изучения, а в контексте технических и междисциплинарных

проблем. Прикладная физика базируется на открытиях, сделанных при фундаментальных исследованиях, и сосредотачивается на решении проблем, стоящих перед технологами, с тем, чтобы наиболее эффективно использовать эти открытия на практике.

Кроме развития практической и прикладной направленности содержания предметов ЕМЦ, реализация следующих мер по модернизации действующего содержания образования повысит уровень компетентности обучающихся в естественно - научных и технических дисциплинах, научит основам исследовательской и конструкторской деятельности, поможет определиться в будущей профессии [11, 14].

1. Решение задач с техническим содержанием. Использование в учебном процессе задач такого вида способствует ознакомлению учащихся с принципом устройства и действия механизмов и машин, передачи и преобразования энергии, технологии промышленного производства, средств управления, умению применять предметные знания к объяснению действия технических объектов. Решая такие задачи, учащиеся глубже и прочнее усваивают изучаемые понятия, явления и их закономерности, получают сведения о новых достижениях и проблемах науки и техники, о специфике технических профессий.

2. Практико-ориентированные проекты. Проектная деятельность позволяет повысить продуктивность обучения, практическую направленность обучения. Получение знаний через проектную деятельность позволяет учащемуся всесторонне изучить рабочий материал и получить качественно новые знания, основанные на объединении конструкторских и инженерных решений. В результате проектной деятельности

учащиеся получают первоначальные представления о работе инженера, конструктора, технолога и т.д.

3. Решение экспериментальных задач. К экспериментальным задачам относятся такие задачи, постановка и решение которых органически связаны с экспериментом: с различными измерениями, воспроизведением явлений, наблюдениями за процессами, сборкой установок и т.д. Разбирая экспериментальные задачи, ученики убеждаются на конкретных примерах, что их школьные знания применимы к решению практических вопросов, что с помощью этих знаний можно предвидеть явление, его закономерности. Самостоятельное решение таких задач способствует активному приобретению умений исследовательского характера. Здесь учащимся приходится не только составлять план решения задачи, но и определять способы получения некоторых данных, самостоятельно собирать установки, отбирать нужные приборы для воспроизведения того или иного явления.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Интерес к предметам ЕМЦ формирует научно-популярное изложение учебного материала, усиление занимательного аспекта содержания. Опыт показывает, что занимательная подача изучаемого материала позволяет в увлекательной форме знакомить детей с достижениями науки и техники, делает строгие научные изложения интересными, доступными [16,17]. Феномен Я.И.Перельмана состоял в том, что он умел показывать обычные явления в необычном, парадоксальном ракурсе, сохраняя в то же время научную безупречность их истолкования. Считаем, что труды Я.Перельмана [16,17] необходимо интегрировать со школьным

содержанием соответствующих предметов с целью повышения интереса учеников к изучению естественных наук, эффективного использования методов проблемного обучения, формирования навыков критического и креативного мышления.

Считаем необходимым возобновить издание в РК научно-популярных журналов типа «Білім және еңбек» («Зерде»), а также аналогов журналов, издаваемых в РФ: «Наука и жизнь», «Юный техник», «Техника-молодежи» и т.п. с целью популяризации достижений науки и технологий среди молодежи и всего населения.

Ориентация на межпредметность и накопленный в рамках STEM опыт комплексного освоения математики и естественных наук создают более благоприятные условия для применения математических и естественнонаучных знаний при решении прикладных образовательных задач, развития навыков формулирования гипотез, планирования и проведения экспериментов, оценки полученных результатов. Она способствует также осознанию значения математики, физики, химии, биологии и информатики в повседневной жизни человека, формированию умений моделировать реальные ситуации на языках алгебры и геометрии, а также исследовать построенные модели математическими методами. Все это приводит к пониманию физических основ и принципов работы машин и механизмов, средств передвижения и связи, бытовых приборов, промышленных технологических процессов и т.д.

Благодаря STEM-подходу дети могут развиваться сразу в нескольких предметных областях – информатике, физике, технологии, инженерии и математике, понимая, что у изучаемой, порой скучной, теории есть и прикладной

характер.

К преимуществам STEM образования эксперты относят нижеследующие факторы. Использование STEM технологий преобразует сложные к восприятию школьные предметы в элементарные и ясные и более напоминает интересное научное путешествие, целью которого считается изучение окружающего мира во всех его проявлениях: от физических явлений до животного мира планеты Земля и др. [5,6].

Данный подход к обучению предоставляет подросткам широкий доступ к информационным технологиям. Сейчас, когда мир пронизан все сущими компьютерными сетями, обучающиеся творят цифровой контент, обмениваются им и потребляют его в невиданных доселе масштабах. Они запускают интернет-веб-сайты, снимают киноленты на смартфоны и сами разрабатывают игры [6].

STEM технологии означают создание такой среды обучения, которая позволяет школьникам быть более активными. Чтобы ни произошло, они вовлечены в свое собственное обучение. Итогом является то, что школьникам лучше запомнить то, чему они научились, когда они вовлечены в процесс, а не будучи пассивными наблюдателями.

Как известно, привить навыки самостоятельного обучения в течение всей жизни, научить взаимодействию в команде, развивать креативное и критическое мышление, навыки активной коммуникации – эти и многие другие условия составляют стратегию развития современных образовательных технологий [9].

Следовательно, STEM – новая образовательная технология, сочетающая в себе несколько предметных областей, как инструмент развития критического

мышления, исследовательских компетенций и навыков работы в группе посредством проектного метода.

STEM - образование позволяет использовать научные методы, технические приложения, математическое моделирование, инженерный дизайн, что ведёт к формированию инновационного мышления обучающегося, универсальных учебных действий и навыков 21 века.

Таким образом, в основе STEM-подхода лежат четыре принципа: проектная форма организации образовательного процесса, прикладной характер учебных задач, междисциплинарный характер обучения, охват дисциплин, которые являются ключевыми для подготовки инженера или специалиста по прикладным научным исследованиям: предметы естественнонаучного цикла (физика, химия, биология, география), современные технологии и инженерные дисциплины [6].

Инженерное и STEM-образование направлено на реализацию проектной и учебно-исследовательской деятельности школьников в школе и вне ее. Учебный план основан на идее обучения учеников с применением междисциплинарного и проектного подхода [6].

Создание условий для организации и реализации проектной деятельности неотложная и актуальная задача современной образовательной системы, потому как именно проектная деятельность позволяет учащимся не только формировать предметные и метапредметные умения и навыки, но и эффективно применять их на практике.

Проектная деятельность учащихся направлена на поиск и удовлетворение потребностей учащихся путём создания продукта, как результата проекта, который будет обладать объективным

или субъективным новшеством. Проект – это одна из форм исследовательской работы, план, замысел, в результате которого автор должен получить что-то новое: продукт, программу, модель, книгу, фильм, сценарий, информацию и др [6, 7].

Проект можно рассмотреть как проблему, в которой необходимо найти решение. Содержание, цели, необходимость в изучении и новизну определяет учащийся.

Подготавливая проекты, учащиеся овладевают алгоритм новаторской творческой деятельности, учатся анализировать и систематизировать добытую информацию, приобретать опыт в решении разного рода проблем, применять знания в определенных областях [6].

Различают так же конструктивный и творческий проект. При конструктивном построении работы над проектом, учащийся самостоятельно составляет план действий и решает поставленную задачу, изредка консультируясь с педагогом. При реализации творческого проекта- учащиеся сами не только разрабатывают план действий, но определяют самостоятельно тему и реализуют его, создавая новаторский продукт.

Проекты по характеру деятельности выделяют исследовательские, информационные, творческие, практико-ориентированные и игровые проекты. Заметим, что все проекты способствуют формированию у учащихся исследовательских, предметных и метапредметных навыков.

Проектно-исследовательская деятельность характеризуется тем, что при разработке проекта в деятельность группы обязательно вводятся элементы исследования. Это означает, что по «следам», косвенным признакам, собранным фактам необходимо восста-

новить некий закон, порядок вещей, установленный природой или обществом. Такая деятельность развивает наблюдательность, внимательность, аналитические навыки, которые являются составляющей инженерного мышления [12].

Эффективность применения проектной деятельности для развития технического мышления подтверждается формированием особых личностных качеств школьников, участвующих в проекте. Эти качества не могут быть освоены вербально, они развиваются только в процессе целенаправленной деятельности обучающихся в ходе выполнения проекта. При выполнении небольших локальных проектов основной задачей работающей группы является получение за-конченного продукта их совместной деятельности. При этом происходит развитие таких важных для будущего инженера качеств, как умение работать в коллективе, разделять ответственность за принятое решение, анализировать полученный результат и оценивать степень достижения поставленной цели. В процессе этой командной деятельности каждый участник проекта должен научиться подчинять свой темперамент и характер интересам общего дела.

Таким образом, проектная деятельность способствует развитию самостоятельных исследовательских умений, творческих способностей учащихся и логического мышления. Также она интегрирует знания, приобщает школьников к решению конкретных жизненно важных проблем, способствует повышению качества образования [12].

Проектная форма организации обучения и практическая направленность STEM создают более благоприятные по сравнению с классно-урочным обучением мотивационные и предметные

предпосылки для реализации основных требований личностно-деятельностного и компетентностного подходов.

STEM-подход позволяет организацию активной самостоятельной учебно-познавательной деятельности учащихся и их участие в социально значимом труде и приобретение практического опыта. Данная технология способствует также формированию коммуникативной компетентности, ориентировки в мире профессий и

формированию устойчивых познавательных интересов как основы выбора будущей профессии.

На самом деле, легче всего понимать про STEM-подход, если проводить сравнительный анализ между традиционным обучением (уроком) и уроком, спроектированным на основе STEM-технологии [5].

Целевая и сущностная направленность STEM-образования, имея существенный арсенал психолого-педаго-

STEM - подход	Урочно-предметный подход
Междисциплинарный подход, в котором осуществляют совместную учебную деятельность ученики и учителя. В процессе этой деятельности ученики и учителя овладевают проектным мышлением.	Ученик и учитель остаются в рамках и логике одного учебного предмета. Результат – “разрозненные знания” по разным предметам.
Вопросы и формулирование проблем предшествуют поиску ответов и углублению в контент (по необходимости).	Ответы существуют без вопросов в виде «готового знания». Трансляция контента от учителя к ученику (обязательная).
Обучение строится на артефактах и феноменах. Рассматриваются проблемы, связанные с жизнью и миром ученика. Контекст, который интересен и важен сегодня, даже если речь идет о будущем.	Тематически то, что по плану, в учебнике. Декларируется: это пригодится в будущем.
Совместное исследования ученика с учителем и другими участниками проектной группы. Вырабатывается умение взаимодействовать.	Индивидуальное выполнение упражнений на отработку навыков. С точки зрения ученика, это “навыки не известно для чего”.
Важен продукт, полученный в процессе деятельности.	Продукт деятельности не обозначен. Важна внешняя оценка формального результата, чаще всего, в виде отметки.
Задачи и критерии оценивания продукта вырабатываются в совместной работе.	Есть правильные ответы в учебнике.
Планирование и самоконтроль в проекте	Учитель контролирует правильность выполнения учебных заданий, он же и оценивает.

гического сопровождения развития учащегося, становится основой формирования навыков продуктивной деятельности учеников.

STEM образование способствует развитию интереса детей не только к техническим дисциплинам, но и к обучению, в целом. Оно не противоречит

существующим в современном образовательном пространстве и одобренным широкой практикой подходам, инновационным технологиям и методам (таким, как проблемно-поисковый, исследовательский и проектный подходы в обучении, технология критического мышления, кейс-технология, технология трехмерной методической системы обучения, методы перевернутого обучения и т.д.), а дополняет и интегрирует их [5,6,7].

Наше исследование показало, что технология трехмерной системы обучения является наиболее эффективной технологией реализации STEM подхода на практике [9].

STEM образование подразумевает изменения ролей обучающегося и педагога. Учитель становится фасилитатором, который стремится к определенной цели, мотивируя учеников и контролируя процесс. Ученики получают намного больше свободы, становятся субъектами учебного процесса, чем в рамках классического урока. Ученики начнут общаться, подсказывать друг другу, обсуждать решения учебных проблем. Тьюторство на уровне «субъект-субъект» - это прямое следствие правильно спроектированного STEM-урока.

Таким образом, STEM -подход – не предметная, а преимущественно проектная образовательная среда, предполагающая применения методов интегрированного обучения в MakerSpace зонах, то есть в полуфункциональных мастерских и лабораториях.

Дальнейшее развитие концептуальных идей STEM подхода, направленных на подготовку специалистов для высокотехнологичного производства (индустрии 4.0) и активное внедрение цифровых технологий в рекламной индустрии, дизайна, искусства, то есть

в креативной индустрии, позволило инновационному развитию не только интегрированных предметов естественно-математического цикла, но и гуманитарных и творческих дисциплин в русле STEM подхода.

В последние несколько лет в сфере инновационной экономики все больший вес приобретают креативные индустрии, связанные с интеллектуальной и творческой деятельностью: компьютерные технологии, виртуальная реальность, дизайн, мода, реклама, анимация и т.д. Креативные отрасли во всем мире становятся движущей силой экономического роста, а занятость молодежи в креативной индустрии уже превышает занятость в реальном секторе. Эти перемены ставят новые задачи перед системой образования, а именно – необходимость большего включения в программу обучения творческих и художественных дисциплин [6].

В США, где в рамках креативных индустрий создано свыше 30 млн рабочих мест, эта необходимость привела к трансформации STEM-концепции: к синтезу науки, технологии, инженерии и математики добавился пятый компонент – Arts, искусство. Получилась новая аббревиатура и концепция – STEAM [6].

STEAM-подход также сохраняет ориентир на проектную деятельность, практическую направленность и межпредметность, но меняет расстановку ключевых дисциплин. На уровне формирования учебной программы, например, в ВУЗе, STEAM предполагает включение в нее не только инженерных и естественно-научных STEM-предметов, но и гуманитарных и творческих дисциплин: литература, дизайн, архитектура, музыка, изобразительное искусство. STEM-предметы и технологии дают ясные решения для прикладных

задач, а гуманитарные Arts-дисциплины развивают умение находить выход в состоянии неопределенности, неоднозначности и двусмысленности. Так учащиеся учатся гармонично сочетать в работе научную строгость и творческую свободу.

На методическом уровне STEAM-подход как и STEM образование предполагает, что, кроме решения технологических вопросов, в проектной деятельности ученики: осваивают презентационные компетенции, учатся генерировать идеи в условиях неопределенности, применяют принципы дизайна и маркетинга для создания и продвижения продукта, осознают творческий потенциал применения технологий в разнообразных сферах деятельности [6].

Вышеизложенные показывают, что STEM и STEAM подходы, предполагающие интеграцию содержания предметов, с целью использования их на практике, необходимо распространить не только в школьное, но и на всю систему образования, начиная с дошкольного уровня и завершая вузовским образованием.

Один из составляющих STEM (STEAM) – образования предмет «Технология» в современной школе изучается согласно типовому учебному плану и по утвержденной программе для соответствующего класса. Реализация инженерного образования осуществляется кроме предмета «Технология» средствами предмета «Робототехника» и специально разработанных курсов и модулей.

В системе образования США существует интегрированные инженерные школы, обучение в которых построено по блочно-модульным программам. Хотя ориентация в данных школах при инженерном образовании направле-

на на классные формы работы, также происходит развитие и внеурочной деятельности. К тому же блочные программы обучения представляют собой синтез урочной и внеурочной деятельности. В качестве такого примера можно привести восьминедельную программу средней школы по обучению химии, направленную на изучение атомных взаимодействий, реакций и энергетических изменений в реакциях в рамках инженерного проектирования как процесса [13].

В отличие от других подобных школ, в которых основное и дополнительное образование не связаны в единый образовательный процесс, в школах, где реализуется STEM-образование, используют возможности дополнительного образования во второй половине дня. В них вынесены практикумы и проектно-исследовательская деятельность школьников. В процессе этой работы ученики выполняют небольшие законченные инженерные проекты, позволяющие применить знания, полученные по всем основным дисциплинам. Эти проекты включают в себя все основные этапы реальной инженерной деятельности: изобретательство, конструирование, проектирование и изготовление реально работающей модели.

Необходимость сетевой формы организации обучения продиктована невозможностью обеспечить полноценное развитие технического мышления и инженерного образования используя ресурсы какой-то одной образовательной структуры. Как было отмечено выше инженерное образование, как и STEM-технология, поливариантное и требует участия в учебном процессе различных представителей разных уровней образования (школьного и вузовского), представителей производственного сектора экономики, родите-

лей [12].

Сетевое взаимодействие позволяет вести совместную разработку оригинальных образовательных программ. На основе коллективов всех участников проекта формируется объединенная команда педагогов и представителей профессии. Оборудование и помещения каждой организации совместно используются участниками сети, осуществляется совместное финансирование проекта [12].

STEM-образование обуславливает необходимость дальнейшего расширения и совершенствования ресурсной базы, ресурса педагогических кадров; разработка и внедрение «сквозных» основных образовательных программ общего и дополнительного образования; привлечение наставников с производства в рамках договоров о сотрудничестве и сетевом взаимодействии; требуется разработка и внедрение программ ранней профориентации и т. п.

Для достижения цели инженерного и STEM-образование сегодня важно расширить для школьника возможности его интеллектуального общения и социализации через систему разнообразных мероприятий и привлечение для работы разветвленной системы наставников – представителей фундаментальной науки, инновационной промышленности, образования [12].

Таким образом, реализация STEM и STEAM подходов обучения требует трансформации содержания предметов ЕМЦ, кардинально новых подходов организации практических занятий, оснащения современными оборудованием с цифровой начинкой школьных лабораторий, мастерских и осуществления системного процесса по формированию STEM компетенций у учащихся.

Одним из наиболее известных и

признанных инструментов для реализации STEM-подходов в школе являются решения LEGO Education. Образовательные решения LEGO Education – части всемирно известной группы компаний LEGO – нацелены на развитие STEM-компетенций и навыков: научно-исследовательских, инженерно-технических, математических и проектных [6].

Наборы LEGO Education разной сложности рассчитаны на продуктивную работу с детьми в возрастном диапазоне от 4 до 16 лет.

Эти решения отличает привлекательность и узнаваемость (практически все знакомы с LEGO с раннего детства), яркость, простота и интуитивно-понятные способы сборки, а главное – широкие возможности для постановки комплексных учебных задач с использованием знаний всех предметов естественнонаучного цикла.

Для каждой возрастной группы в LEGO Education предусмотрены свои наборы [6]. Для дошкольников – это Экспресс «Юный программист» в виде поезда и железной дороги. Элементы алгоритмики, программирования изучаются с его помощью без компьютера.

Для младших школьников предлагаются использование LEGO Education WeDo 2.0. и BricQ Motion Prime, которые позволяют детям изучить самые разные свойства окружающего мира интересным и доступным способом.

Для основной и профильной школы наиболее эффективным является использование набора LEGO Education SPIKE Prime. Он рассчитан на применение в экспериментальной деятельности на уроках всего естественнонаучного цикла. Например, практически любой проект из курса «Фитнес датчики» позволяет не только закрепить на практике материал курса физики 7 класса, но

и проработать математические закономерности, по которым строятся графики, иллюстрирующие опыты. SPIKE Prime стал самым эффективным и красочным из последних наборов. А разнообразие моделей и легкость программирования на языке Scratch позволяет использовать конструктор для изучения различных дисциплин [6].

SPIKE Prime – это совершенно новый формат образовательного решения от LEGO Education. Он создавался для обучающихся с любым уровнем подготовки и воплощает в себе инклюзивный, интуитивный и естественно-адаптивный креативный подход к учебе, позволяющий всем ученикам 5–7-х классов с уверенностью включаться в процесс STEAM-обучения с использованием цифровых технологий [6].

Набор может быть использован для изучения таких предметных областей, как физика, технология, инженерия, информатика, математика, а также развития творческого мышления и ведения урочной и внеурочной проектной деятельности. Набор SPIKE Prime включает в себя кубики LEGO, программируемый хаб с несколькими портами, датчики и моторы, а также приложение SPIKE, использующее язык программирования Scratch. Каждое решение SPIKE Prime состоит из 523 элементов для сборки различных моделей, в том числе в соответствии с учебными материалами STEAM, которые создавались учителями для учителей [6,7].

Чтобы ученику было легче адаптироваться к ведению учебного процесса в современном цифровом производстве, некоторые педагоги предлагают изучение в старших классах следующих модулей [14].

Модуль «Программирование и прототипирование» – это понимание принципов инженерного 3D-модели-

рования и конструирования, умение использовать современные системы автоматизированного проектирования (САПР) и оборудование для быстрого прототипирования. Возможность перевести техническую идею в компьютерную модель, а затем в готовое изделие почти «заводского» качества является для современного ребенка, очень мощным стимулом к преодолению инстинкта потребителя и формированию стремления к самостоятельному созиданию.

Курс «Фрезерное дело» позволяет обучающимся изучать на практике основы конструирования и технических дисциплин, развивать инженерное мышление и преобразовывать виртуальные идеи в материальные, знакомит с современным производством посредством моделирования производственной деятельности с использованием станков с ЧПУ. Данный курс расширяет базовый курс по предметам «информатика» и «технология», носит интегрированный и междисциплинарный характер, материал курса раскрывает взаимосвязь между предметами: математика, физика, черчение, информатика, технология [14].

Эксперты отмечают, что для выполнения STEM-проекта и обустройства лабораторий в школах необходимо профессиональное оборудование, которое могут предоставить IT-компании. Это 4 дидактических комплекта: 1) микроконтроллеры, электронные компоненты и программируемые электронные модули для моделирования, опытов и робототехники; 2) 3D-принтер для моделирования и графики; 3) цифровой фрезерный станок для моделирования, конструирования и фрезерования; 4) голографический экран с видеокamerой, фоном и проектором для создания голографических учебных видео [5,6].

Компания PASCO также занимается разработкой и производством оборудования для оснащения STEM лабораторий. Лабораторный набор PASCO включает цифровые датчики, демонстрационные и лабораторные оборудования, программы обеспечения для организации лабораторных практикумов и STEM проектов. Лабораторные и цифровые оборудования PASCO представлены в виде комплектов по предметам естественно-научного цикла.

В настоящее время в мире накоплен первоначальный опыт по определению непрерывного содержания STEM образования и использованию соответствующих лабораторных комплектов для решения прикладных задач, преимущественно, проектным методом.

В школах, реализующих STEM (инженерное) образование вносятся изменения традиционному содержанию предметов ЕМЦ с ориентацией на реальную практическую деятельность, практикумов по решению конкретных инженерно-технологических задач. Разрабатываются специальные программы по информатике с включением модулей «Программирование и прототипирование», «3D-моделирование» и т.п. В вариативную часть учебного плана вводится предмет «Робототехника».

Основу содержания STEM-образования в начальной школе составляет содержание предмета «Технология». В основной школе – содержание «Технологии», «Робототехники» и «Информатики», а также интегрированное содержание предметов ЕМЦ.

Предмет «Информатика» и «Робототехника», как и предмет «Технология», являются системообразующими и интегрирующими для всех предметов ЕМЦ и реализации целей STEM-образования. Создание робота позволяет слить в единое целое физические принципы

конструкции, оценить ее реализацию, провести расчет ее действий, запрограммировать на получение определенного законченного результата.

Программа «STEM-образование детей дошкольного возраста» включает в себя ряд модулей, содержание которых направлено на развитие интеллектуальных способностей детей: «Дидактическая система Ф. Фрёбеля», «Экспериментирование с живой и неживой природой», «LEGO-конструирование», «Математическое развитие», «Робототехника» и «Мультстудия “Я творю мир” [5,6].

Робототехника в детском саду – это развитие мелкой моторики, внимания, аккуратности. Развитие креативности через научно-техническое творчество, повышение мотивации и целеустремленности.

Модуль «Робототехника» является одним из самых востребованных в современном образовательном процессе. Сегодня дети с раннего возраста окружены автоматизированными системами, и от их умения ориентироваться в составляющих научно-технического прогресса зависит дальнейшая интенсификация производства в нашей стране и во всем мире [5,6].

В широком смысле «Робототехника» – прикладная наука, занимающаяся разработкой автоматизированных технических систем целью интенсификации производства. Робототехника опирается на такие дисциплины, как электроника, механика, кибернетика, телемеханика, мехатроника, информатика, радиотехника и электроника [10].

В современных школах основы робототехники закладываются посредством и с опорой на навыки конструирования, моделирования, программирования и знаний из областей, преимущественно, математики и физики. Не трудно заме-

титель, что робототехника способствует овладению учениками навыками инженерии и формированию инженерного мышления.

В рамках STEM-образования робототехника оказалась той областью, где наиболее удачно пересеклись запросы экономики на развитие высокотехнологичных отраслей и естественный интерес детей к технике, программированию, моделированию и конструированию. Сегодня воспитатели и учителя по всему миру активно используют в своей работе наборы для конструирования и программирования роботов. Робототехника за счет вариативной части учебного плана изучается в начальной и основной школе по специально разработанной программе.

Курс «Образовательная робототехника и 3D-моделирование» в школе предназначен для внеурочной деятельности и ориентирован на формирование начальных знаний учащихся среднего звена (5–7-е классы), целостного представления о мире техники, устройстве конструкций, механизмов и машин, их месте в окружающем мире. Реализация курса направлена на повышение интереса к технике, развитие способностей к решению проблемных ситуаций, анализ ресурсов, выдвижение идей и претворение их в жизнь [13].

Обучающиеся основной школы по программе «STEM-образование», помимо физики и математики, изучают робототехнику, программирование, конструируя и программируя собственных роботов. На занятиях используется специальное технологичное лабораторное и учебное оборудование, такое как 3D-принтеры, средства визуализации и прочее оборудование.

Профильный уровень среднего образования должен включать кроме

традиционных профилей, «технологический» профиль, где STEM обучение представляет собой интеграцию предметов естественно-математического цикла, технологии, инженерии и ИКТ в единую систему обучения для решения реальных прикладных задач. При этом приоритет дается проектному обучению вместо традиционного предметного обучения.

Полученные в основной школе знания и умения школьников по пяти предметам естественно-математического цикла, технологии и программированию, а также на достаточном уровне сформированные инженерные навыки позволяют на «Технологическом» профиле ставить перед учащимися сложные задания в виде проектов, направленные на решение реальных производственных задач.

«Технологический» профиль предполагает создания условий для расширения сетевого взаимодействия между общеобразовательными организациями, организациями высшего профессионального образования и научно-производственными предприятиями. Объединение ресурсов участников проекта открывает перед школьниками новые реальные пути в профессию инженера [12,14].

Выполнение проектов на вузовских площадках под руководством не только учителя, но и вузовских специалистов и научных работников повышает эффективность проектной деятельности ученика. В этих условиях к услугам школьника, выполняющего проект – и разнообразное оборудование, и научный опыт руководителя, позволяющий поставить действительно актуальную и перспективную задачу, и возможность дальнейшего продвижения выполненной разработки, если она этого заслуживает. Данный уровень отвечает

современным представлениям о проектно-исследовательской деятельности учащихся профильных классов и предусматривается большинством договоров о сотрудничестве между вузами, участвующими в проекте, и профильными школами. В основном, именно на такую форму проектно-исследовательской деятельности в настоящее время существует запрос со стороны участников (школ, вузов, предприятий), занятых в деле возрождения инженерно-технологической профессии [12, 13, 14].

Прорывным шагом вперед в развитии проектно-исследовательской деятельности стало бы формирование групп, состоящих из студентов и школьников, участвующих в выполнении конкретных проектов на конкретных предприятиях, представляющих наукоемкие и инновационные отрасли. Такой подход дал бы максимальную степень погружения будущих инженеров в профессию, обеспечил бы несомненное прикладное значение их работе, а также перспективу внедрения выполненных разработок в практику. Мотивация учащихся в такой модели достигала бы наивысшего уровня [12, 14].

В целом, STEM-подход в школе (благодаря интеграции предметов естественно-математического цикла и использования навыков технологии и инженерии) дает детям возможность изучать мир системно, вникать в логику происходящих вокруг явлений, обнаруживать и понимать их взаимосвязь, открывать для себя новое, необычное и очень интересное. Ожидание знакомства с чем-то новым развивает любознательность и познавательную активность; необходимость самим определять для себя интересную задачу, выбирать способы и составлять алгоритм её решения, умение критически оценивать результаты. Ученики вы-

рабатывают инженерный стиль мышления, их коллективная деятельность вырабатывает навык командной работы. Все это обеспечивает кардинально новый, более высокий уровень развития ребенка и дает более широкие возможности в будущем при выборе профессии и в успешном обучении в вузе.

Таким образом, целью STEM-образования является формирование у детей естественно-научного, изобретательского, креативного, критического, продуктового мышления и подготовки будущих кадров для высокотехнологичных отраслей.

STEM (STEAM) – образование является своеобразным мостом, соединяющий учебный процесс, карьеру и дальнейший профессиональный рост. Инновационная образовательная концепция позволит на профессиональном уровне подготовить детей к технически развитому миру.

Сегодня в системе высшего образования США насчитываются сотни инженерных и научных специальностей, программы подготовки по которым построены в соответствии с концепцией STEM. При этом дипломная работа студента объединяется со стажировкой в технологической компании и участием в сложных технологических проектах бок о бок с профессионалами. За счет этого технологические компании получают квалифицированных специалистов сразу после выпуска из университета.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Вышеизложенные показывают, что STEM-технология является главным трендом развития современного образования.

Научно-методологической основой создания современной модели образования учеными определены

лично-деятельностные и компетентностные подходы [9]. Как известно, компетенция включает совокупность взаимосвязанных качеств личности (знаний, умений, навыков, способов деятельности), задаваемых по отношению к определенному кругу предметов и процессов, и необходимых для качественной продуктивной деятельности по отношению к ним. Компетентность – приобретаемое в результате обучения и жизненного опыта новое качество, увязывающее знания и умения учащегося со спектром интегральных характеристик качества подготовки, в том числе и со способностью применять полученные знания и умения к решению проблем, возникающих в повседневной практике. Компетентностный подход является усилением прикладного, практического характера всего школьного образования (в том числе и предметного обучения) [9].

Применение интегрированного содержания предметов на практике формирует метапредметные компетенции учащихся [9].

Из сущности компетентностного подхода и STEM (STEAM) образований следует, что эти два подхода концептуально взаимосвязаны и взаимообусловлены. STEM подход является частью, инновационной составляющей компетентностного подхода.

Новая методология образования, основанная на лично-деятельностном и компетентностном подходах (в том числе STEM подхода), предполагает трансформацию содержательно-методических основ школьного образования.

Наше исследование показало, что наряду с классическими принципами отбора содержания (дополнений к вышеуказанным принципам формирования инженерной компетенции уча-

щихся), необходимо введение в теорию содержания образования следующих принципов их отбора [9]:

- принцип цифровизации образования, который предполагает при отборе содержания образования (организация обучения) учет дидактических возможностей ИКТ и обоснованного определения педагогических целей их использования;

- принцип соответствия содержания требованиям всех уровней таксономии целей обучения с охватом зон «актуального» и «ближайшего» развития обучаемого. Современное содержание образования должно охватить весь диапазон иерархии целей обучения Б.Блума от «знания» до «создания», уровни усвоения от «ученического» до «творческого», иерархии познавательной деятельности от «репродуктивного» до «продуктивного», весь спектр зон развития по Л.С.Выготскому.

- принцип практической и прикладной направленности, занимательности содержания образования, который предполагает усиление аспектов практической значимости и связи с жизнью учебного материала, формирование прикладного содержания учебных предметов;

- принцип субъектности содержания образования, который предполагает активную продуктивную деятельность ученика и субъект-субъектные отношения учителя и учеников в процессе обучения;

- принцип соответствия содержания образования требованиям STEM-образования (в том числе инженерно-технологического образования), профильного обучения, проектных работ в полифункциональных лабораториях, мастерских и Maker space зон [9].

Таким образом, трансформация теории содержания образования на

лично-деятельностном и компетентностном подходах (в том числе STEM подхода) приводит в соответствие содержание среднего образования к запросам современного общества и требованиям международных сравнительных исследований качества обучения. Исходя из передового мирового опыта можно утверждать, что главным составляющим и движущей силой инновационного потенциала УВП 12 летней школы являются 4К модель обучения и STEM образование.

Внедрение компетентностного (STEM, STEAM) подхода в обучении, ориентация учебных программ на результат предполагают модернизацию существующей педквалиметрии [9]. Поэтому на смену традиционным методам проверки знаний и умений должны прийти другие, позволяющие оценивать компетентность, то есть способность учеников практически применять знания при решении практико-ориентированных задач. В этом отношении представляется исключительно важным опыт международного исследования достижений школьников PISA (Programme for International Student Assessment) и TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study), в которых оценивается именно уровень компетентности [9].

В этих исследованиях оценивается способность учащихся, используя знания в соответствующей предметной области, понять и решить проблему, которая лежит вне рамок самой этой области. Таким образом оценивается уровень функциональной грамотности и сформированности метапредметных навыков учащихся.

Собственно, PISA для того и нужна, чтобы правительства при разработке стратегий в области образования имели четкие ориентиры. Генеральный се-

кретарь ОЭСР Анхель Гурриа отметил, что PISA –значительно больше, чем просто рейтинг, «это показатель того, насколько хорошо система образования той или иной страны готовит молодых людей к завтрашнему дню» [9].

Теперь возникает вопрос: «Как можно эффективно сформировать предметные и метапредметные компетенции у учащихся?». Для этого нам надо сначала решать вопрос формирования предметных компетенций обучаемых, поскольку они стоят в основе иерархии компетенций, и никто не отменял требований к подготовке учащихся по предмету.

Выше мы отметили, что для обеспечения продуктивности формирования функциональной грамотности учеников необходимо применять активные, лично-ориентированные, развивающие педагогические технологии. Технология трехмерной методической системы обучения (ТТМСО) обладает всеми этими качествами [9].

В синектической части ТТМСО посредством технологии критического мышления ученики, работая в основном в малых группах, активно проходят этапы «Вызов – Осмысление – Рефлексия». Этапы «осмысление» и «рефлексия» закладывают основу функциональной грамотности. В части, ориентированной на результат ТТМСО, ученики, индивидуально решая уровневые развивающие задачи, «поднимаются» по лестнице дидактической матрицы [9].

Опираясь на компетенции, сформированные в синектической части технологии и на мотивируемое свойство её (стимулирующая оценка), многие ученики доходят до уровней «применение» и «создание» дидактической матрицы. Выполняя задания уровня «применение», далее «создание», ученики могут сформировать через универсаль-

ные учебные действия предметные и метапредметные компетенции, отвечающие требованиям функциональной грамотности и международных исследований PISA и TIMSS. Это связано с тем, что, достигнув только этого уровня усвоения посредством ТТМСО, он получает возможность применить знания в нестандартной ситуации, в решении прикладных жизненных задач. Начиная с этого уровня, идет систематизация знания, т.е. задания этого уровня включают в себя содержание с межтематическими и межпредметными связями. Заметим, что для того чтобы подняться на этот уровень, ученик должен выполнить задания уровней «знание» и «понимание», так как это является закономерностью иерархичной структуры лестницы дидактической матрицы [9].

Международные системы измерения качества PISA и TIMSS предполагают внесение изменений в содержание образования с точки зрения компетентностного подхода, считают исследователи [9]. Наше исследование показало, что именно трехмерная методическая система обучения отвечает этим требованиям [9].

Таким образом, в контексте компетентностного подхода STEM обучение – это инновационная методика, которая позволяет выйти на новый уровень совершенствования гибких навыков у наших детей. Оно значительно повышает мотивацию детей к продуктивному обучению, качество и эффективность образования, в целом.

1. Риски современного образования в контексте воспитания «техносферного человека»

Содержание 12 летней школы должно определяться на основе личностно-деятельностного, компетентностного подходов и с учетом требований

STEM-образования, а также системы ценностей, учитывающих особенности «техносферного человека», которому предстоит жить в быстроменяющемся и высокотехнологичном мире.

Как известно, глобализация и процессы тотальной информатизации среды обитания и коммуникации приводят к формированию «техносферного человека», ослаблению духовного и нравственного потенциала человека, его природных качеств и живых социальных связей.

Сегодняшнее поколение Z («зумеры»), обладая такими положительными качествами как быстрое овладение новшествами информационной технологии, ранняя самостоятельность, готовность к переменам, быстрая обучаемость, имеет также негативные качества, отрицательно влияющие на его личностное и профессиональное становление: рассеянное внимание, клиповое (фрагментарное) мышление, дефицит навыков «живого» общения, быстрое выгорание.

Одним из острых социальных и гуманитарных проблем современности становится рост численности молодежи категории NEET, молодежи, которые не могут адаптироваться к условиям быстроменяющихся условий и требований окружающей действительности и остаются невостребованными. Все это предполагает усиления принципов природосообразности и культуросообразности теории содержания образования и обучения, ценностной основы учебно-воспитательного процесса. Риски современного образования в контексте воспитания «техносферного человека» требуют также использования в нем концептуальных идей этнопсихологии и этнопедагогики, которые позволяют стать ученику гармонично развитой интеллектуальной личностью.

2. Стратегическое значение реализации STEM-образования в подготовке конкурентоспособного человеческого капитала

Исходя из важности трансформации системы образования на основе STEM подхода США подготовлен отчет под названием «Путь к успеху: американская стратегия STEM-образования», в котором отмечены основные направления по внедрению и использованию STEM технологий как научно-технический потенциал, который предопределяет экономическое развитие страны. Ежегодно вручается премия президента США лучшим STEM-учителям уже на протяжении нескольких десятков лет [7].

В настоящее время идея STEM-подхода, реализованная в США, подхвачена многими странами мира. В ВУЗах Франции, Великобритании, Австралии, Израиля, Китая, Канады, Турции и ряда других стран начата подготовка STEM специалистов [6,8].

Многие развитые страны, такие как США, Китай, Финляндия, Австралия, Великобритания, Израиль, Корея, Сингапур реализуют государственные программы в области внедрения STEM-образования.

STEM в Китае рассматривается как важный элемент национальной стратегии развития талантов.

Германия, как страна, впервые объявившая миру о наступлении эры четвертой промышленной революции, делает многое для реализации этого подхода в школах страны [1].

Дважды в год готовятся отчеты о состоянии и развитии данного направления в стране, также идет постоянная корреляция с другими странами по итогам сдачи тестирования PISA.

Эта страна выбрала собственный акроним для описания STEM-подхода – это MINT, что в переводе означает математика, информатика, естественные

науки и техника [7].

Реализация MINT в Германии осуществляется под патронажем канцлера страны. Статистика о выпускниках ВУЗов MINT-направленности по состоянию на 2017 показывает, что Германия обогнала все страны по этому показателю [7].

В стране осуществляется инициатива “Создаем MINT-будущее”, в рамках которой замеряются все показатели, связанные с результатами реализации MINT: компетенции, число выпускников университетов данной направленности и др.

На седьмой национальной MINT-встрече на высшем уровне в 2019 году обсуждались вопросы несоответствия школьного образования запросам времени, предлагался алгоритм решения вопроса через тесную связь образования, промышленных предприятий и гражданских инициатив в этой сфере [7].

По данным экспертов [13] в России разработана концепция инженерного образования и, начиная с 2011 года, инженерному образованию школьников уделяется большое внимание.

Анализируя общие черты и различия между Российским и зарубежными подходами, эксперты заключают, что в РФ существует методологический потенциал к развитию концепции инженерной подготовки как самостоятельного вида деятельности, в США – реализуется комплексная концепция STEM [13].

Все это показывает важность реформирования системы образования РК в STEM направлении. Только в таком случае наша страна может реализовать главную стратегическую задачу – к 2050 году войти в число 30-развитых стран мира [3]. Как известно, в ответ на глобальные вызовы современности в Казахстане в 2012 году была принята

Стратегия «Казахстан - 2050», взявшая курс на новую экономическую политику. Главная цель стратегии развития РК до 2050 года – создание общества благоденствия на основе сильного государства с развитой экономикой и вхождение Казахстана в тридцатку самых развитых стран мира [3].

Анализ передового международно-го опыта показывает, что единственно верным решением данной проблемы касательно сферы образования, является трансформация системы образования РК на основе STEM-подхода. Обоснованность данного утверждения

доказывается тем, что главным целеполаганием STEM подхода в условиях глобализации, тотальной цифровизации и жесткой конкуренции является создание стабильных взаимосвязей между школой, внешкольной организацией, вузом, производством и обществом. Такие взаимосвязи способствуют развитию STEM-компетентности обучаемых, формированию прогрессивной кадровой базы страны для индустрии 4.0, которая позволит ей стать экономически развитой и конкурентоспособной страной.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Шваб К., Четвертая промышленная революция; «ЭКМО», 2016г., 138С.
2. Плакитин Ю.А., Плакитина Л.С., Дьяченко К.И., От цифровизации к «индустрии 4.0» и «обществу 5.0» - возможности адаптации угольной промышленности России, //Горная промышленность, 2018г., №5, с.56-61.
3. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшего государства; Послание Президента РК Лидера нации Н.Назарбаева народу Казахстана от 14.12.2012г.
4. Ефимов В.С., Лаптева А.В., Университет 4.0: Философско-методологический анализ //Университетское управление: практика и анализ, 2017г., №1, с.16-28.
5. Методические рекомендации по внедрению STEAM-технологий в образовательную практику; //nsportal.ru, муниципальный клуб «Учитель года» Саратовской области, 2019г.
6. Пахомов Ю., STEM и STEAM-образование: от дошкольника до выпускника вуза, интернет-ресурс. Режим доступа: <https://pedsovet.org> › article › stem-i-steam-obrazovani.
7. Рамазанов Р.Г., Годунова Е.А., STEM-образование: возможности и перспективы; // Открытая школа №1, 2021г., с.14-17.
8. Чемяков В.Н., Крылов Д.А., STEM- новый подход к инженерному образованию; Педагогическая наука, г.Йошкар-Ола, 2015г., с.59-63.
9. Караев Ж.А., Кобдикова Ж.У., Технология трехмерной методической системы обучения: сущность и применение, -Алматы, «Зерде», 2018г., 480С.
10. Интернет-ресурс, Словари и энциклопедии на Академике. Режим доступа: <https://academic.ru/>
11. Инженерное образование в инженерно-технической школе на уровне основного общего образования, Интернет-ресурс. Режим доступа: <https://School.777.spb.ru>
12. Чиганов А.С., Грачев А.С., Начало инженерного образования в школе //Педагогические науки. Теория и практика модернизации образования, Вестник КГПУ им. В.Астафьева, 2015г., с.30-35.
13. Фаритов А.Т., Анализ инженерного образования учащихся основного общего образования в разных странах // Научное обозрение. Педагогические науки. №1, 2020г. С.43-48.
14. Щепелина Е.В., Развитие инженерного образования в общеобразовательной школе // Аспекты и тенденции педагогической науки: материалы VII Междунар.науч.конф., г. Санкт-Петербург, 2020г., с.8-13.
15. Шапиро И.М., Прикладная и практическая направленность обучения математике в средней школе; Педагог: наука, технология, практика; 1998г., №2, с.72-75.

16. Перельман Я.И., Занимательная математика, М.; Изд. МГИК, 1993г., 288С.
 17. Перельман Я.И., Занимательная физика, СПб: изд.: П.Сойкина, 1981г., 239С.

Ғ.Б. БЕЙСЕМБАЕВ¹, Ж.А. ҚАРАЕВ²

STEM-ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

¹ PhD докторы, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

² п.ғ.д., профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
бас ғылыми қызметкері, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

G.B. BEISEMBAEV¹, Zh.A. KARAEV²

RELEVANT ISSUES OF SECONDARY EDUCATION SYSTEM TRANSFORMATION APPLYING STEM-APPROACH

¹ PhD, president of the National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Nur-Sultan, Kazakhstan

² PhD, Professor, CSO of the National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Nur-Sultan, Kazakhstan

Аңдатпа. Мақалада болашақ қоғам – 4.0 индустриясының 4.0 сұраныстары контекстінде орта білім беру жүйесін трансформациялау мәселелері қарастырылған.

Адамзат дамуының индустриялық-цифрлық дәуірі жағдайында мектептерге инженерлік-технологиялық білім беруді енгізудің өзектілігі көрсетілген.

Жалпы, мектепте инженерлік-технологиялық және STEM-білім беруді жүзеге асырудың дидактикалық шарттары негізделген. STEM-құзыреттілікті қалыптастыруда жобалық және оқу-зерттеу қызметін жүзеге асырудың маңызы көрсетілген. STEM (STEAM)-оқытудың дидактикалық ерекшеліктері талданған. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру және әрекеттік-құзыреттілік парадигмасын жүзеге асырудағы STEM-білім берудің рөлі зерделенген.

Бәсекеге қабілетті адами капиталды даярлауда STEM-тәсіл негізінде білім беру жүйесін трансформациялаудың стратегиялық маңызы көрсетілген.

Түйін сөздер: орта білім беру жүйесін трансформациялау, қоғам 4.0, Индустрия 4.0, инженерлік-технологиялық білім беру, индустриялық-цифрлық дәуір, STEM (STEAM)-оқыту, бәсекеге қабілетті адами капитал.

Abstract. The issues of transformation of the secondary education system in the context of the demands of the society of the future- the Society 4.0 with Industry are considered in the article.

The relevance of introducing engineering and technological education in schools in the context of the industrial and digital epoch of human development is demonstrated. In general, the didactic conditions for the implementation of engineering and technological and STEM education in schools are justified.

The importance of project and educational research activities in the formation of STEM competencies is shown. STEM (STEAM)-didactic features of learning are analyzed. The role of STEM education in improving students' functional literacy and implementing the activity-competence paradigm is justified.

The strategic importance of transforming the education system based on the STEM approach in preparing competitive human capital is shown.

Keywords: transformation of the secondary education system, Society 4.0, Industry 4.0, engineering and technological education, industrial and digital epoch, STEM (STEAM)-training, competitive human capital.

FTAMP 14.01.11

Б.Б. ДИНАЕВА, Г.Ж. УБАЙДУЛЛАЕВА, И.У. САГИНДИКОВ*Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,**Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан**e-mail: dbb-31.05.kz@inbox.ru, guldull@mail.ru, isatay60@mail.ru*

ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КВАЛИМЕТРИЯНЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа. Мақалада жалпы жұртшылықты толғандырып отырған бүгінгі күннің өзекті мәселесі білім беру мекемелерін бітірген түлектің сапасы, тұлға қалыптастыру туралы баяндалған. Тұлға қалыптастырудың отандық және шетелдік тәжірибесіне шолу жасап, білім мен тәрбие ұлттық құндылықтармен негізделетінін сөз етеді. Мектеп түлегінің сапалық деңгейін квалиметриялық өлшеу нақты болуы үшін білім мен тәрбие қатар өлшеніп, деректер қорын жасау қолға алынғанын хабарлайды.

Түйін сөздер: тұлға, педагог портреті, білім мазмұны, білім сапасы, бағалау, білім, дағды.

КІРІСПЕ

Бүгінгі күні білім беру жүйесінің бағыты – жалпы жұртшылықты толғандырып отырған өзекті мәселе. Отандық ғалымдар, білім беру ұйымдары, сарапшылар балаларға игілікті білім беру үшін заманауи білім саласының жан-жақты зерделеу үстінде. Ал халық арасында әлеуметтік зерттеулер жүргізу, мониторинг жасап, азаматтық-қоғамдық институттардың пікірін ескеруде өз бағытын тапты деуге болады. Осыған орай, жеке тұлғаны қалыптастырудағы білім мен тәрбиенің ең тиімді мүмкіндіктерін, жолдарын қарастырып, оны ұтымды түрде білім беру ісіне енгізу – басты мақсат. Заманауи демократиялық талаптарға сай Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінде мектеп пен қоғам арасында тығыз байланыс орнатылып келеді. Ата-аналар мен қоғам азаматтарын алаңдататын бір түйткіл – кәсіби бағыт таңдаған оқушылардың академиялық

жоғары білім алуға қызығушылығының төмендеуі. Халықтық білім беру жүйесін әлемдік білім стандарттарына сәйкес дамыту Қазақстан мектеп түлектерінің халықаралық алдыңғы қатарлы оқу орындарында білім алуына кең жол ашатынын да естен шығармағанымыз жөн. Сондықтан еліміздегі білім беру жүйесінің қазіргі бағыт-бағдарын елге жария түрде хабарлап, халықтық пікірді ескере отыру мақсатында еңбектерімізді жариялап отырамыз. Білім беру саласындағы педагогикалық квалиметрия саласының өзекті мәселелері, тұлғаның құзыреттілік моделі, бағалау кешенді және толық болуы үшін құзыреттілікті қалыптастырушы алғышарттарды анықтау тәсілдері ғылыми-теориялық конференциялар мен ғылыми журналдарда жарияланып келеді.

Қазіргі Қазақстан Республикасына заман талабына сай білім, білік және оны өмірде қолдану дағдысы

толық қалыптасқан тұлға қажет. Бұл – әлеуметтік тапсырыс. Әлеуметтік тапсырыс бойынша білім мазмұнын толық меңгерген, тұлға құзыреттіліктеріне ие түлек – мемлекетіміздің болашағы. Түлектердің білім деңгейін бағалау арқылы тұлғаның құзыреттілік моделін қалыптастырамыз, білім деңгейін бағалаудың квалиметриялық өлшемшартын әзірлейміз. Әлемдік тәжірибеде тұлғаның білім меңгеру деңгейін анықтау оқытуды бағалаумен байланысты түсіндіріліп келді, алайда оқыту жүйесі бағалау жүйесімен біртұтас болғанымен, бағалау жүйесі оқытудан әлдеқайда күрделі үдеріс екендігі анықталып отыр. Білімді бағалау жүйесінің өзіндік қыр-сыры, ескеретін ерекшеліктері, оңтайлы әдіс-тәсілдері жан-жақты қарастыруды қажет етеді.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Сондықтан білім сапасын көтерудің болашақ бағдарын қарастырған бұл мақаланың мақсаты – еліміздегі халықтық білім беру жүйесін әлемдік білім стандарттарына сәйкес дамытудағы игілікті бағдары мен бағытынан хабар беру. Осы мақсатқа жету үшін білім беру жүйесіндегі және тұлға білімін бағалаудағы құзыреттіліктердің халықаралық білім беру мәселесінде біз назар аударуымыз керек мәселелерін іріктеп ала отырып, еліміздегі білім беру ісінің бағыт-бағдары жайында қоғаммен пікірлесіп, хабар жасау да міндет.

ӘДІСНАМА

Мұғалім оқушының білімін ғана бағалап қоймай, мінез-құлықтың қалыптасуын да бағалауы үшін оқушының білімі мен мінез-құлық тәрбиесін бағалауда дидактикалық

әдістер қолданамыз. Баланың оқу мен жазу дағдыларын бағалауда мұғалім оқушыны игі істерге ынталандырып отыруда және балаға психологиялық қолдау жасап отыруда да дидактикалық әдістің тиімді екені белгілі. Өйткені, жазбаша және ауызша сөйлеу белгілі бір тәртіппен және жүйемен жүреді. Тұлғаның коммуникациялық құзыреті дәстүрлі тест әдісімен анықталады.

Мақаламызда қойылған міндеттерді шешу үшін отандық және шетелдік педагогикалық, психологиялық және философиялық әдебиеттерді зерделеу негізінде зерттеу мәселесін теориялық талдау; зерттелетін проблеманың базалық ұғымдарын айқындау мақсатында ақпараттық-іздістіру жүйелеріндегі іздеу нәтижелерін талдау және жинақтау; ұғымдық-терминологиялық талдау әдісі; жалпылау, модельдеу әдістерін қолдандық.

Қазіргі өркениетті заманда білім сапасы – кімді де болса, алаңдататын өзекті мәселе. «Бала – болашағымыз», ендеше сол баланың болашағын дұрыс қалыптастыратын жақсы. Білім сапасын мемлекеттік құзырлы мекемелер бақылап, арнайы бағдарламалармен бағыттап білім мазмұнының заман талабына сай орындалуын қадағалап отырады. Сондықтан қоғамдағы өзгерістерге лайық білім мазмұнына мемлекеттік тапсырыс беріледі. Оқытудың негізгі мақсаты болып табылатын білім беру мазмұны мұғалім мен оқушы әрекеті арқылы жүзеге асып, білім меңгеру тетігіне ұласады. Осыдан келіп білімді меңгеру нәтижесі көрініс береді. Педагогика саласында білім мазмұнын оқушының игеру үдерісі білімді игеру нәтижесімен тұйықталған [1]. Осы күнге дейін білім беру жүйесіне қаншалықты жаңа реформалар жасалғанымен, білімді игеру нәтижесінің өзін де

бағалау керектігі назардан тыс қала бергендіктен, білім сапасы көңіл қуанарлықтай деңгейге жетпегені рас. Сондықтан, білім меңгеру нәтижесін бағалап, нәтиженің қорытындысы қанағаттанарлық болмаса, білім беру мазмұнына немесе мұғалім әрекетіне қайта оралу керек. Егер нәтиженің бағасы жақсы болса, мемлекеттік тапсырыстың орындалғаны деп есептеп, келесі қоғамдық тапсырыстың заман талабына сай өзгеру мүмкіндігін ескеру керек. Осылайша, білім беру жүйесінің дамуына заманауи леп және қарқын қосылады.

Білім беру сапасы педагог кадрлардың білімі мен біліктілігіне және білім ордасының эргономикалық жағдайына, білім берудегі көшбасшылық мәселелеріне тікелей байланысты. Бірімен бірі тығыз байланысып отырған бұл мәселе педагогтің кәсіби тұлғасының өзгеруін талап етеді. Енді 10 жылдан кейін білім беру жүйесіне келетін маманның қандай болуы керектігін бүгін белгілей алмасақ, кәсіби құзырлығы мен тұлғалық сипатына қоятын талаптар бойынша бағалаудың тетіктерін анықтай алмасақ, онда еліміздің білім беру ұйымдарын заманауи мамандармен қамтамасыз ете алмаймыз. Сондықтан, болашақта білім беру саласының маманы – педагогтің қандай болуы керектігін, оның кәсіби құзырлығын, тұлғалық құндылықтарының сипатын, өлшеу бірліктерін, бағалау критерийлерін анықтау мәселесі де осы білім сапасы аясында кешенді зерттеуге айналады. Педагогтің игілікті жұмыс істеуіне қажетті сын мен сымбат екі түрлі санатқа бөлінеді:

Бірінші санатқа мұғалімнің өзін-өзі ұстау, сөйлеу мәнерінің, киім-киісі мен жүріс-тұрысының аса жауапты міндет екендігін сезінуге және сынып

(немесе мектеп) ішінде оқушылармен және әріптестермен қарым-қатынаста мұғалім этикасының, бала құқығының сақталуын қамтамасыз ету, қадағалауға мәжбүр ететін асқақ сезім жатады.

Екінші санатқа ілім-білім мен жаңалықтарды оқып-үйренуге, қазіргі қоғамда қажетін алуға жан-дүниесінің бейімдігі, туындағын мәселелердің түп-төркінін дұрыс және тез арада аңдай қою қабілеті, ой-өрісінің кеңдігі жатады. Осы айтылғандардың барлығын біртұтас алып, іс жүзінде өрістетіп көргенде аталған қасиеттердің барлығы да педагогтің мәртебесін құрайды. Сондықтан педагог сымбатының квалиметриялық моделін құрайтын төмендегідей өлшемшарттар да ұсынады:

1. Киім кию мәнері. Педагогтік қызмет атқаруға лайық нысаналы қазақ ұлттық нақышта киім кию үлгісін сақтау.

2. Келбеті. Шаш қою, бояну (макияжы, шаш күтімі, сақал-мұрт күтімі т.с.с.) мәнері арқылы шырайлы, жылы жүзді келбет ұстану.

3. Жүріс-тұрыс мәнері: жоспарлаған күн тәртібіне лайық уақыт мөлшерін сақтап байсалды, байыпты, сырбаз, салмақты, салиқалы қозғалыста әрекет ету.

4. Қарым-қатынас мәнері: Педагогтің қызмет аясына қарай (оқушымен, ата-анамен, әріптестермен) қарым-қатынаста сыпайылық, кішіпейілдік, толеранттық таныту және ортақ мүддеге жеткізетін икемді қарым-қатынас жасау мақсатында мәдениетті сөз саптауды, сөйлеу мәнерін, сарынын (тон), екпінін (ударение), ырғағын (интонация) қолдану.

5. Қолданатын аксессуарлар: оқушы назарын тартатындай аса қымбат, түрлі-түсті, тым жылтырақ емес, көзге тұрпайы көрінбейтін, жұмсақ реңді, қазақ ұлттық нақыштағы отандық өнімдерді тұтыну.

Осылармен қатар ұстаз келбеті оның айналасындағы адамдарға өнеге болатындай келісімді, тартымды, сүйкімді, сымбатты дене бітімін сақтауымен де даралана түседі.

Біз өмір сүріп отырған қоғамның әлеуметтік және гуманитарлық өткір проблемаларының бірі – НЕЕТ санатындағы жастар санының өсуі, тез өзгеретін жағдайлар мен жаңа талаптарға бейімделе алмайтын және өмірден өз орнын таба алмайтын жастардың көбеюі. Бүгінгі Z ұрпағы («зумерлер») ақпараттық технологияның жаңалықтарын тез меңгеру, ерте жастан тәуелсіз болу, өзгерістерге жылдам бейімделу, тез үйрену сияқты жағымды қасиеттерге, сонымен қатар оның тұлғалық және кәсіби қалыптасуына кері әсер ететін шашыраңқы клиптік ойлау, бетпелет, яғни адами қарым-қатынас дағдыларының жетіспеушілігі секілді жағымсыз қасиеттерге ие.

Жаһандану және адамның тіршілік ету ортасы мен коммуникацияның жаппай цифрландырылуы «техносфералық адамның» қалыптасуына, оның рухани және адамгершілік құндылықтарға негізделген әлеуетінің, табиғи қасиеттері мен әлеуметтік байланыстарының әлсіреуіне әкелді.

Осы жағдайда жылдам өзгермелі заманауи қоғамның талаптарына сай

білім алушылардың тұлғалық сапаларын анықтау, құзырлық және тұлғалық сапасын өлшеу бірліктерін және бағалау критерийлерін анықтау өзекті мәселе болып отыр. Осы мәселенің шешімін табу бағытында «Білім алушы тұлғаның психометриялық келбетін» нақтылайтын болашақтағы заманауи білім беру саласы маманының кәсіби құзырлық және тұлғалық сапасын өлшеу бірліктері және бағалау критерийлері анықталады.

Ақпараттық технология дамыған қазіргі заманда әрбір тұлғаның білімі туралы деректер «күнделік кз», «ҰББДҚ», оқушының үлгерім табелі т.б. құжаттардан табылады. Яғни деректер жинақталған форма бар, ал оқушының тәрбиесі жайында, алған білімін өмірде қолдана алу дағдылары жайында деректер жинақталған форма немесе дереккөз жоқтың қасы. Тұлғаның өмірге, заман талабына сай дамығанын сипаттайтын, қажет болса, бағалайтын өлшемшарттарда анықталмаған. Қазіргі заманда оқушының және оған білім беретін ұстаздың білім мен білік және оны қолдана білу дағдыларын бағалау аса қажет. Тәрбие мен білім егіз деп айта жүріп, осы күнге дейін тәрбиені бағалауды қолға алмағанымыз, аса ден қоймағанымыз рас. Осы ойымызды төмендегі кестеде диаграммамен көрсетеміз.

12 жылдық білім беру жүйесіне ену үшін, алдымен осы мәселені кеңінен зерттеп, дұрыс ұйымдастыруымыз керек, түлектің кіріс кестесі мен шығыс кестесі көрсеткіштерін нақты жинақтайтын форманы соған сәйкес ақпараттық дереккөзді, ұстаздың оқушы тәртібін бақылайтын және бағалайтын жұмыс алгоритмі нақты жазылып, ұсыныстар мен құжат түрлері белгіленіп берілуі керек. Аталған жұмыс түрін ауқымды да, терең зерттеу қажет болғандықтан нақты қаржылай қамтамасыз етуді талап етеді. Сондықтан бұл мәселе әлемдік білім беру жүйесінде, халықаралық зерттеулерде қалай зерделенгенін қарастыра отырып, өз білім беру саламызда тәрбиені бағалау және бала тәрбиесінің ізгіленуі көрсеткіштері жинақталған форманы қалыптастыруды мақсат етеміз. Халықаралық зерттеулерге, соның ішінде Жапониядағы білім беру жүйесіне көз жүгіртер болсақ, білім – ол отбасы, қоғам мен мелекеттің үшжақтап тығыз байланыста қолдауынан тұратын ұрпақ тәрбиелеудің, яғни тұлға тәрбиелеудің дәстүрлі негізі [2]. Жапон мемлекетінің білім беру саласындағы саясатының негізгі міндеті әр түрлі шоғырланған қоғамдық және мемлекеттік құрылымдарда әрекет ете алатын ерекше шығармашылықпен ойлана алатын, үйлесімді және рухани бай тұлғаны тәрбиелеу және оқыту болды. Кез келген жапондық бала жас кезінен үздіксіз оқу мен дұрыс тәрбие алуға баулынады [3]. Жапониядағы білім берудің ерекшелігі – «кокоро» ұғымымен байланысты. Әрбір жапондықтар үшін «кокоро» тек білім мен дағдыларға ғана емес, адамның мінезін қалыптастыруға ықпал ететін білім идеясын білдіреді. «Кокороны» қазақша айтсақ, жүрек, жан, ақыл, менталитет, гуманизм деп түсінуге

болады. Барлық жапондар бастауыш және орта мектептердегі білім берудің ең маңызды, объективті негізі балаларды өз дәрежесінде білім мен дағдылармен байыту екендігіне сенімді (жоғары оқу орнына түсу үшін қажетті академиялық білімді беруге баса назар аударылатын бірыңғай орта мектептен айырмашылығы). «Кокоро» ұғымының мазмұны келесі мәселелерді қамтиды: адам мен жануарларды құрметтеу, басқа адамдарға деген жанашырлық пен жомарттық, шындықты іздеу, әдемі және керемет сезіну, өзін-өзі бақылау, табиғатты сақтау, қоғамның дамуына үлес қосу. Бұл принцип барлық бағдарламалардың, пәндердің мазмұнын, күнделікті өмірді қамтиды.

«Кокоро» сөзінің мағынасына зер сала отырып, оның түркі халықтарында «көкірек» сөзімен мағыналық жағынан ұласатынын, «көкірек көзі ояу» ұғымына саятынын аңғарамыз. Егер білім беруді «сауат ашу» деп қарасақ, тәрбие беруді «көкірек көзін ашу» деп түсінуге болады. Ендеше, бұл білім мен тәрбиенің егіз екеніне тағы да дәлел. Ж.Аймауытов жазғандай, «жағдайдың өзгеруі мінезді де өзгертеді» [4], сондықтан кіріс кестесі арқылы түлектің тәрбиесі өлшенетін критерийлерді белгілей және бақылай отырып, мұғалімдер оқушыны қоғамға жат мінезінен арылтып, қоғамға қажетті адамгершілік, ізгі мінездерін дамытуға күш салады. Бұл үнемі бақылауды қажет ететіндіктен, білімді бағалағандай мінезді де бағалай отыруымыз керек.

Жалпы білім беру жүйесінде критериялды бағалау бұрыннан кең қолданыстағы тәсілдердің бірі ретінде танымал. Дегенмен, мінез-құлықты қалыптастыратын оқушының айналасындағы әлеуметтік жағдайы мен әлеуметтік желінің ролі оның білім алуына әсер етпей қоймайды. Бастауыш мектепті, орта мектепті, колледж бен

жоғары оқу орындарын бітірген әр кезең түлегі өз деңгейінде тұлға болады, ал әр тұлғаның білім алу уақытында игерген білім мазмұнын бағалаған кезде оның мінез-құлқы мен тәрбиесін бағалау керектігін ұмытпаған жөн. Сондықтан, критериалды бағалаудан гөрі көп

критериалды бағалау арқылы тұлға қалыптасуының моделін анықтайтын педагогикалық квалиметрия көп нәтиже берері сөзсіз. Көп критериалды бағалауды төмендегі кестедегідей математика формуласымен көрсетеміз [5:15-16].

Көп критериалды бағалау

$$W = (w_1, w_2, \dots, w_n), \sum_{i=1}^n W_i = 1$$

(Таразы) $F(W) = (F_1(W), F_2(W))$

$F_1(W)$ – сапаның күтілетін мөлшері (математикалық күтім)

$F_2(W)$ – тәуекел мөлшері (дисперсия орташа квадраттық ауытқу)

$F_1 \max$

$F_2 \min$

W – Мүмкін жағдаяттардың жиынтығы
 F – критерий, есепке алынатын көрсеткіш

Осыған байланысты тұлғаның білім, білік және өмірде қолдану дағдысын көтеру және түлектің білім, тәрбие және дағды сапасын квалиметриялық бағалау мәселесі де өзекті.

НӘТИЖЕЛЕРІ

Тұлға қалыптастырудағы педагогикалық квалиметрияның негізгі мәселелерін сөз еткен мақаламыздың ғылым, білім саласына қосатын негізгі нәтижелері:

1) Білім беру жүйесіне әлеуметтік тапсырыстың жүзеге асу жолы тұйықталудан шығып, үздіксіз айналымға бағытталады;

2) Білім мен тәрбиені қатар бағалау арқылы тұлғаның қалыптасу деңгейі анықталады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бүгінгі күні дұрыс шешім қабылдап, үздіксіз білім беру жүйесінің білім

беру деңгейлері бойынша білім алушы тұлғаның құзыреттілік өлшемін жаңаша модельдейтін болсақ, біз 2020-2025 жылдарға арналған БҒДМБ нысаналы индикаторына қол жеткізе аламыз.

Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесін жақсарту және білім сапасын арттыру үшін әр деңгейді аяқтаған түлектің тұлғалық сапаларын және бағалау критерийлері нақты анықталу керек. Сондықтан:

- әр деңгейді аяқтаған түлектің тұлғалық сапасы көрсететін критерийлер нақтыланады;

- әр деңгейді аяқтаған түлектің тәрбиесі өлшенетін критерийлері белгіленеді;

- әр деңгейді аяқтаған түлектің қоғамға қажетті адамгершілік, ізгі мінезін бағалайтын дереккөздер қоры құрылады;

Аталған жұмыстардың атқарылуы барысында білім беру саласындағы

қоғамдық тапсырыстың қалыптасуы, нәтиженің тапсырыс талабын қанағаттандыруы, білім сапасына әсері деген мәселелер қоғамдық пікірталас туғызуы мүмкін. Соның алдын алу үшін зерттеу жұмыстарымыз бен тың ойларымыз жеке мақала

ретінде ғылыми, ғылыми-көпшілік басылымдарда, журналдарда жарияланып, конференцияларда баяндалып, талқыланып отырады және сын-ескертпелер, ұсыныстармен жұмыс жүргізіледі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Дидактика средней школы, Москва: «Просвещение», 1982.
2. Волгин Н. Японский опыт, который стоит изучать и разумно заимствовать. Человек и труд 1997, №6.
3. Система образования в Японии. <http://geum.ru/next/art-329621.php>
4. Аймауытов Ж. Психология, Алматы. Рауан. 1995. 311 бет.
5. Перепелица В.А., Попова Е.В., Математические модели и методы оценки рисков экономических, социальных и аграрных процессов, Ростов-на Дону: Изд-во Рост. ун-та, 2002 - 207 с.

Б.Б. ДИНАЕВА, Г.Ж. УБАЙДУЛЛАЕВА, И.У. САГИНДИКОВ ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КВАЛИМЕТРИИ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ

Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина,
г. Нур-Султан, Казахстан,
e-mail: dbb-31.05.kz@inbox.ru, guldull@mail.ru, isatay60@mail.ru

B.B. DINAIEVA, G.ZH. UBAIDULLAYEVA, I.U. SAGINDIKOV THE MAIN PROBLEMS OF PEDAGOGICAL QUALIMETRY IN PERSONALITY FORMATION

National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Nur-Sultan, Kazakhstan
e-mail: dbb-31.05.kz@inbox.ru, guldull@mail.ru, isatay60@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы, волнующие широкую общественность, качество выпускников и формирование личности. Анализируя отечественный и зарубежный опыт формирования личности, подчеркивается, что национальные ценности являются основой образования и воспитания. Для того чтобы их качественные измерения были достоверными, необходимо параллельно измерять знания и образование, а также создавать базу данных по уровням навыков учащегося.

Ключевые слова: личность, портрет педагога, содержание образования, качество знаний, оценка, знания, умения, навыки.

Abstract. The article examines topical issues of concern to the general public, the quality of graduates and the formation of personality. Analyzing domestic and foreign experience of personality formation emphasizes that national values are the basis of education and upbringing. For their qualitative measurement are valid, it is necessary in parallel to measure the knowledge and education, and create a database on the skill levels of the student.

Keywords: personality, portrait of a teacher, content of education, quality of knowledge, measurement, knowledge, skills.

ГРНТИ 14.85.09

Е.Т. КЕНЕНБАЕВ

преподаватель кафедры русского языка и литературы,
Чирчикский государственный педагогический институт,
г. Чирчик, Узбекистан. E-mail: Pargos1@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ В СВЯЗИ С РОСТОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕВЕРБАЛЬНЫХ СРЕДСТВ КОММУНИКАЦИИ В СОЦИАЛЬНОЙ СЕТИ

Аннотация. Данная статья направлена на изучение знаковой системы невербальных средств, используемых в спонтанной коммуникации, получившей применение с появлением Интернета. На основе анализа невербальных средств коммуникации в проекции применения в социальных сетях Интернета, поднимается проблема систематизации и научного подхода с целью упрощения их использования. В результате исследования знаковой системы спонтанного применения невербальных средств коммуникации выделяются проблемы, препятствующие их развитию.

Ключевые слова: невербальная коммуникация, смайлы, эмодзи, жесты, знаки, кинесика, мимика.

ВВЕДЕНИЕ

Устная и письменная коммуникация, являясь основными видами коммуникации на протяжении всех периодов человеческой коммуникативности, выполняли одну и ту же функцию донесения определенной информации, однако каждая из них имела свою систему обозначения. Используя в статье понятия устная и письменная коммуникация, мы сознательно отходим от терминов вербальная и невербальная коммуникация, широко применяемых в научной среде, но не во всем, на наш взгляд, соответствующих научной терминологической точности. Примером может служить определение невербальной коммуникации в учебнике Куницына В.Н. «Невербальная коммуникация – это обмен и интерпретация людьми невербальных сообщений, закодированных и передаваемых особым образом» [1, С. 82]. Мы считаем что «информация, передаваемая исключительно вербальными или невербальными средствами, не может

по отдельности создавать процесс коммуникации» для однозначного понятия процесса, называемого коммуникацией, такие термины, как «вербальная коммуникация» и «невербальная коммуникация», применять в научных работах нецелесообразно в силу различных интерпретаций, которые могут возникнуть при их чтении». [2, С.78]

Язык – это знаковая система сознательного определения реализации вашей информации, способной создать процесс коммуникации. В традиционной знаковой системе в последние два десятилетия появились новые символы невербальных компонентов коммуникации, выполняющие функции коннотативности сообщения, ранее не в полной мере доступные в письменной речи. Особенностью этих символов стало отражение ими в письменности невербальных средств коммуникации, используемых обычно в устной речи. Актуальность изучения данных символов обусловлена широким, и с каждым днем

увеличивающимся, полем применения их в социальных сетях Интернета

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Предметом исследования данной статьи является изучение использования в социальных сетях знаковой системы невербальных средств коммуникации, как способа восполнения коннотативной недостающей в письменной коммуникации. Целью исследования является установление причин, в связи с которыми появилась возможность подобной взаимосвязи НСК и ВСК в письменной коммуникации, выявление определенной структурной системности для получения подобного симбиоза, проблемы, возникающие при практическом применении этого нового вида коммуникации. Задачей исследования определен поиск возможных решений проблем взаимного использования НСК и ВСК в практике общения в социальных сетях Интернета.

МЕТОДОЛОГИЯ

За методологическую основу данного исследования взят метод семиотического подхода на основе компонентного анализа, что способствует рассмотрению изучаемого объекта как целостного множества элементов в совокупности отношений и связей между ними.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Знаковая система спонтанной невербальной коммуникации, получив свое воплощение в виде графических символов (смайлы, эмодзи, гифы, демотиваторы и т.д.) способствовала совмещению особенностей невербальной и вербальной системы передачи информации.

Сами графические символы обозначают именно спонтанные неподконтрольные поведенческие реакции, однако применение их в вербальной системе общения позволяет реципиенту обдумать использование того или иного

знака на предмет его соответствия эмоциональному посылу передаваемого сообщения.

В данном аспекте графические символы НСК берут на себя функции коннотативных слов, используемых в вербальном общении для передачи эмоционального состояния, оценки или характера взаимодействия общающихся личностей. Если раннее подбор нужных коннотативных слов представлял определенную сложность для недостаточно образованных людей, то с появлением графических символов НСК этот процесс намного упростился.

Отмечая возникшую тесную связь между НСК и средствами вербальной коммуникации, Г.Г. Почепцов под современной коммуникацией понимает «процессы перекодировки вербальной в невербальную и невербальной в вербальную сферы», так как, по его мнению, «для коммуникации существенен переход от говорения Одного к действиям Другого» [3, С. 14]

Исследования современного феномена графических символов НСК стэнфордским лингвистом Тайлер Шнобелем показали, что их использование строится совершенно по тем же принципам, что и развитие диалектов или региональных акцентов. Группы друзей вырабатывают привычку ставить во внутренней переписке определенные эмодзи — так же, как они формируют свой собственный, понятный только им сленг.

Колин Ровфелс, управляющий твиттер-ботом особенностей использования эмодзи, сделал попытку определить повторяющиеся последовательности и сочетания эмодзи на предмет составления правил компоновки символов между собой, сделав таким образом несколько шагов в сторону создания того, что он называет «описательной грамматикой» смайликов. Самая часто встречаемая

комбинация в твиттере, оказывается, состоит из смеющегося лица, за которым следует плачущее лицо. Следует отметить, что правила, оказались довольно размытыми: большая часть эмодзи, как выяснилось, могут функционировать как разные части речи, в зависимости от контекста».

Как видно из этих исследований, вектор использования символов НКС все больше смещается в сторону полной совместимости его с вербальными символами и, как следствие этого, появляется потребность полноценной замены ими коннотативных слов, применяемых для эмоционально экспрессивной составляющей передаваемой информации

Невербальные сигналы в большей степени чем собственно вербальные определяют истинную суть передаваемой информации.

Еще в пятидесятых годах психолог Альберт Мейерабиан (Albert Mehrabian) установил, что в общении передача информации происходит за счет слов (вербально) только на 7%, за счет голоса — на 38% и за счет невербальных знаков — на 55% [4]. Поэтому, когда мы общаемся онлайн, большинство наших коммуникативных навыков не учитываются. Эмодзи помогают передать невербальный контекст сообщений.

Необходимость подобного совмещения устной и письменной речи вызвана тем, что сейчас наши сообщения в инете только технически письменная речь, а по сути это устная диалогическая речь. Вместо эпистолярного жанра возник новый жанр со своими законами, своими способами передачи информации.

Использование различных графических приемов для передачи устной речи на письме имеет свою давнюю историю. Это и ненормативное, приближенное к звучанию написание типа «Щааааааа!!», выделение слова шрифтом или цветом, написание всего заглавными буквами,

использование различных звездочек, галочек, стрелочек.

С появлением электронных носителей таких возможностей стало намного больше и, что еще важнее, пользоваться ими стало намного проще, чем при типографском наборе

Вместе с тем, для того чтобы такие сигналы были в полной мере коммуникативными и используемыми в социальных сетях, они должны обладать некоторой степенью целесообразности и осознанности для сторон, участвующих в коммуникации.

Проблема использования НСК в современных социальных сетях возникли на почве неадекватного восприятия одних и тех же сигналов разными сторонами общения. Вот только несколько примеров разного восприятия одних и тех же эмодзи, выявленных в результате исследований интернет порталом Эмодзи vs смайлы

В авторском прочтении данный символ означает фразу «ОК». Однако многие используют его для несогласия с тем, что говорят или вообще с происходящим.

Уставший измученный кот! Хотя очень похож на кота удивленного.

Эмодзи обозначает нестерпимую усталость. Но в переписке часто используется как эмоция расстроенного и заплаканного человека?

Символ обозначает упорство, сильное желание доказать что-то, хотя очень похож на раздосадованного и грустного колобка [5].

Ситуация осложняется тем, что все крупные игроки реализуют собственные варианты эмодзи, для продвижения сво-

его стиля. Так что один и тот же набор выглядит очень по-разному на различных платформах. Хотя до «диалектов эмодзи» еще очень далеко, но первые сигналы их появления уже имеют место.

Становлению эмодзи как языка свидетельствует и профессия переводчика эмодзи, первым из которых стал Кит Брони, защитивший диссертацию на тему бизнес-этикета эмодзи. Кстати, то, что эмодзи – это «язык идеограмм и смайликов, используемый в электронных сообщениях и веб-страницах», сообщает и русская Википедия.

В интерпретации письменных данных накоплен определенный опыт и имеется определенный консенсус на этот счет. Вместе с тем, в интерпретации эмодзи пока имеют место определенные трудности. Смайл «Улыбка» может сопровождать обещание кого-то убить, и тут возникает вопрос- является ли это просто шуткой, или, напротив, отягчающим обстоятельством, поскольку автор выражает радость от этого намерения.

Необходимость точной интерпретации вызвана еще и тем, что эмодзи преподносят все больше практических проблем. Одна из них- проблема юридическая. В 2007 году американской судебно-лингвистической экспертизе впервые пришлось столкнуться с эмотиконами и эмодзи (в американской практике их четко различают), в связи с уточнением намерений в переписке между клиентом и адвокатом.

Проблема росла с каждым годом. В 2018 году в США было зафиксировано 60 случаев, когда в деле фигурировали эмотикины и эмодзи. Причем две трети из них составили преступления против личности.

Пока вопросы сводятся в основном к установлению намерений, и эмодзи выступают объектом лингвистической экспертизы. Несмотря на различия принципов лингвистических экспертиз,

все согласны, что коммуникативные артефакты отражают истинные намерения авторов и их отношение к этим обстоятельствам.

ВЫВОДЫ

Проблемы, подобные вышеприведенным, несомненно будут усиливаться в связи с постоянным увеличением появляющихся в сети смайлов, эмодзи и других подобных графических символов. Решение подобных проблем видится в введении образовательных программ по обучению применению средств НСК при общении в социальных сетях. Образовательные программы можно составить по аналогии с обучением ВСК. На первый взгляд, это может показаться довольно сложным из-за разницы в способах передачи НСК и ВСК, однако, при внимательном изучении их современного состояния, задача уже не представляется такой трудной.

Первые шаги к систематизации и приведению хаотически появляющихся графических смыслов к определенному порядку были сделаны введением их кроссплатформенной совместимости. В 2007 году Google предложил консорциуму Unicode включать эмодзи в стандартные наборы символов. С 2010 года стандарт Unicode официально поддерживает комплекты эмодзи, куда входят также различные смайлики.

Эмодзи по-разному используют и понимают даже в рамках одной культуры, из-за имеющей место разницы между регионами, поколениями, субкультурами. Но у эмодзи есть грамматика. Точнее, у текстов с эмодзи есть «симбиотическая» грамматика с естественным языком, что всегда оставляет возможность привести различное понимание к общему знаменателю.

В первую очередь, следует ввести обучение использования эмодзи, уже со школьной скамьи, наряду с обучением

обычному письму. Процесс этот очень сложный, вследствие полного отсутствия методических разработок по этой теме и это, конечно, должно стать предметом самого пристального внимания со стороны научного мира. В свою очередь, отсутствие методических разработок обучения эмодзи вызвано недостаточно проводимой работой по их систематизации и классификации. Проще говоря, нет основных, всеми принятых, единообразных параметров, которые могли бы брать за основу при обучении графических символов НСК.

Мы имеем дело с действительно сложной и очень своеобразной, системой коммуникации. Ее правила еще только складываются. Они не успевают за стремительной динамикой увеличения вновь образованных графических символов. И для того, чтобы не быть погребенным под этой лавиной хаотичности, следует уже вчера начинать разработку лингвистических конструкций, позволивших бы привести эту систему коммуникации к определенному порядку.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
2. Кененбаев Е.Т. Вестник Челябинского государственного университета № 1 (447) 2021 стр.78
3. Почецов Г.Г. Теория коммуникации. ... Из-во "Ваклер", серия, 2001 с.14
4. <http://www.presentationworks.me/index.php/2009/11/mehrabian-on-the-myth>
5. Эмодзи vs смайлы – VERBUM вербум.рф › 2018/07/17 › эмодзи-vs-смайлы. [Электронный ресурс].

Кененбаев Е.Т.

ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІДЕ ВЕРБАЛДЫҚ ЕМЕС БАЙЛАНЫС ҚҰРАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНУ ӨСУІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Чирчик мемлекеттік педагогикалық институтының
орыс тілі мен әдебиеті кафедрасының оқытушысы,
Чирчик қ., Өзбекстан. E-mail: Pargos1@mail.ru

Kenenbaev E.T.

PROBLEMS ARISING IN CONNECTION WITH THE GROWTH OF USE OF NON-VERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN A SOCIAL NETWORK

Lecturer, Department of Russian Language and Literature,
Chirchik State Pedagogical Institute, Uzbekistan E-mail: Pargos1@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақала Интернеттің пайда болуымен қолданылған кездейсоқ қарым-қатынаста қолданылатын вербальды емес құралдардың белгі жүйесін зерттеуге бағытталған. Интернеттің әлеуметтік желілерінде қолдануды проекциялауда вербальды емес байланыс құралдарын талдау негізінде оларды қолдануды жеңілдету мақсатында жүйелеу мен ғылыми көзқарас мәселесі көтеріледі. Вербальды емес байланыс құралдарын өздігінен қолданудың белгі жүйесін зерттеу нәтижесінде олардың дамуына кедергі келтіретін мәселелер анықталады.

Түйін сөздер: вербальды емес қарым-қатынас, смайликтер, эмодзи, ым-ишаралар, белгілер, кинесика, мимика

Abstract. This article is aimed at studying the sign system of non-verbal means used in spontaneous communication, which was applied with the advent of the Internet. Based on the analysis of non-verbal means of communication in the projection of application in social networks of the Internet, the problem of systematization and a scientific approach is raised in order to simplify their use. As a result of the study of the sign system of spontaneous use of non-verbal means of communication, problems are identified that impede their development.

Keywords: nonverbal communication, emojis, emojis, gestures, signs, kinesics, facial expressions

FTAMP 15.01

Б.К. САҚТАҒАНОВ

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан, e-mail: balabiken@mail.ru

ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа. Мақалада білім беру жүйесіндегі эмоционалдық интеллектіні дамытудың психологиялық аспектілері қарастырылады. Ғалымдар тұлғаның өзінің сезімдері мен айналасындағы адамдардың сезімдерін бақылауын, олардың арасындағы айырмашылықтарды көруі және алынған ақпаратты ойлауы мен әрекеттерді бақылауда ұстауды сипаттау үшін «эмоционалдық интеллект» терминін қолдану мәселелеріне тоқталады. Эмоционалдық интеллект тұлғаның өзін сезінуге, өзін-өзі ынталандыруға, көңіл-күйді реттеуге, импульсивті көріністерді басқаруға, фрустрациядан аулақ болуға және күнделікті өмірде табысқа жетуге мүмкіндік беретін факторлар ретінде сипатталады.

Түйін сөздер: психология, эмоционалдық интеллект, тұлға, ми, құзіреттілік, мінез-құлық.

«Әрбір күшті эмоцияның негізінде іс-әрекетке деген ұмтылыс жатыр. Бұл ұмтылысты басқара білу эмоционалды интеллектінің мәні болып табылады».

Дэниел Гоулман

КІРІСПЕ

Пандемия жағдайында бүкіл әлемнің білім беру экожүйесінде көптеген мәселе туындады. COVID-19 дағдарысы білім беруге, отбасыларға және экономикаға қалай әсер етеді? Бірақ ең маңызды мәселе – COVID-19 пандемиясынан туындаған қиын кезеңдерде өзіңізді және оқушыларыңызды қолдау үшін не істеу керек?

Бұл өзгеріске бейімделу адамдардың төзімділігіне сын болды. Бұл кезеңнің қанша уақытқа созылатыны белгісіз кезде адамдардың сабырлы, қалыпты деңгейді сақтауы оңай емес. Бұл сынақтан қалыпты өту үшін эмоционалды реакцияларыңызды бақылау және оларды басқаруды

үйрену маңызды. Өзіңіздің ішкі «қозғаушы күш» – мотивтерді түсіну қажет.

Эмоционалдық құзыреттілік ешқашан өзімізге, айналамыздағы адамдарға және бүкіл әлемге қазіргідей маңызды болған емес. Біз корона-вирус пандемиясын басқара алмаймыз, бірақ «эмоционалды вирустардың» таралуын тоқтатуға күшіміз жетеді.

Дәл осы сәтте әлеуметтік-эмоционалды оқыту бірінші орынға шығады. Эмоцияны тану және эмоционалды интеллект күшін пайдалану бұрынғыдан да маңызды. Әлем төңкеріліп жатқанда көңіл-күйді басқаруға, сізді үмітсіздіктен құтқаруға және мазасыздық пен стресстің жойқын көріністерге

айналуына жол бермейтін «құралдарды» қолдануға мүмкіндік бар. Жазушы Чарльз Свиндолл «Өмір – бұл сенің басыңнан өтетін жағдайдың 10%-ы, ал 90% сенің оны қалай қабылдайтының» – деп жазған. Ал біздің және біздің балаларымыздың өмірде не болып жатқанын қалай қабылдайтыны эмоционалды интеллектінің дамуына байланысты. Осылайша, белгілі бір жағдайды біреулер табысқа жету ретінде, екіншілері маңызды жолдың нәтижесі ретінде, ал үшіншілері сәтсіздік ретінде қабылдайды.

Соңғы жылдардағы зерттеулер статистикасына сәйкес, қазіргі ұрпақтың интеллектуалдық деңгейі жоғарылайды, ал эмоционалдылық деңгейі төмендейді. Бұл мәліметтер бізді қуантпай отыр. Балалар ақылды бола бастайды, бірақ олар өз ақылын басқара алмайды. Олар «миына қанша күш салса да», өз кезегінде ерте ме, кеш пе кәсіби салада және тұлғалық салада жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін миды «басқарып, бейімдеп және тежеуді» білмейді. Өз эмоцияларыңызды сезіну және басқалардың эмоцияларын түсіну, стресс пен прокрастинацияны жеңу, өз бойынан мотивация, даму және өзін-өзі бағалаудың ресурстарын табу – бағалы тұлғалық құндылық. Көбінесе бұл эмоцияларды түсіну және басқара алмау, жаңа мақсаттар мен жетістіктерге жетуге кедергі келтіретін мәселеге айналады.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Зерттеу мақсаты – білім беру жүйесінде оқушылардың эмоционалды интеллектісін дамыту.

Міндеттері:

- эмоционалды интеллектіні дамытудың теориялық мәселелерін ашу;

- эмоционалды интеллектіні дамыту компоненттерінің мәнін ашу;
- эмоционалды интеллектіні дамытудың тәжірибелік аспектілерін беру

ӘДІСНАМАЛЫҚ ЖӘНЕ ТЕОРИЯЛЫҚ МӘНІ

Заманауи ғылымның даму кезеңінде эмоционалды интеллект туралы зерттеулерге қызығушылық артуда. Дегенмен, эмоция мен интеллект арасындағы байланыс – әлі де кеңінен талқыланатын мәселе.

Эмоционалды интеллект негізі әлеуметтік интеллект (Э. Торндайк, Дж. Гиллфорд, Г. Эйзенк), сонымен қатар тұлғаишілік және тұлғааралық интеллект (Х. Гарднер) құрайды. Әлеуметтік интеллект – бұл әлеуметтік өзара әрекеттестіктің сәттілігін анықтайтын қабілеттер жиынтығы. Басқа адамның мінез-құлқын, өзінің мінез-құлқын және жағдайға сәйкес әрекет ету қабілетін түсінуді қамтиды. Тұлғаишілік интеллект көбінесе рефлексияға, өзін-өзі талдауға, өзін-өзі тануға қабілетіне, ал тұлғааралық интеллект кейбір кездері тұлғаишілікке қайшы келеді [1].

Ғылыми қолдануға «эмоционалды интеллект» терминін енгізудің алдында эмоционалды және танымдық процестердің өзара байланысы туралы көзқарастың біртіндеп өзгеруі жүрді. 1990 жылы Дж.Мейер мен П.Сэловей өзінің сезімдері мен айналасындағы адамдардың сезімдерін бақылау, олардың арасындағы айырмашылықтарды көру және алынған ақпаратты ойлау мен әрекеттерді бақылауда пайдалану үшін «эмоционалды интеллект» терминін әлеуметтік интеллект құрамдас бөлігі ретінде бірінші болып қолданды [2].

Д. Гоулман эмоционалды интеллект – бұл тұлғаның ішкі күйін сезінуге, өзін-

өзі ынталандыруға, көңіл-күйді реттеуге, импульсивті көріністерді басқаруға, фрустрациядан аулақ болуға және осылайша күнделікті өмірде табысқа жетуге мүмкіндік беретін факторлардың жиынтығы деп есептейді [3].

Эмоционалды интеллектінің дамуы 5 компоненттен құралады:

1. Өзіндік сана – адамның эмоциясы мен мотивациясын дұрыс түсіну, оның күшті және әлсіз жақтарын бағалау, мақсаттары мен өмірлік құндылықтарын анықтау қабілеті.

2. Өзін-өзі реттеу – өзінің эмоцияларын басқара білу және импульстарыңызды бақылау қабілеті.

3. Мотивация – мақсатқа қол жеткізе алатынын дәлелдеуге ұмтылу қабілеті.

4. Эмпатия – басқалардың эмоцияларын түсіну, шешім қабылдауда басқалардың сезімдерін ескеру және басқа адамдардың жағдайын түсіне алу қабілеті.

5. Әлеуметтік дағдылар – адамдармен қарым-қатынас орнату және олардың мінез-құлқын қажетті бағытқа бұра алу қабілеті.

Өзіндік сана мен өзін-өзі бақылау тұлғаның өз-өзімен жұмыс жасауға, ал әлеуметтік құзыреттілік пен қарым-қатынасты басқару басқалармен берік қарым-қатынас орнатуға көмектеседі. Егер біз балалардың эмоционалдық интеллектісін дамытқымыз келсе, біз өзімізден бастауымыз керек. Адам қайда бағытқа қозғалу керектігін анық көріп, айналада не болып жатқанын түсінгенде ғана мақсатқа жетеді.

Білім беру процесінде эмоционалдық интеллектіні дамыту жолдары

1. Сезімдермен бөлісу.

Мұғалімдер – эмоцияны өте жақсы реттеуші тұлғалар. Сабақтан алған

сезімдеріңмен, эмоцияларыңмен бөлісіңіздер, бұл – оқушыларға сезім мен мінез-құлықтың байланысын түсінуге көмектесетін сенімді әдіс.

2. Сабаққа жағымды ырғақ қосу.

Оқу күнін оқушыларды мазалайтын нәрселер туралы сұраудан бастаңыз. Үй тапсырмасы, олар таңғы асқа не жеді және т.б. туралы сұраңыз, мұндағы мақсат балалардың сезімдері мен эмоцияларын тудыруы мүмкін кез келген оқиғаны талқылау. Ол сабақты жақсы бастауға ырғақ береді, сонымен қатар балалардың қайсысы бүгін қиын күнді бастан өткеруі мүмкін екендігі туралы мағлұмат алуға болады.

3. Эмоцияларды байқау және сезінуді үйрету.

Эмоционалды тұрақтылықты дамыту үшін тек позитивті ойлап қана қоймай, жасөспірімді өзіне және оның көңіл-күйіне әсер ететін ситуацияларды қабылдауға және талдауға үйрету қажет. Мектеп оқушылары өздерін күні бойы не сезінетінін түсіне бастағанда олар өздері үшін көптеген қырлары ашылады.

Рефлексия өз эмоцияларын түсіну үшін өте жақсы, ол арқылы балалар өздері бүгін не сезінгенін, не ұнағанын, не ұнатпағанын және неге бұлай жасағанын қорытындылайды.

Шын мәнінде «Неге» деген сұрақты қою арқылы бала өзінің: «мен ренжігендіктен...», «ашуланғандықтан...» немесе «мен мұңайып тұрмын, себебі мен сағындым... » және т.б. эмоцияларын түсіне бастайды. Шындығында рефлексия – өзіндік рефлексияны дамытудың ең тиімді құралы.

4. Эмоционалдық бақылаудың маңызы.

Жалпы эмоционалдық бақылау – бұл басқаруға болатын нәрсеге әсер ету мүмкіндігі. Мысалы, біз дөрекі әріп-

тестің мінез-құлқын шынымен басқара алмаймыз, бірақ бұл жағдайда біз өзімізді сабырға шақыра аламыз. Бұл түсінікпен эмоцияларды басқаруға және стресстік деңгейімізді төмендетуге көмектесетін арнайы жаттығуларды қолдануға болады.

Эмоцияны «дене арқылы» бақылау секілді көптеген әдіс бар. Адамның денесі мен ақыл-ойы бір жүйенің бөлігі, сондықтан физикалық және эмоционалдық күй бір-бірімен тығыз байланысты. Бұл қызықты және ең бастысы, біз балаларымызға үйрете алатын кез келген жағдайда қолданылатын әдіс.

Эмоционалдық интеллектіні басқаруға арналған әдістер

1. «Эмоциялар мен дене» әдісі

Балаларға төмендегідей әрекеттерді орындау ұсынылады.

1. Басыңды төмен түсіріп, иығыңды салбыратып, еденге қарап, мұңды дауыспен: «Мен табысты адаммын, менде бәрі ойдағыдай...» деп айтыңыз.

2. Содан кейін қолыңызды жоғары көтеріңіз, басыңызбен аспанға қарап, арқаңызды түзетіңіз және сенімді дауыспен: «Мен жеңілдім, менің жолым болмайды, қолымнан ештеңе келмейді...» деп айтыңыз.

Өзіңді қалай сезіндің? Ми сөздерді түсінбейді екен! Бірақ мимика мен қимылдар ми қабатына сигналдар жібереді (ежелгі лимбикалық жүйе), біз денеміздің қалай әрекет еткенін сезіне бастаймыз.

Бұл жаттығуды жасай отырып, балалар айырмашылықты сезінгенде оларға екі апта бойы күніне кемінде бірнеше минут «Көшбасшы бейнесін» қабылдауға кеңес беріңіз, үшінші ап-

тасында олар қоршаған әлемнің қалай өзгергенін көреді!

2. «Менің мотивтерім» әдісі

Оқушыға «Неге?» деген сұрақты өзіне 5 рет қойып және әрі қарай осыған жауап беру ұсынылады.

Мысалы:

1. Мен неге мектепке барамын? – Өйткені ол..... дамытады.

2. Мен үшін даму неліктен маңызды? – Өз-өзіме..... дәлелдеу үшін.

3. Неге өз-өзімді дәлелдеуім керек? – Маған....лайықты болу маңызды.

4. Мен үшін неліктен лайықты болу маңызды? – Мен өзіме мүмкіндік бере аламын.

5. Неге өз-өзіме мүмкіндік бере аламын? – Өзімді еркін сезіну және өзім жақсы көретін нәрсені жасау үшін.

Осы қарапайым 5 сұрақ балаға өзінің әрекетке деген ішкі терең мотивтерін көруге мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорыта келе, эмоционалдық интеллектіні қалыптастыру мен дамытуда әлеуметтік қолдаудың рөлін атап өту керек. Ол тұлғаның жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуін жеңілдетеді және оның жеке және эмоционалдық дамуына көмектеседі.

Сонымен, бүгінгі күні ғылымда эмоционалдық интеллектінің жалпы қабылданған моделі жоқ. Эмоционалдық интеллектіні зерттеудің маңыздылығы ғылымның қазіргі даму кезеңінде ешкімге күмән туғызбайды. Дегенмен, біз білім беруде эмоционалдық интеллектіні дамыту ресурстарын көрсетуіміз және мұғалімдер оларды қолдану үшін жан-жақты өзгерістерге дайын болуы қажет.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R., & Sitarenios G. *Emotional Intelligence As a Standard Intelligence*. – *Emotion*, 2001.
2. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта/Дж. Гилфорд // Психология мышления. - М., 1965. – С. 456
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ – М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2013. – С. 560.

Б.К. САҚТАҒАНОВ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
г. Нур-Султан, Казахстан. E-mail: balabiken@mail.ru

B.K. SAKTAGANOV

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT

National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Nur-Sultan, Kazakhstan. E-mail: balabiken@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются психологические аспекты развития эмоционального интеллекта в системе образования. Ученые сосредотачиваются на использовании термина «эмоциональный интеллект» для управления эмоциями человека и чувствами окружающих, чтобы увидеть различия между ними и использовать полученную информацию для управления их мышлением и действиями. Эмоциональный интеллект характеризуется как факторы, которые позволяют человеку чувствовать, самомотивировать, регулировать настроение, контролировать импульсивное поведение, избегать разочарований и, таким образом, добиваться успеха в повседневной жизни.

Ключевые слова: одаренность, раннее детство, дошкольный возраст, творческие способности, общие и специальные способности.

Abstract. The article examines the psychological aspects of the development of emotional intelligence in the education system. Scientists are focusing on using the term «emotional intelligence» to manipulate a person's emotions and the feelings of those around them, to see the differences between them and use the information obtained to guide their thinking and actions. Emotional intelligence is characterized as the factors that enable a person to feel, self-motivate, regulate mood, control impulsive behavior, avoid frustration, and thus achieve success in everyday life.

Keywords: psychology, emotional intelligence, personality, brain, competence, behavior.

FTAMP 15.01

З.Д. УТЕПБЕРГЕНОВА¹, Ә.Ж. АСҚАРОВА²

¹п.ғ.к., Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті,
Теориялық және практикалық психология кафедрасының аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан, email: zeunekul_utepbergenova@mail.ru

²Педагогика және психология мамандығы 1 курс магистранты
Болашақ Университеті, Қызылорда қ., Қазақстан

**ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕР КӨРІНІСІНІҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ**

Аңдатпа. Дарындылық көріністерін дамытудың ең сезімтал кезеңі – ерте балалық және мектепке дейінгі жас. Әрбір балаға туылғаннан бастап өте жақсы мүмкіндіктер берілгендігі дәлелденді, бұл қолайлы жағдайда тиімді дамытып, әр баланың өз дамуында үлкен биіктерге жетуіне мүмкіндік беруге болады.

Түйін сөздер: дарындылық, ерте балалық шақ, мектепке дейінгі жас, шығармашылық қабілеттер, жалпы және арнайы қабілеттер.

Қоғамның әлеуметтік, экономикалық және өндірістік салаларында болып жатқан жаһандық өзгерістер жағдайында мемлекеттердің бәсекеге қабілеттілігі, интеллект пен шығармашылық үшін күрестің күшеюі барған сайын жоғары бағаланады. Қоғамның болашағы шығармашыл, дарынды адамдарға қажеттілігі артып келеді. Стандартты емес шешімдерді өз бетімен қабылдауға, шығармашылық әлеуетті адам ғана қабілетті болмақ. Жоғары потенциалды күшті игеруге және адамзат мәдениетінің кез келген саласында қызметтің жаңа тәсілдерін қалпына келтіруге қабілетті белсенді шығармашылық тұлғаны дамыту мәселесі кеңінен қолға алынып отырған уақыт. Сондықтан қазіргі әлеуметтік-мәдени кеңістікте сәтті бейімделудің шарты ретінде мектепке дейінгі білім беруді жаңғыртудың негізгі міндеттері қолға алынып жатыр.

Дарындылық көріністерін дамытудың ең сезімтал кезеңі – ерте балалық

және мектепке дейінгі жас. Әрбір балаға туылғаннан бастап өте жақсы мүмкіндіктер берілгендігі дәлелденді, бұл қолайлы жағдайда тиімді дамытып, әр баланың өз дамуында үлкен биіктерге жетуіне мүмкіндік беруге болады.

Алайда, тәжірибе көрсетіп отырғандай, мектепке дейінгі жастың мүмкіндіктері нашар іске асырылады. Бұл, бір жағынан, «орташа» балаға бағытталған бағыттың басым болуына байланысты, екінші жағынан, мектеп жасына дейінгі кезеңінде дарындылық белгілері бар балаларды анықтау және дамыту әдістері туралы тәрбиешілердің қажетті білімінің болмауымен байланысты. Сондықтан, мектепке дейінгі мекемелердің нақты тәжірибесінде дарындылық белгілері бар мектеп жасына дейінгі балаларды анықтау, қолдау және дамыту бойынша барлық педагогикалық ұжымның мақсатты, жоспарлы және жүйелі жұмысын нақтылауы өткір қажеттілігі туындайды.

Адамның шығармашылық қабілеттерінің табиғаты ежелден ойшылдарды алаңдатты. Оларды философиялық тұрғыдан түсінуге тырысу Платон мен Аристотельдің, Фома Аквинский мен Спинозаның еңбектерінде кездеседі.

Шығармашылықты нақты психологиялық зерттеу Спирмен, Торндайк және басқалар сияқты ғалымдармен кейінірек шешіле бастады. Оларды қабілеттердің мәні, олардың биологиялық және әлеуметтік факторлармен шартталуы ғана емес, жалпы және арнайы қабілеттер проблемалары да қызықтырды. Шығармашылықты дамыту проблемасы әлі мұндай әлеуметтік мәнге ие болмағанымен, дарындар өздігінен пайда болып, өздігінен әдебиет пен өнер жауһарларын жасады, ғылыми жаңалықтар жасады, ойлап тапты, сол арқылы дамып келе жатқан адамзат мәдениетінің қажеттіліктерін қанағаттандырды.

Қазіргі қоғамда жағдай түбегейлі өзгеруде. Ғылыми-техникалық прогресс дәуіріндегі өмір барған сайын күрделеніп түсуде.

Бұл адамнан әдеттегі, үйреншікті іс-әрекеттерді емес, ұтқырлықты, ойлау икемділігін, тез бағдарлануды және жаңа жағдайларға бейімделуді, үлкенді-кішілі мәселелерді шешуге шығармашылықпен қарауды талап етеді.

Егер біз барлық кәсіптердегі ақыл-ой еңбегінің үлесі үнемі өсіп отыратындығын және орындаушылық қызметтің өсетін бөлігі машиналарға ауысатындығын ескеретін болсақ, онда адамның қабілеттерін, әсіресе шығармашылық қабілеттерін тану керек екендігі айқын болады оның интеллектісінің ең маңызды бөлігі және оларды дамыту міндеті - қазіргі заманғы адамды тәрбиелеудегі маңызды міндеттердің бірі. Өйткені, адамзат жинақтаған барлық мәдени

құндылықтар адам қызметінің нәтижесі болып табылады. Болашақта адамзат қоғамы қаншалықты алға басатындығы жас ұрпақтың шығармашылық әлеуетімен анықталады.

Көптеген психологтар шығармашылық әрекетке қабілеттілікті, ең алдымен, ойлаудың ерекшеліктерімен байланыстырады. Атап айтқанда, адамның интеллектуалды мәселелерімен айналысқан әйгілі американдық психолог Гилфорд дивергенттік деп аталатын ойлау шығармашылық индивидтерге тән деп тапты [1,596]. Ойлаудың осы түріне ие адамдар мәселені шешу кезінде барлық күш-жігерін жалғыз дұрыс шешім табуға жұмылдырмайды, бірақ мүмкіндігінше көп нұсқаларды қарастыру үшін барлық мүмкін бағыттар бойынша шешімдер іздей бастайды. Мұндай адамдар көптеген адамдар білетін және тек белгілі бір жолмен қолданатын элементтердің жаңа комбинацияларын құруға бейім немесе екі элементтің арасында бір қарағанда жалпыға ортақ ешнәрсе болмайтын байланыстар орнатуға бейім. Дивергентті ойлау тәсілі келесі негізгі ерекшеліктерімен сипатталатын шығармашылық ойлаудың негізінде жатыр:

- жылдамдық - идеялардың максималды санын білдіру мүмкіндігі (бұл жағдайда олардың сапасы емес, олардың саны маңызды).

- икемділік – алуан түрлі ойларды білдіру мүмкіндігі.

- түпнұсқалық – жаңа стандартты емес идеяларды қалыптастыру мүмкіндігі (бұл жауаптарда жалпы қабылданғанмен сәйкес келмейтін шешімдер де көрінуі мүмкін).

- толықтығы – «өнімді» жақсарту немесе оған дайын көрініс беру мүмкіндігі.

Шығармашылық білім берудің бағдарламалары мен әдістерін жасауға

қатысқан ғалымдар мен мұғалімдер адамның шығармашылық әлеуетінің құрамдас бөліктерінің бірі келесі қабілеттер деп санайды [2, 1236]:

- Тәуекелге бару мүмкіндігі;
- Әр түрлі ойлау;
- Ойлаумен әрекет етудегі икемділік;
- Ойлау жылдамдығы;
- Түпнұсқа идеяларды айта білу және жаңаларын ойлап табу;
- Бай қиял;
- Заттар мен құбылыстардың түсініксіздігін қабылдау;
- Жоғары эстетикалық құндылықтар;
- Түйсік дамиды.

Шығармашылық қабілеттердің компоненттері мәселесі бойынша шығармашылық қабілеттердің міндетті компоненттері ретінде шығармашылық қиял мен шығармашылық ойлау сапасын бөліп көрсетуге болады. Осыған сүйене отырып, балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі бағыттарын анықтауға болады.

Адамның қабілеттері туралы сөз болғанда іс-әрекеттің белгілі бір түрін орындай алу мүмкіндіктері есте болады. Мұндай мүмкіндіктер іс-әрекеттерді меңгеруде айтарлықтай жетістіктерге, тиімділіктің жоғары деңгейіне әкеледі. Дарынды адамның жетістігі – бұл оның жүйке-психологиялық қасиеттерінің кешенінің іс-әрекет талаптарына сәйкес келуінің нәтижесі. Кез келген іс-әрекет көп қырлы болады. Ол адамның психикалық және физикалық күшіне әртүрлі талаптар қояды.

Сондықтан оны қабілетті адамның басқа қасиеттерімен шатастыруға болмайды. Керісінше, бұл қасиеттер

жиынтығы болуы мүмкін. Қабілетті дамыту екі деңгейге бөлінеді: репродуктивті және шығармашылық. Қабілеттер дамуының бірінші деңгейінде адам білімді игеруде, іс-әрекетті игеруде және оларды белгілі бір жолмен жүзеге асыруда жоғары іскерлікті көрсетеді. Қабілеттердің екінші дамуында адам өз жұмысын жасайды. Әрине, бұл деңгейлерге метафизикалық тұрғыдан қарауға болмайды. Біріншіден, репродуктивті іс-әрекеттің кез келген түрінде жұмыс элементі болады, ал шығармашылық іс-әрекетке көбейту жатады, онсыз шығармашылық болмайды. Бұл деңгейлер әртүрлі. Мысалы, бір нәрсені игеру барысында адам бір деңгейден екінші деңгейге ауысады [3,746].

Қабілеттің жоғары даму деңгейін таланттылық, даналық деп атайды. Олардың оған дейін жетілуіне ерекше жағдайлар болу керек. Бұған Леонардо да Винчи, Гете, Ломоносов, Шоқан, Қаныш Сәтбаевтарды жатқыза аламыз.

Шығармашылық қабілет мәселесі психология ғылымында біржақты қаралған емес. Ол бұрыннан адамдарда бар құпиялық қасиетті зерделеу ғылыми көзқарастарды жинақтау болып табылады. Қазіргі таңда құпияның сырын ашу кілтін психология, педагогика, физиология ғылым салаларында ғалымдар түрліше түсіндіріп отыр.

Шығармашылық қабілеттілік – бала өз бетінше жаңа бір бейне құрумен сипатталады. Қабілеттер мәселесі, олардың табиғаты, шығу тегі, көрінісі, қалыптасуы және басқалары – ұзақ зерттелу тарихына ие және әлі күнге дейін түпкілікті шешуден алыс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Тұрғынбаева Б.А. Мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту; теория және тәжірибе. – Алматы, 2005-2006ет, 172 б.
2. Жақыпов С.М., Бердібаева С.Қ. Психология: Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – Алматы, 2015

3. Загвязинский В.И. Теории обучения и воспитания. -М.,2013

З.Д. УТЕПБЕРГЕНОВА¹, А.Ж. АСКАРОВА²

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОПИСАНИЯ ПРОЯВЛЕНИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ

¹к.п.н., старший преподаватель,

Казахский Национальный женский педагогический университет,

Кафедра теоретической и практической психологии

г.Алматы, Казахстан. Email: zeynekul_utepbergenova@mail.ru

²магистрант 1курса специальности «Педагогика и психология»,

Университет «Болашак», г.Кызылорда, Казахстан

Z.D. UTEPBERGENOVA 1, A.Zh. ASKAROVA 2

PSYCHOLOGICAL DESCRIPTIONS OF THE MANIFESTATION OF CREATIVE ABILITIES

¹Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer,

Kazakh National Women's Pedagogical University,

Department of Theoretical and Practical Psychology,

Almaty, Kazakhstan. E-mail: zeynekul_utepbergenova@mail.ru

²graduate of the 1st year of the specialty «Pedagogy and psychology»,

Bolashak University, Kyzylorda, Kazakhstan

Аннотация. Самый чувствительный этап в развитии таланта – ранний детский и дошкольный возраст. Доказано, что каждому ребенку с рождения предоставляются прекрасные возможности, которые можно эффективно развивать в благоприятной среде, позволяя каждому ребенку достичь больших высот в своем развитии.

Ключевые слова: одаренность, раннее детство, дошкольный возраст, творческие способности, общие и специальные способности.

Abstract. The most sensitive stage in the development of talent is early childhood and preschool age. It has been proven that every child from birth is provided with excellent opportunities that can be effectively developed in a supportive environment, allowing every child to reach great heights in their development.

Keywords: giftedness, early childhood, preschool age, creativity, general and special abilities.

ГРНТИ 10.15

**А.Б. БЕКМАГАМБЕТОВ¹, А.Т. ИСМАГУЛОВА²,
И.В. МИХАЙЛИЧЕНКО³, Р.Г. НУРМАГАМБЕТОВ⁴**

¹Национальная академия образования им.Ы.Алтынсарина

г.Нур-Султан, Казахстан, e-mail: adilet1979@mail.ru

²Университет «Туран-Астана»,

г.Нур-Султан, Казахстан, e-mail: 7aigul7@mail.ru

³Западный филиал Российской академии народного хозяйства
и государственной службы,

г.Калининград, Россия, e-mail: mihailichenko_iv@mail.ru

⁴Костанайский филиал ФГБОУ ВО «Челябинский государственный
университет», г.Костанай, Казахстан, e-mail: orel032@mail.ru

РОЛЬ МЕТОДА КЕЙС-СТАДИ В ПОВЫШЕНИИ ЗНАНИЙ ЮРИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В научной статье рассмотрены вопросы, связанные с определением роли метода кейс-стади в повышении знаний юристов высшей школы. Авторами предлагаются механизм повышения правовой грамотности обучающихся, включающий в себя адаптацию метода кейс-стади в образовательный процесс высшей школы при реализации гражданами универсальных равных возможностей закрепленных в Конституции Республики Казахстан. В работе осуществлена выработка идей, инициатив и предложений в части прогнозирования совершенствования процесса обучения юристов, закрепления в их сознании теоретических знаний. По мнению авторов в условиях быстро изменяющихся образовательных траекторий поиск в Республике Казахстан оптимальных результативных методов обучения является важной задачей, стоящей перед научно-педагогическими кадрами и учебными учреждениями. К одному из таких методов обучения, апробированных в мировой практике, можно отнести и метод кейс-стади.

Ключевые слова: кейс-стади, знания, юристы, высшая школа, правовая грамотность, обучающиеся, образовательный процесс, высшая школа, теоретические знания, юридические дисциплины, профессорско-преподавательский состав. специалистов-практики.

ВВЕДЕНИЕ

В настоящее время в условиях быстро изменяющихся образовательных траекторий поиск в Республике Казахстан оптимальных результативных методов обучения студентов является важной задачей, стоящей перед научно-педагогическими кадрами и учеб-

ными учреждениями. К одному из таких методов обучения, апробированных в мировой практике, можно отнести и метод кейс-стади. Как отмечает М.Б. Бакенова «история использования этого метода берет свое начало с 30-х годов XX вв., когда он активно стал применяться в преподавании экономиче-

ских и юридических дисциплин в гарвардской школе бизнеса. Позже метод кейс-стади начал использоваться при изучении дисциплин в ведущих учебных заведениях мира - Оксфордском, Калифорнийском технологическом институте, Стэнфордском университете, Кембриджском университете, Массачусетском технологическом институте и т.д.» [1, с.78].

Результатом внедрения этого метода явилось формирование специалистов нового типа, которые имеют проблемно-ориентированный взгляд на осуществление профессиональной деятельности, специалистов, способных быстро и качественно принимать решения в нестандартной ситуации.

Соответствуя современным тенденциям развития образовательных технологий, на протяжении уже многих лет метод кейс-стади активно применяется в преподавании юридических дисциплин ведущих высших учебных заведений Казахстана. Использование этого метода в преподавании юридических дисциплин не случайно. Нельзя отрицать что проведение занятий в традиционной форме (лекций и семинаров) не способствует формированию практических навыков обучающихся, активизации их внимания к предлагаемой им для усвоения информации. Многие авторы указывают на необходимость постепенного отхода от их использования в образовательном процессе. Сегодня в условиях быстро изменяющихся экономических реалий общества существует необходимость формирования нового типа специалиста, обладающего высокими творческими мыслительными способностями, умениями и навыками реализации сложных, порой противоречивых задач, анализа нестандартных ситуаций, принятия практического алгоритма его реализации.

Во многом образовательная деятельность в высших учебных заведениях должна быть направлена на решение этой актуальной задачи.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Особенностью использования метода кейс-стади при обучении юристов высшей школы должно стать то, что 90% времени учебного занятия должно быть посвящено разбору конкретных проблемных ситуаций, с которыми он будет сталкивается в процессе повседневной деятельности. Это позволит развить у будущих юристов профессиональные навыки аналитического и критического мышления, совместной работы в группе (подгруппах). Так, по мнению Н.П. Адониной, метод кейс-стади направлен на «развитие логического и аналитического мышления, самостоятельного поиска, а также подготовку учащихся к различным жизненным ситуациям, работе в группе и дополнительной информации» [2, с.47]. Решая сложные, порой неструктурированные задачи, студент раскрывает в себе новые грани тех способностей, которые в будущем могут стать его конкурентным преимуществом в условиях цифровой экономики.

Считаем, что системное применение этого метода на практике позволит объективно оценивать существующие практические юридические проблемы с различных сторон, предложить оптимальные пути их решения, которые впоследствии могут стать эталоном, примером в повседневной профессиональной деятельности юристов выпускников высших учебных заведений.

Но данная задача может быть достигнута, прежде всего, при достижении коммуникативного эффекта от сотрудничества руководства, профессорско-преподавательского состава специалистов-практиков и мотивированных обучающихся.

В условиях формирования в Республике Казахстан цифровой экономики потребность кейс-заданий которые связанных с построением модели ситуации, разработкой разнообразных вариантов поведения студентами, генерированием современных решений ситуаций в период цифровизации будет только возрастать. Ведь современный кейс – это квеститенция интегрированного в образовательный процесс практикоориентированного тренинга по актуальным юридическим вопросам, отражающим проблемные практикоориентированные вопросы требующие решения, специалистами нового формата, юристами которые будут осуществлять профессиональную деятельность в будущем. Структурно состоящих из вводной части, описания реальной ситуации, требующей решения, и заданий к кейсам он направлен на организацию интегрированной формы освоения студентами новых знаний в сфере права. Сегодня по мнению ведущих ученых важно в образовательный процесс высших учебных заведений внедрить практические обучающие и научно-исследовательские кейсы [3; 4].

Результатом применения вышеперечисленных видов кейсов является выработка модели поведения в конкретной ситуации. В заданиях к кейсам содержится круг вопросов, на который слушатель должен обратить внимание при изучении кейсов. Работу по использованию метода кейс-стади в учебном процессе в высшей школы можно разделить условно на три этапа - ознакомление слушателей с содержанием кейса, основными его особенностями, обсуждение кейса, экспертная оценка кейса и применение методических рекомендаций по практической реализации результатов кейса в профессиональной среде.

К числу основных направлений совершенствования учебных кейсов можно отнести актуализацию содержания кейс-задач с ориентированием на подготовку к работе юристов в условиях цифровой экономики, привлечение к разработке кейс-задач специалистов-практиков в сфере административного, уголовного, гражданского права и процесса, создание рабочих групп из числа студентов, преподавателей и практических работников по разработке учебных кейсов, созданию практических моделей юридических ситуаций которые возможны в перспективе, при осуществлении ими профессиональной деятельности, внедрение кейс-проектов, разработка междисциплинарных онлайн кейс-заданий. Это позволит вовлечь, погрузить студентов начиная с первого года обучения в творческую профессиональную атмосферу, раскрыть личностные их особенности, развить коммуникативные навыки.

Немаловажную роль в организации кейс-обучения играет разработка новых видов онлайн-форм взаимодействия преподавателей и студентов, направленных на формирование нового цифрового формата критического мышления, навыков цифрового межличностного общения, поиска с использованием современных информационных технологий моделей решения сложных юридических дел, прогнозирования политико-правовых проблем и законодательное их обеспечение. В этой части необходимо указать необходимость внедрения нового вида кейса – проектного кейса. Считаем, что именно кейс, разработанный в виде проекта сочетающий, техническое задание, основанное на необходимости решения сложной юридической ситуации, прогнозируемые разнообразные пути решения и перспективные законодательные нормы, направленные на ре-

гулирование проблемной сферы общественных отношений в будущем будет служить основой подготовки юриста нового формата.

Его применение в учебном процессе предъявляет высокие требования к преподавателю-предметнику. Его роль меняется, он является экспертом в оценке подготовленных студентом, либо группой студентов решений практикоориентированных реальных ситуаций, он должен обладать мультикоммуникативным набором знаний, цифровых умений и навыков, хорошо знать проблемы развития норм права в цифровую эпоху навыков, должен обладать творческим мышлением, глубинным познанием своего юридического предмета.

Ведь именно от его личных профессиональных качеств, организаторских способностей, зависит результативность применения кейс-метода в образовательном процессе. Только такой преподаватель сможет побудить обучающего на поиск знаний, сможет организовать обратную связь с ними, сможет с мотивировать студента используя современные информационно-коммуникационные технологии добывать, анализировать юридические знания и эффективно применять их при решении сложных юридических проблем [5, с.93].

Необходимо на лекционных и практических занятиях применять обучающие кейсы, содержащие элементы реальных юридических ситуаций. «Они позволяют развить навыки постановки цели и формулирования задач принятия управленческих решений, умений прогнозирования проблемы которые возникнут в профессиональной их юридической деятельности, аналитические цифровые навыки решения проблем. Результатом применения вышеперечисленных видов кейсов является вы-

работка цифровой модели поведения в конкретной ситуации» [6, с.178].

В заданиях к кейсам содержится круг вопросов, на который слушатель должен обратить внимание при изучении кейсов.

Считаем, что современный кейс не должен включать только одну практическую задачу, он должен быть связан с действующими юридическими компаниями, юридическими отделами государственных учреждений и предприятий Республики Казахстан. В перспективе долгосрочное сотрудничество с разнообразными видами субъектами отношений позволит сформировать онлайн-каталог (портфолио) обучающегося в котором будут отражены результаты его обучения, практического воплощения результатов кейс-проекта в деятельности отдельно взятого предприятия, государственного учреждения, законотворческой деятельности.

Одним из направлений в совершенствования метода кейс-стади при обучении юристов в высшей школе в условиях цифровой экономики может стать и разработка и внедрение междисциплинарных онлайн учебных кейсов в сфере экономики и права, права и психологии, права и истории и т.д. Важно привлечь к разработки таких кейсов представителей различных специализированных учебных заведений, стран Евразийского экономического союза. Ведь интеграционные процессы происходящие на территории схожих по правовой системе государств, требуют выработки единых правовых подходов, объединении общих усилий научной общественности, молодежного сообщества.

В связи с этим разработка междисциплинарных кейс-проектов позволит найти практическое решение сразу нескольким задачам, наметить круг политико-правовых проблем возникающих

в период влияния цифровизации. Практика решения студентами таких видов кейс-заданий, онлайн- взаимодействие посредством имеющихся информационно-технологических платформ будет служить основой внедрению результатов в деятельность различных субъектов экономической деятельности.

Обязательным условием, обеспечивающим результативность занятия в перспективе должна стать организация экспертной оценки преподавателем озвученных решений, с привлечением в онлайн-формате юристов-практиков, обоснование наиболее подходящего вида решений, анализ возможного применения результатов в профессиональной юридической деятельности. Путем коллективного голосования принимается совместный практико-ориентированный алгоритм действий студентов в анализируемой проблемной правовой ситуации, определяются пути его внедрения в реальную профессиональную деятельность государственных органов. Практика применения метода кейс-стади в обучении студентов показала что его эффективность возможно только при ответственном отношении студентов к подготовке к занятиям, обладании широким набором юридических знаний, поэтому безусловно начать подготовку к решению кейсов необходимо на первом году обучения, вовлекая

студентов в процесс выполнения проектов, а полноценное самостоятельное решение студентами сложных кейс-задач необходимо начать со второго и последующих годах обучения.

ВЫВОД

Практика применения метода кейс-стади в перспективе при обучении юристов высшей школе покажет его эффективность. Расширение использования данного метода обучения позволит сформировать у студентов высших учебных заведений модель поведения в нестандартных ситуациях, разнообразить их стиль юридического мышления и, как следствие, осуществить переход от централизованного к децентрализованному типу преподавания, привить навыки психологической устойчивости при принятии решений, усовершенствовать навыки критического мышления, конструктивного анализа юридической ситуации и т.д.

Подводя итоги, необходимо отметить, что поэтапное внедрение образовательного метода кейс-стади в образовательный процесс, позволит на практике изменить методику подготовки юристов, придать новый практико-ориентированный импульс в освоении ими теоретического и практического материала в условиях цифровой экономики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Бакенова М.Б., Нурмагамбетов Р.Г. Использование образовательного метода кейс-стади в обучении государственных служащих (на примере деятельности регионального центра переподготовки и повышения квалификации государственных служащих Акимата Костанайской области) // Вестник Академии педагогических наук Казахстана. - 2017. - № 4 (78). - С. 78-84.
2. Адонина Н.П. Кейс-стади: история и современность // Высшее образование сегодня. - 2012. - № 11. - С. 43-49.
3. Белоногина Д.А., Давыденко В.А. Кейс-метод как один из инновационных методов активизации познавательной деятельности студентов // Ученые заметки ТОГУ. 2021. - Т. 12. - № 1. - С. 174-179.
4. Коваль Е.А., Сычев А.А., Жадунова Н.В., Фомина Л.Ю. «Руководствоваться законом и совестью»: Hard skills и Soft skills в юридическом образовании // Интеграция образования. - 2020. - Т. 24. - № 2 (99). - С. 276-295.

5. Панасенко С.В. Кейс-стади как интерактивный метод обучения// Экономика и экономические науки. – 2016.- №1. – С.92-95.

6. Михайличенко И.В. К вопросу об определении понятия «цифровые конституционные права человека» в современный период развития юридической науки// Пробелы в российском законодательстве. -2021. -Т. 14. -№ 4. - С. 177-186.

А.Б. БЕКМАГАМБЕТОВ¹, А.Т. ИСМАГУЛОВА², И.В. МИХАЙЛИЧЕНКО³, R.G. НУРМАГАМБЕТОВ⁴

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕРІНДЕ ЗАҢҒЕРЛЕРДІҢ БІЛІМІН АРТТЫРУДАҒЫ КЕЙС-СТАДИ ӘДІСІНІҢ РӨЛІ

¹заң ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор. E-mail: adilet1979@mail.ru

²заң ғылымдарының кандидаты, “Тұран-Астана” университеті заңгері. E-mail: 7aigul7@mail.ru

³заң ғылымдарының кандидаты, Мемлекеттік және муниципалды басқару кафедрасының доценті, Ресей халық шаруашылығы және мемлекеттік қызметі академиясының Батыс филиалы. E-mail: mihailichenko_iv@mail.ru

⁴Ph.D., қауымдастырылған профессор (доцент), Челябині мемлекеттік университетінің Қостанай филиалының Құқық кафедрасының профессоры. E-mail: orel032@mail.ru

A.B. BEKMAGAMBETOV¹, A.T. ISMAGULOVA², I.V. MIKHAILICHENKO³, R.G. NURMAGAMBETOV⁴ THE ROLE OF THE CASE STUDY METHOD IN INCREASING THE KNOWLEDGE OF LAWYERS IN HIGHER SCHOOL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE DIGITAL ECONOMY

¹PhD in Law, Associate Professor (Associate Professor). E-mail: adilet1979@mail.ru

²PhD in Law, lawyer at the “Turan-Astana” University. E-mail: 7aigul7@mail.ru

³Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of State and Municipal Administration, Western Branch of the Russian Academy of National Economy and Public Administration. E-mail: mihailichenko_iv@mail.ru

⁴Ph.D., Associate Professor (Associate Professor), Professor of the Department of Law of the Kostanay branch of the Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education «Chelyabinsk State University». E-mail: orel032@mail.ru

Аңдатпа. Ғылыми мақалада жоғары мектеп заңгерлерінің білімін арттырудағы кейс-стади әдісінің рөлін анықтауға байланысты мәселелер қарастырылған. Авторлар азаматтардың Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген әмбебап тең мүмкіндіктерді іске асыруы кезінде кейс-стади әдісін жоғары мектептің білім беру процесіне бейімдеуді қамтитын білім алушылардың құқықтық сауаттылығын арттыру тетігін ұсынады. Жұмыста заңгерлерді оқыту процесін жетілдіруді болжау, олардың санасында теориялық білімді бекіту бөлігінде идеялар, бастамалар мен ұсыныстар әзірлеу жүзеге асырылды. Авторлардың пікірінше, тез өзгеретін білім беру траекториялары жағдайында Қазақстан Республикасында оқытудың оңтайлы тиімді әдістерін іздеу ғылыми-педагогикалық кадрлар мен оқу орындарының алдында тұрған маңызды міндет болып табылады.

Түйін сөздер: кейс-стади, білім, заңгерлер, жоғары мектеп, құқықтық сауаттылық, білім алушылар, білім беру процесі, жоғары мектеп, теориялық білім, заң пәндері, профессорлық-оқытушылық құрам. тәжірибе мамандары.

Abstract. The scientific article discusses issues related to the definition of the role of the case study method in increasing the knowledge of lawyers of higher education. The authors propose a mechanism for increasing the legal literacy of students, including the adaptation of the case study method into the educational process of higher education with the implementation of universal equal opportunities by citizens enshrined in the Constitution of the Republic of Kazakhstan. The work carried out the development of ideas, initiatives and proposals in terms of forecasting the improvement of the process of training lawyers, consolidating theoretical knowledge in their minds. According to the authors, in the context of rapidly changing educational trajectories, the search for optimal effective teaching methods in the Republic of Kazakhstan is an important task facing scientific and pedagogical personnel and educational institutions.

Key words: case studies, knowledge, lawyers, higher school, legal literacy, students, educational process, higher school, theoretical knowledge, legal disciplines, faculty. practitioners.

М.А. МЕДЕТБЕКОВА

*Шымкент қаласы білім басқармасы әдістемелік орталығының директоры,
филология ғылымдарының кандидаты
Шымкент қ., Қазақстан*

Ы.АЛТЫНСАРИН: ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ МОДЕЛІ – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ

Аңдатпа Автор бұл мақалада қазақ халқының ұлы педагогі Ы.Алтынсарин педагогикасын ұлттық білім беру моделімен ұштастырып қана қоймай, ел Тәуелсіздігінің тұғырлы болуы үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту маңызды екендігін атап көрсетеді.

Түйін сөздер: Ы.Алтынсарин, педагогика, ұлттық білім беру, модел, функционалдық сауаттылық, тәрбие, ұлттық құндылық

Тәуелсіздігіміздің тұғырлы болуы үшін елімізде сындарлы стратегиялық мақсаттардың айқын, нақты екендігін паш ететін басым бағыттар іске асырылуда.

Ең алдымен, Тәуелсіздігіміздің 30 жылдығы қарсаңында қол жеткізген жетістіктерге шолу жасасақ, Тәуелсіз Қазақстан Республикасының егемендігін алып, негізі қалануы, 70 жыл бойғы Кеңестік тоталитарлық жүйеден босап қана қоймай, іргемізді аулақ сала білдік, шекарамызды бекіттік, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде эволюциялық дамуды мақсат еттік, адами капиталды дамытуға барынша бетбұрыс жасадық, біздің табиғи ресурстарымыз – орасан зор байлық. Бұл біздің гүлдену мен тәуелсіздік есігін айқара ашуға мүмкіндік беретін «алтын кілтіміз». Бәрінен де басты мақсатымыз – ұлттық кодымызды сақтай отырып, мәңгілік ел болу.

Міне, осындай басты ерекшеліктер ел ертеңін өркендетудің басты құралы екендігі баршамызға аян. Кез келген сыннан бірлігіміз бен күш-жігеріміздің, болашаққа деген сеніміміздің арқасында абыроймен нәтижеге жетеріміз хақ.

Сондықтан әр Қазақстан азаматының алдында қасиетті Тәуелсіздігіміздің қадірін бағалай отырып, тізе қосып, жеңістерге ұмтылу парыз болып тұр. Осы тұста «Ел мен үшін не істей алады деп сұрамаңыз, ел үшін өзім не істей алам деп сұраңыз», - деген Джон Кеннедидің Америка халқына арнаған үндеуінің маңыздылығын атап өтуге болады [2].

Мақалаға арқау еткен елі үшін жасаған еңбегі ерен ел көсемі, ұлт ұстазы Ыбырай Алтынсариннің ізгі істерін зерделей келсек, бүгінгі ұлттық білім беру моделіне негіз боларлық құндылықтарды саралауға болады.

Ы.Алтынсарин – қазақ ағарту ісінің көрнекті өкілі, педагог, тек ағартушы-педагог қана емес, теоретик-этнограф, тарихшы, экономист және оған қоса өзінің бастамаларын түрлі қарсылықтарға қарамастан іске асырған қайраткер де болды. Қазіргі тілмен айтқанда көшбасшы, менеджер. Ол оқу орындарының жұмысын ұйымдастыру, кадрларды іріктеу, мектепті құрал-жабдықпен қамтамасыз ету, балаларға қамқорлық жасау, күнделікті тұрмыс-тіршілік, қаржылық есеп т.б. жұмыстарын қатар алып жүрді.

Қазақтардың өркениеттің көшінен қалмауының жолы ретінде «табиғи даму» идеясын алып, ағартушылық-гуманистік идеяларды көбірек таратты және патшалықтың отарлық саясатын сынға алып отырды. Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен пікіріне сәйкес, бастауыш мектептегі білім – баланың қалыптасуы мен дамуындағы ең маңызды кезең. Мұнда оқушылар алғаш рет қоғаммен араласады. Білім алу үшін мектепке келген баланың ақыл-ойы тереңдеп, зейіні ашылады. Әрине, білім ошағында басты орынды мұғалім атқарады. Оқушы мұғалімнің оқытуымен айналасындағы әлемді танып, жаңа білімнің есігін ашады. Мұғалім оқушының азаматтық, адамгершілік, зияткерлік көзқарастарының қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Бірақ мұның бәрін мұғалімнің өзі жоғары білікті, ақылды, мейірімді әрі жанашыр болған жағдайда ғана дамыта алады. Оқу орындарының білім және тәрбие беру міндеттері, ондағы оқу-тәрбие процесін адамгершілік құндылықтарын насихаттай отырып ұйымдастыру, прогрессивті педагогикалық идеяларды ескере отырып, элективті оқу жоспары мен бағдарламасын құру, оқыту үрдісінде фольклорды қолдану, мұғалімнің мәртебесі – Ы.Алтынсариннің осындай және басқа да ағартушылық идеялары білім беру саласында әлі күнге дейін өзекті [2].

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың Жолдауында «Функционалдық сауаттылықты арттыруды» Үкіметке негізгі тапсырма етіп жүктеуінің маңыздылығы сол, ресми деректерге сүйенсек, мектеп жасындағы бала-лардың 40 пайызы әдеби мәтін мазмұнын түсініп оқуда қиналатындығы дәлелденген [1]. Алған білімін қолдануда қарапайым жазу үлгісі стилінен хабарсыз болған. Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы,

олар күнделікті ақпараттармен танысып, күнделікті өмірдің ағымынан бейхабар. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Жалпы, зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр.

Қазақ маманы С.Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен қалыптасатынын, әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болатындығы қосымша кітап оқымағандықтан болатындығын тілге тиек еткен [4]. Осы орайда ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың «Оқуға құштар мектеп» жобасы дер кезінде жасалынған құнды дүние.

Сонымен қатар, ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді. Сондықтан да оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – басты мақсат.

Қазіргі таңдағы «Функционалдық сауаттылық» терминіне Ыбырай Алтынсариннің жазған оқулығындағы мысал, әңгіме, тапсырмалардың мазмұны дөп келгендігі байқалады. Қазақ даласындағы әр баланың қоғам көшінен кем қалмай, жаһандық бәскекеге баулуы ұлы педагогтің әр қадамынан анық байқалып тұр. Ұлт ұстазы әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына,

жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығын әрдайым жетілдіріп отыруы туралы өз дәуірінде оқу мен тәрбиені ұштастырып, өз формуласын енгізе алды. Бір ғана мысал, көшпелі ел жастарына кәсіби білім берудің маңыздылығын аса көрегенділікпен байқап қана қоймай, арнайы мектеп ашты.

Сонымен қатар, қоғамның санасын Ыбырай Алтынсарин педагогикалық жүйемен баяндап эстетикалық таныммен, пәлсапалық қағидаларымен тұжырымдауы – ұстаздың сабағында жаңа технологиялық әдіс-тәсілдері оқушыларды ортамен қарым-қатынас жасай білуге, басқаны тыңдай білуге, топта бір тұжырымға келуге, топ алдында өз ойын еркін айтып қорғай білуге, әдептілікке, жауапкершілікке, өнерге, еңбектенуге үйрететін заманауи педагогикалық іліммен ұштасуы да Ыбырай ұстазымыздың ұсынған әдістемесінің негізі.

Ыбырай Алтынсаринның еңбек, тәртіп, тәрбие идеяларына тоқталып, қазіргі заман талабына сай етуі – көптеген мәселелердің күрмеуін шешуге ықпал еткенін де атап өткен жөн. Данышпан әр оқушыны біртұтас жасампаз тұлға деп қарайды. Бұлар ұстаздардың оқушыларға дұрыс, жүйелі, табанды түсіндірумен, балаға дұрыс талап қоя білулерімен жүзеге асырылады және ұзақ уақытты қажет етеді деп тұжырымдайды.

Ыбырай Алтынсарин мектептегі тәртіпке аса мән беріп, «Тәртіптің шындыққа айналауы тәртіптілік сезімін тудырады»-деген ой қорытуы бүгінгі күнге арқау болар тақырып. Тәртіп деген педагогикалық ұғымға Ыбырай Алтынсарин терең талдаулар жасайды. Ол бірде «тәртіп – тәрбие құралы» десе, бірде «тәртіп – тәрбиенің нәтижесі» деген анықтама береді. Еңбекті қадірлеу – оның шығармаларының басты тақырыбы. Өсиет, өнеге айта отырып, ой саларлықтай салмақ тастап, тұлғаны ойла-

нуға шақырады, қазіргі тілмен айтқанда функционалдық сауаттылыққа жетелейді. Адамның мінез-құлқын қалыптастыруда тәрбие рөлінің ерекшелігіне тоқталып, «бала тәрбиесіне бағып-қағып, үлкен мән бер» - деп, жеміс ағашын өсіруші бағбан еңбегі арқылы түсінігін қалыптастырады. «Дүниедегі жақсы атаулы күннің нұрымен, ананың ақ сүтімен бойымызда дарып, сіңеді» - деп тұжырым жасайды.

Ыбырай әңгімелерінің ішіндегі ең бір шоқтығы биік шығармасы - «Бай баласы мен жарлы баласы». Қазақ қоғамындағы өмір шындығын, тап жігін аша отырып, ауыр тұрмыстың ыстық қазынасында пісіп, шығып тағдыр тауқыметін көрген кедей баласының еңбекқорлығын баяндайды. Асан мен Үсенге салыстырмалы мінездеме бере отырып, кедей баласының сабырлығы мен көргендігін, еңбекқор өмірге икемділігін; екіншісінің шыдамсыздығын жинақтай отырып, жазушының айтайын деген ойын, шығарманың идеялық мазмұнын айқын түсіндіруді мұғалім мақсат ету керек. «Талаптың пайдасы» деген әңгімесінде Ыбырай Алтынсарин: «еңбектенсең, талаптансаң, мақсат-мұратыңа жетерсің»-дей келіп, осы идеяны ашып көрсетеді. Балаға білім берудегі еңбекке баулудың рөлі өте зор деген ой тастайды. Ыбырай Алтынсарин оқушыларды еңбек арқылы тәрбиелеу, оқыту өз еңбегіңіз нәтижесін көруге, одан қанағат, ләззат алуға үйретеді, еңбек етіп үйренген адамға білім беру жеңілірек болады деген пікір ұсынады. Білім мен тәрбие берудегі Ыбырайдың алға қойған мақсаттарына тоқталсақ, жоғарыда айтылғандай: оқушыларға жан-жақты және кең көлемде білім беру; мұғалімнің рөлін жоғары көтеру, оқулықтардың сапасына көңіл аудару; оқу бағдарламаларын үнемі жетілдіріп, толықтырып отыру; оқушылар білімін

қосымша материалдармен толықтыру секілді қазіргі сабақтың өн бойындағы тәсілдермен астасып отырады.

Дәл қазіргі қоғамда да нарықтық экономикада бәсекеге қабілетті маман дайындау, ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Яғни, оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйретуде ұлт педагогінің педагогикалық қағидаттарын басшылыққа ала отырып, ұлттық білім беру моделінде іске асыру маңызды.

Қорыта келе, даңқты жазушы М.Әуезов Ыбырай туралы «Сол заманнан бері қарай, біздің кейінгі ұрпағымыздың бәріне де Абай қандай қадірлі болса, Ыбырай да өз орны, өз арналы мұрасымен аса ыстық, аса бағалы болды. Олар кейде баяғыдан бері өткен шөл ғасырлардың соңғы дәуіріндегі зор мұнарадай көрінсе, кейде еңбегі, бағыты бірлікпен айқасып аққан қос өрімдей, шөл өлкені суарып, дән бітіріп айқасып ағып келе жатқан қос өзендей танылды» деген бағалауын ұсынғанды жөн көрдік[2].

Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Біздің еліміздің негізгі тірегі – зияткерлік ұлт мүмкіндігі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Назарбаев Н. 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы
2. Бейсенбаев О. <https://strategy2050.kz/news/lt-stazy-ybyray-altynsarin/>
3. Кушегалина А.М. Журнал: Академик Зұлқарнай Алдамжар атындағы Қостанай әлеуметтік-техникалық университеті ғылыми хабаршысы, 2012ж. Қостанай/Филология
4. Ергешбаева Ш.Н. «Мүдде мен мақсат – жарқын болашақтың кепілі»// Өрлеу – Шымкент №1 (7) 02.2014ж.

М.А. Медетбекова

Ы.АЛТЫНСАРИН: НАЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ – ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ

кандидат филологических наук,
Директор Методического центра департамента образования,
г. Шымкент, Казахстан

M. A. Medetbekova

Y. ALTYSARIN: THE NATIONAL MODEL OF EDUCATION – FUNCTIONAL LITERACY

Candidate of Philological Sciences,
Director of the Methodological Center of the Department of Education,
Shymkent, Kazakhstan

Аннотация. В данной статье автор подчеркивает важность совмещения педагогики великого учителя казахского народа Ы. Алтынсарина с национальной моделью образования, а также развития функциональной грамотности учащихся для независимости страны.

Ключевые слова: Ы. Алтынсарин, педагогика, национальное образование, модель, функциональная грамотность, образование, национальные ценности.

Abstract. In this article, the author emphasizes the importance of combining the pedagogy of the great teacher of the Kazakh people Y. Altynsarin with the national model of education, as well as the development of functional literacy of students for the stability of the country's independence.

Keywords: Y. Altynsarin, pedagogy, national education, model, functional literacy, upbringing, national values

ГРНТИ 00.13:06.81.23

И. САМПИЕВ¹, М.Д. ШАЙМЕРДЕНОВА²

¹ доктор политических наук, профессор,
заведующий кафедрой Социологии и политологии,
Ингушский государственный университет,
г. Магас, Республика Ингушетия, Россия

² канд. ист. наук, профессор,
Казахская академия искусств имени Т.Жургенева, г.Алматы, Казахстан
e-mail: israpil@yandex.ru, mena_MS@mail.ru

НАУЧНЫЕ ФОРУМЫ КАК ВАЖНЫЙ ДИДАКТИЧЕСКИЙ РЕСУРС: POST SCRIPTUM К ЗАСЕДАНИЮ МЕЖДУНАРОДНОГО КРУГЛОГО СТОЛА

Аннотация. В статье рассматриваются возможности использования материалов заседания круглого стола в качестве дополнительного дидактического ресурса, способствующего не только персональному развитию личности студента и магистранта, но и овладению навыками концентрации внимания на важных научных проблемах, поиска и понимания основных ключевых исследовательских вопросов, развития умений построения аргументированной базы, а также освоения ораторского мастерства и навыков презентации своих материалов. В статье представлен обзор выступлений с опорой на суждения докладчиков по темам программы заседания круглого стола.

Ключевые слова: международный круглый стол, дидактический ресурс, этнос, поэтическое творчество, жырау, историко-культурный контекст.

ВВЕДЕНИЕ

Современное лично-ориентированное образование требует поиска и привлечения разнообразного материала в качестве дидактического ресурса. В этом аспекте предлагается в вузовской практике обратиться к использованию материалов различных форумов (международных конференций, заседаний круглых столов, научно-практических семинаров и др.) в качестве источника, позволяющего осмыслить предлагаемые на форумах различные научные исследования, выявить дискуссионные вопросы, найти проблемные ключевые направления предлагаемых учеными результатов, выработать умение концентрации внимания и дискутирования, навыки ораторского мастерства, обрести навыки апробации получен-

ные теоретические знания по аргументации на практике.

В этой связи мы решили обратиться к заседанию международного круглого стола «Устное поэтическое творчество сказителей Северного Кавказа и Казахстана: социоисторический, лингвокультурологический, сопоставительный аспекты» как к важному лингводидактическому ресурсу. Участники данного заседания – ведущие ученые и преподаватели вузов обсудили вопросы взаимодействия культур, обратились к историческому сознанию и памяти различных этносов, рассмотрели различные аспекты исследования устного поэтического творчества различных этносов с позиций исследователя и читателя XXI века.

МЕТОДОЛОГИЯ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В основу методологии исследования темы и проблематики статьи взяты общенаучные принципы историзма и объективности, методы исследования опирались на проблемные, историко-системные и сравнительно-сопоставительные методы. Так же в работе использовался метод Case Study и метод проектов, позволившие реализовать основную идею, связанную с развитием профессиональных навыков у студентов и магистрантов через обращение к опыту проведения международного научного форума.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Образование в современную эпоху все больше и больше представляет собой важный источник человеческого капитала и рассматривается не только с точки зрения ее общекультурных позиций, но и социальных, экономических, прагматических позиций. Сегодня экономический потенциал страны во многом зависит от образования и знаний, которые определяют развитие стран на мировой арене, свидетельствуют о конкурентоспособности государства. В последнее время специалисты особое внимание обращают на информационно-коммуникативные технологии, которые оказались востребованы в условиях пандемии для проведения международных конференций, круглых столов и семинаров, различного рода курсов повышения квалификации разных уровней – от республиканских до международных. Каждый такой научно-практический вид деятельности является стимулом к дальнейшему развитию, рождению новых идей и определению исследовательских траекторий.

Международные научно-практические конференции и круглые столы

– это прекрасная возможность ученым оценить научный потенциал всех участников, выявить проблемы в научно-исследовательской тематике, понять качество получаемых результатов, обменяться научными изысканиями, а для студентов, магистрантов, молодых ученых – это возможность получить неоценимый опыт, повысить уровень научно-исследовательской работы. Международные конференции и круглые столы представляют собой неотъемлемую часть научного познания, а также позволяют осуществить обмен опытом научных изысканий, обмен интересными научными данными. Несомненно, важная часть такого рода мероприятий – это прямое общение коллег-исследователей, причем, независимо от формы встречи (offline и online) качество и результативность соответствуют уровню современной эпохи. Для студентов, магистрантов и молодых ученых любой международный форум – это своего рода дидактический ресурс, позволяющий значительно углубить свои знания по обсуждаемой учёными проблеме, овладеть различными навыками и умениями, которые позволят им использовать этот ресурс при составлении своих докладов и выступлений, разобраться в проблемных вопросах и научиться выступать, доказывать или опровергать имеющиеся в науке гипотезы и тезисы.

Как правило, научные симпозиумы, конференции, круглые столы разного формата от городских до международных – это итог творческо-исследовательских работ ученых и профессорско-преподавательского состава в соответствии с направлением конференции, а также свидетельство проделанной работы и обладания гибкими навыками, позволяющими проводить их в разных форматах и с участниками различных возрастных групп. В качестве пример рассмотрим прошедший

22 июня 2021 года в городе Магас (Республика Ингушетия, РФ) в смешанном формате – offline и online режимах Международного круглого стола «Устное поэтическое творчество сказителей Северного Кавказа и Казахстана: социоисторический, лингвокультурологический, сопоставительный аспекты» [1]. Причем в учебной аудитории, в частности, в рамках дисциплины «Управление проектами» мы предлагаем деловую ролевую игру, разработанную с учетом метода кейсов, поэтому хотели бы подробнее изложить материал, касающийся данного форума.

В offline режиме международный круглый стол был организован кафедрой социологии и политологии Ингушского государственного университета в лице заведующего кафедрой, доктора политических наук, профессора Сампиева Ибрагима Магомедовича (Республика Ингушетия, РФ). В online режиме на платформе Zoom организатором выступила участница грантового проекта, профессор Казахского национального университета имени аль-Фараби, доктор филологических наук, профессор, член научно-экспертного совета Ассамблеи народа Казахстана Шаймерденова Нурсулу Жамалбековна (Республика Казахстан).

На конференции приняли участие ученые из четырех постсоветских государств Содружества Независимых Государств (СНГ) – Республики Казахстан, Кыргызской Республики, республик Российской Федерации – Республики Ингушетия, Республики Кабардино-Балкария.

Круг участников международного круглого стола был обширный – ученые, профессорско-преподавательский состав вузов четырех республик, члены Ассамблеи народа Казахстана, члены Научно-экспертного совета Ассамблеи народа Казахстана, члены Научно-экс-

пертной группы Ассамблеи народа Казахстана, а также приняли участие студенты, магистранты, докторанты вузов, научная и творческая молодежь.

Модераторами выступили со стороны Республики Ингушетия – заведующий кафедрой социологии и политологии Ингушского государственного университета доктор политических наук, профессор Сампиев Ибрагима Магомедович; со стороны Казахстана – профессор Казахской национальной академии искусств имени Т.К. Жургенова, кандидат исторических наук, профессор, академик МАИИ, член Ассамблеи народа Казахстана, член Научно-экспертной группы АНК Шаймерденова Мендыганым Джамалбековна.

Второй день 23 июня 2021 года в режиме offline и online на платформе Zoom был посвящен краткосрочным курсам для эпосоведов, которые также проводились в рамках обозначенного грантового проекта. Краткосрочные курсы были представлены в формате видео выступлений, а также обсуждений актуальных проблем, связанных с поэтическим творчеством разных народов.

На открытии заседания международного круглого стола с приветствием выступил заведующий лабораторией Института геологических наук им. К. Сатпаева Академии НАН РК, член АНК, председатель Ассоциации развития культуры чеченского и ингушского народов «Вайнах», доктор геолого-минералогических наук, профессор, Академик НАН РК Оздоев Султан Мажитович, который отметил актуальность рассматриваемых вопросов, важность изучения и разрешения проблем, представляющих взаимный интерес участников мероприятия, а также важность обмена научными изысканиями по поставленной теме мероприятия и устранения белых пятен по рассматриваемой про-

блеме.

С приветственным словом к участникам международного круглого стола выступили – Директор Института языкознания Академии наук Республики Казахстан имени А.Байтурсынова, кандидат филологических наук Фазылжанова Анар Муратовна и Главный эксперт РГУ «Қоғамдық келісім» Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан Исмаилова Раушан Еркековна.

С Презентацией о грантовом проекте Комитета науки МОН РК «AP09261377 «Исследование художественно-определяющей системы, «формульной» стилистики и грамматики поэзии жырау XV-XVIII веков. Частотный словарь» выступил Руководитель грантового проекта кандидат филологических наук, доцент Казахского национального университета имени аль-Фараби Жанабаев Кайрат, рассказавший о целях и задачах данного проекта. Кайрат Жанабаев раскрыл суть своих научных изысканий «Формульный язык и стиль тюркских жырау XV-XVIII вв.». Анализируя формулярный стиль эпоса, а также достижения казахских ученых, изучавших формульный стиль и язык эпоса, докладчик делает вывод, что формульный стиль эпоса – это традиционная устно-стилевая техника, и что «формульный стиль» хорошо изучен в науке (теория Пэрри-Лорда).

Помимо презентации Грантового проекта Комитета науки МОН РК участники международного круглого стола прослушали выступления российских и казахстанских ученых в области гуманитарных социоисторических исследований (Сампиев И.М., Шаймерденова М.Д., Аккиева С.И., Тургенбаева А., Кучуков М.М., Матиев М., Шаймерденова Н.Ж. и др.).

Так, с актуальной и интересной темой выступил старший научный со-

трудник Ингушского научно-исследовательского института гуманитарных наук кандидат филологических наук доцент Матиев Магомед-Башир Адамович. Согласно научным изысканиям М-Б.А. Матиева «древним эпосом ингушского народа является ингушский нартский эпос, в процессе становления который вобрал в себя многое из древних жанров фольклора». Спикер привел примеры мнения ряда ученых, таких как Е.Крупнов, У.Далгат, И.Дахкильгов, А.Мальсагов, А.Гутов и др, которые в своих исследованиях пишут о том, что нартские эпосы начали записываться и публиковаться только в конце 19-начале 20 веков, когда песенные варианты эпоса уже были забыты, но однако же ингушские нартские сказания когда-то бытовали в песенной и прозаической формах.

Автор научных исследований М-Б.А. Матиев в своем докладе о нартских эпосах сказал о том, что сохранилось много интересных сведений этнографического характера, а также указал, что в языке героического эпоса имеется ряд особенностей, которых нет в других жанрах ингушского фольклора и современном ингушском языке, а это наталкивает на перспективы исследования названного феномена. Матиев Магомед-Башир Адамович привел много интересных фактов по ценным этнографическим источникам.

Профессор Кабардино-Балкарской сельскохозяйственной академии им. В.М. Кокова, доктор философских наук, профессор Кучуков Магомед Мусаевич в своем выступлении рассмотрел фольклор с точки зрения интерпретации его социальной природы и функциональности. Так, рассматривая фольклор в социально-гуманитарном познании докладчик обратил внимание участников круглого стола, что современное социально- гуманитарное познание

оказалось в состоянии так называемого не поспевающего за экстремальными трансформациями социальной реальности. Преодолеть такое состояние возможно на основе ухода от абстрактного теоретизирования, в познании ограниченных социальных феноменов следуя требованиям логики, результатов эмпирических исследований. Представляется плодотворным обращение к феномену этничности, в т.ч. на основе привлечения материалов фольклора.

Рассматривая фольклор в интерпретации социальной жизни, докладчик раскрыл содержание рассматриваемой проблемы как идею функциональности фольклора в формировании системы парадигмальных установок, определяющих форму и логику деятельного существования субъекта социальности, в данном случае этноса. Фольклорные творения каждого народа существуют, будучи константными, относительно самостоятельными и устойчивыми явлениями, и они скрепляют этнос в процессе исторического существования.

При этом докладчик особое внимание обратил на то, что с точки зрения трактовки отношений фольклора и этничности имеются основания, проявляющиеся в содержательных характеристиках этничности. К ним выступающий относит субстанциональность этноса или же самостоятельность его возникновения и определяющая роль в сохранении и существовании социальности; этничность существует в форме видимой, осознаваемой и чувствуемой реальности и одновременно свойствами, которые выходят за грани объективированных характеристик; этничность как коллективная символическая среда, сеть, паутина значений Клиффорда Гирца; этничность интерпретируется и как система общих стереотипов поведения. Таким образом, докладчик приходит к выводу, что субъектом этничности яв-

ляется не просто отдельный индивид, а социум существующий как социальный организм. При таком подходе и возникает потребность в привлечении фольклора при интерпретации этничности. Слушающих заинтересовали тезисы профессора относительно особой энергетики, присущей тому или иному этносу и проявляющейся в устном народном творчестве.

Профессор Казахского национального университета имени аль-Фараби, доктор филологических наук, профессор, член АНК, член Научно-экспертного совета АНК Шаймерденова Нурсулу Жамалбековна свои научные изыскания посвятила «Формульной стилистике в контексте трудов Ч.Ч. Валиханова». В своем выступлении она озвучила проблемы, связанные с теорией жанровых форм казахского фольклора и функционально связанных с ней стилистики и искусства слова в контексте трудов выдающегося казахского ученого, автора многочисленных трудов – Чокана Чингисовича Валиханова.

Ч.Ч. Валиханов как один из ориенталистов XIX века, изучавшего Степь и верно оценившего красоту и уникальное богатство древней культуры кочевья, и через известные в то время науке закономерности выявил общие пути развития эпической традиции, забытые к Новому времени европейскими народами. Докладчик акцентировал внимание участников на то, что Ч.Ч. Валиханов предугадал многие направления тюркской и мировой современной фольклористики. Но провидческие идеи ученого зиждились на прочном основании, на Степном знании, частью которого был устный многовековый эпос тюрков Северного Кавказа, Средней, Центральной Азии и Южной Сибири. Ч.Ч. Валиханов ясно осознавал древнейшие истоки тюркского языка и эпоса. Единая в своем развитии, уст-

ная традиция тюркских кочевников впервые предстала в трудах ученого не только во всем ее жанрово-видовом богатстве и структурном своеобразии, но и «изнутри традиции» и при блестящем использовании им передовых научных методов востоковедения. Такой метод как взгляд изнутри традиции – имеет важное и перспективное значение для фольклористики, тюркского и мирового эпосоведения, духовного возрождения тюркоязычных народов и искусства слова.

Особое внимание спикером профессором Н.Ж. Шаймерденовой было уделено основному методу исследований Чокана Валиханова, его взгляду «изнутри самой традиции», что позволяет учитывать и компаративистику, и сравнительно-исторический, и типологический, и системный методы и метод анализа. Докладчик подчеркнула, что первый казахский фольклорист, Ч.Ч. Валиханов стоял у истоков публицистики, выступал как мастер очерка, а его работы требуют комплексного исследования, поскольку именно он предвидел многие направления современной устной теории и мировой фольклористики, а его целостный историко-этнографический подход к анализу фольклора и искусства слова тюркских народов имеет практическое и методологическое значение как для устной теории, так и для мирового эпосоведения.

В исследовании в качестве теоретико-методологической базы, позволяющей найти надежный инструментарий для практического исследования, докладчик приводит в пример устную теорию Пэрри-Лорда, которая может быть применима к казахскому фольклору и в целом к фольклору тюркских народов. Также докладчик указала на работы, опубликованные в Казахстане, в которых прослеживаются взаимодействия народов Казахстана и Северного

Кавказа [2].

Заведующий кафедрой социологии и политологии Ингушского государственного университета доктор политических наук, профессор Сампиев Ибрагим Магомедович в своем докладе «Социоисторические аспекты фольклорных текстов» особое внимание уделил общим замечаниям по методологической проблеме – при соблюдении каких условий возможно использование в реконструкции исторического прошлого фольклорных материалов? И приходит к выводам, которые в виде тезисов были представлены следующим образом:

1. Фольклорные тексты должны быть зафиксированы в том виде, в котором сообщены информатором, без обработки интервьюером и тем более литературной обработки. Только в этом случае они годны для дальнейшей работы с ними. Наличие нескольких вариантов фольклорного текста от разных информаторов дает дополнительный материал для сравнительного анализа и является позитивным фактом. Вышесказанное не ограничивает исследователя в своих комментариях и гипотезах, но сами тексты эпических произведений должны быть аутентичными.

2. Фольклорные материалы должны критически осмысливаться. Используя метод качественного анализа, необходимо выявить, в первую очередь, такие характеристики текста, как его достоверность, степень точности передачи текста собирателем. Большое значение имеет оценка точности перевода фольклорного источника, поскольку она влияет не только на репрезентативность содержания текста, но часто и на адекватность смысла сообщения.

3. Часто информаторы, описывая события большой давности, для объяснения называют местности так, как они называются сейчас, а не на момент

описываемого действия, и это нужно учитывать. Так, например, в фольклоре можно встретить название местностей или даже этносов, которых на момент описываемых событий просто не могло быть.

4. Фольклорные тексты, как правило, не определяют прямо время описываемых событий и не имеют четкой хронологии. Однако нужно обращать внимание на упоминаемые в них события или персонажи, время бытования которых достаточно точно известно по историческим хроникам и др. источникам.

5. Фольклорные материалы могут играть вспомогательную роль в историческом исследовании, помогая выбрать стратегию поиска и сформулировать рабочую гипотезу, но почти никогда не могут служить его основой.

6. Следует обращать внимание на социокультурные детали фольклорных текстов, свидетельствующие не только о бытовых и этнографических особенностях, но и об обычаях, обрядах и т.п. Особый интерес вызывает их исследование с так называемого отслеживания их сохранности, трансляции в нашу эпоху или же вопросы трансформаций, преемственности культурных кодов, ментальных особенностей и т.п.

Далее докладчик проиллюстрировал свои тезисы на примере конкретного кейса комплекса фольклорных текстов, связанных со средневековым аулом Фалхан, его легендарных героев Дзараха и Шовхала. В заключении спикер И.М. Сампиев акцентировал внимание на том, что полученные результаты открывают перспективы дальнейшего исследования, в частности, представленные фольклорные материалы могут послужить подспорьем в формировании картины исторического прошлого Ингушетии конца XVI – начала XVII веков, в реконструкции ключевых со-

бытий этого одного из самых драматических периодов исторического прошлого края.

Профессор Казахской национальной академии искусств имени Т.К. Жургенова, кандидат исторических наук, профессор, академик МАИН, член АНК, член Научно-экспертной группы АНК Шаймерденова Мендыганым Джамалбековна рассмотрела проблему «Жырау как источник исторической памяти казахского народа». Жырау – это драгоценное наследие поэзии, оставленное мастерами слова средневековья, создателями образцов высокого поэтического искусства, уникального устного музыкального поэтического творчества казахского народа, источника исторической памяти о прошлом.

Докладчик раскрыла богатство поэзии жырау, его содержание и свойства, а также на примерах жырау показала поэтичность казахов, так как народ казахский придавал особое значение искусству красноречия и языку чувств – поэзии, в данном случае жырау. В течение длительного времени передавалось устное творчество из поколения в поколение, и предки казахов сумели еще в дописьменный период создать бессмертные памятники словесного искусства. При этом вся жизнь казахов, обычаи и обряды, народные игры и празднества нашли отражение в музыкально-поэтическом устном народном творчестве. Характерной особенностью казахского музыкального искусства на всех этапах его развития было сочетание в одном лице сказителя, поэта, певца и музыканта, каковыми являлись акыны, салы, серэ и жырау. Они были не только поэтами-импровизаторами, но и композиторами, певцами-сочинителями мелодичных лирических песен, обладателями прекрасного голоса.

Особо докладчик подчеркнула, что роль певцов-импровизаторов всегда

была весьма значимой для казахов. Акыны и жырау являлись не только сказителями эпосов и былин, хранителями старины и мудрости, носителями и передатчиками исторических знаний от поколения к поколению, но и оказывали заметное влияние на формирование общественного мнения в казахской степи, эмоционально, художественным словом и музыкой воздействуя на слушателей. При этом они могли высказать то, что не каждому было позволительно.

Бессмертные памятники словесного искусства, заняв достойное место в истории культуры казахского народа, сохранились и до настоящего времени и не просто представляют тексты, читаемые современными читателями, но именно эти тексты устного народного творчества в более поздних записях, смогли сохранить духовно-нравственные ценности предков и передать ценностные ориентиры, глубокую философию их из поколения в поколение.

Докладчик М.Д. Шаймерденова подчеркнула, что поэзия жырау стала вершиной словесного искусства кочевых казахов, являясь свидетелем богатого духовного мира народа в далеком прошлом, свидетелем высокого уровня развития казахской литературы эпохи средневековья. Причем зачастую жырау становились достоянием и других народов постордынского культурного пространства. Свидетельством этого могут служить жизнь и творчество выходцев из Большой и Малой Ногайских Орд Шалкииза-жырау Тленши-улы и уроженца города Азова Айдета Доспамбет-жырау, знаменитых в казахском обществе конца XV – начала XVI веков поэтов-импровизаторов, определенный период жизни которых связан со столицами Крымского ханства и Османской империи – Бахчисараем и Стамбулом, а также с Северным Кавказом, где побывал Шалкииз-жырау, и с

Доном, где жил Доспамбет-жырау, хотя большую часть жизни и вечный покой они обрели в казахских степях [3].

Переводы жырау на русский язык позволяют показать уникальное устное народное творчество казахов и требует дальнейшего изучения и перевода на различные языки мира. Жырау фиксируют различные периоды истории казахского народа, право, социально-политические вопросы и менталитет казахов, тем самым раскрывают страницы истории казахского народа. Поэтому важно мастерство переводчиков, которые могли бы передать дух казахского народа, особенности языка и стиха.

Ведущий научный сотрудник Института гуманитарных исследований Кабардино-Балкарского научного центра РАН профессор Аккиева Светлана Исмаиловна свое выступление обозначила как «Нарты – героический эпос балкарцев и карачаевцев». Свое выступление докладчик начала с истории карачаевцев и балкарцев как единого народа, проживающего в настоящее время в двух республиках СКФО: Кабардино-Балкария и Карачаево-Черкессия. По антропологическому типу относятся к кавказскому варианту европеоидной расы, язык – тюркский (кыпчакско-половецкая подгруппа) кыпчакских языков.

С.И. Аккиева отметила, что в духовной культуре балкарцев эпос о нартах занимает важное место. Эпос о нартах бытует у многих народов Кавказа: народов адыго-абхазской языковой семьи (абазин, абхазов, адыгейцев, кабардинцев), тюркской (карачаевцев и балкарцев, отдельные сюжеты встречаются у кумыков), ингушей, некоторых народов Грузии (сваны, рачинцы, хевсуры – в сказках), осетин. В нартском эпосе много общего, но есть и различия, что до настоящего времени сохраняет

дискуссионность о том, какой из народов Кавказа является его создателем. Осетинские исследователи считают, что нарттовский эпос создан предками современных осетин, абхазы и адыги – их предки, карачаевцы и балкарцы приводят доводы, что нарттовский эпос создан их предками. При этом было подчеркнуто, что дискуссии на тему не утихают до настоящего времени.

Сделав обзор литературы и указав на методологию исследования, докладчик отметила, что нарттовский эпос балкарцев и карачаевцев сохранился в стихотворно-песенной и прозаической форме и стал собираться в XIX веке. Первый собиратель нарттовского эпоса балкарцев, который записал несколько сказаний, был П.Остряков. Его записки были опубликованы в 1879 году. Остряков писал, что каждое балкарское сказание о нартах имеет свою мелодию. К XIX веку многое было уже утеряно, т.к. уже тогда многие сказания забывались. На сегодняшний же день сохранились в записи около 7 тыс. строк стихотворно-песенных текстов (не считая прозаических вариантов). Нарты, в мировоззрении карачаевцев и балкарцев, – это их предки, бесстрашные воины. Один из главных героев нарттовского эпоса- Ёрюзбек – вождь нартов. Время нартов – золотой век героизма, борьбы за справедливость. При этом в докладе было представлено наиболее полная характеристика тем, например, борьба нартов с эмегенами (безобразные великаны, основные враги нартов и чудовищами – драконами (сарыэками). Особо было подчеркнуто, что практически во всех сказаниях отражаются исторические события: войны, сражения, в которых участвовали предки карачаевцев и балкарцев (скифы, аланы, болгары), междоусобные войны, месть за гибель отца или брата, приключения героев на охоте и т.д.

Нарттовский эпос повествует об обычаях и традициях нартов. Так, спикер С.И. Акиева обращает внимание на то, что обычай гостеприимства нартов идентичен обычаю гостеприимства балкарцев и карачаевцев, совпадают и свадебные обряды. Нарты занимаются скотоводством (конеководство и овцеводство) и земледелием (как балкарцы и карачаевцы), набегами (жортуул), охотой. Общество нартов состоит из родов (как и карачаево-балкарское), во главе рода стоит старейшина, слово которого закон.

Особо докладчик подчеркнула, что невосполнимый урон по истории, культуре (в том числе и фольклору) нанесла депортация 1944-1957 годов народов Северного Кавказа, что в свою очередь является острой специальной темой исследований. Ведь у карачаевцев и балкарцев из-за гибели представителей старшего поколения – хранителей и знатоков фольклора, значительная часть материала в виде передачи знаний утеряно безвозвратно, однако по сохранившимся неполным вариантам эпоса, тем не менее, можно судить о вполне законченном и великом произведении мировой культуры, обозначила спикер.

Участники международного круглого стола особо отметили высокий организационный уровень мероприятия как в режиме off-line со стороны Ингушского государственного университета, так и в режиме on-line со стороны участников Грантового проекта Комитета науки МОН РК «AP09261377 «Исследование художественно-определяющей системы, «формульной» стилистики и грамматики поэзии жырау XV-XVIII веков. Частотный словарь» [1].

Также участники международного круглого стола заинтересовались предварительными результатами исследования, выразили желание дальше

проводить данную исследовательскую работу по столь актуальной тематике. Все участники выразили желание выполнения совместных проектов в данном направлении, а также надежду на проведение следующего мероприятия, где бы они смогли поделиться своими новыми научными изысканиями по изучаемым проблемам.

Как показывает анализ сайтов высших учебных заведений, исследовательских институтов и школ, в эпоху цифровизации и новых информационных технологий все больше и больше стали применять современные технологии дистанционного образования, которые крайне важны для подготовки будущих высококвалифицированных специалистов. При этом буквально за полтора-два года ученые и преподаватели научились проведению конференций, в особенности международного характера в гибридных форматах offline и online, что позволяет более широкому охвату участников форума с сохранением режима социального дистанцирования. Ученые и преподаватели получили возможность поделиться своими научными изысканиями, и, в силу ограниченности времени и стремительного информационного потока, дать возможность участникам получить большой объем знаний и различных суждений о тех или иных результатах научных исследований, а также получить дополнительные знания по интересующимся проблемам в краткой и сжатой форме, сохранить видеозаписи и использовать их в аудитории в качестве лингводидактического материала.

Научные изыскания ученых представленных на конференции в виде доклада или сообщения, а также научный дискурс по рассматриваемой проблеме – это одна из возможностей обучать студентов и магистрантов приемам научного поиска, освоить методологию

и методы социо-гуманитарных наук, поскольку как форма проведения, подготовленная программа, так и содержательная сторона являются своего рода яркой демонстрацией того, как следует подавать материал, работать в команде, способствует развитию гибких навыков, что в свою очередь стимулирует молодых ученых к исследовательской работе. При этом мы получаем яркий пример связи теории с практикой, воплощенные в опыте каждого участника форума и опыте исследовательской парадигмы ученых и преподавателей. При этом мы получаем дополнительно возможность обучать студентов и магистрантов ораторскому искусству, мастерству презентации своих результатов, что способствует выработке навыков публичных выступлений.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом проведенная международная научная конференция по проблеме устного поэтического творчества сказителей различных этносов с позиций исследователей и дискурс ученых по вопросам взаимодействия культур дают возможность молодым ученым – студентам и магистрантам, не только знакомство с научными достижениями ученых, но и неоценимый опыт, позволяющий значительно повысить уровень научно-исследовательской работы, профессиональную компетенцию, развития человеческого капитала в виде образованной молодежи, которой предстоит еще перенимать эстафету изучения и комплексного анализа по обсуждаемым проблемам.

Присутствующие на заседании магистранты, студенты, молодые ученые не только познакомились с формой проведения заседания международного круглого стола в двух форматах, но и открыли для себя новые контакты с зарубежными учеными, увидели

многоплановость исследовательской проблематики и рассмотрения её исторической, лингвокультурной, философской парадигмы. Безусловно, реально проведённая международная конференция и записанные в Zoom(e) выступления, представляют собой важный научно-образовательный и дидактический ресурс как в целом для исследователей, так и в качестве своего рода методического пособия с применением метода анализа ситуаций (case study). Международные конференции – это своего рода интегральная форма

обучения диалоговому обмену между учеными в пространстве (offline) и во времени (online). Это форма, которая рассчитана на массовую аудиторию в виде адресных кратких и все же объемных лекций и занятий, которые позволяют обучающимся получить знания о научных и образовательных контактах по определенной теме, представляющий участникам совместный интерес и представляют собой высококачественное образование для студентов и магистрантов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Грантовый проект Комитета науки МОН РК «AP09261377 «Исследование художественно-определяющей системы, «формульной» стилистики и грамматики поэзии жырау XV-XVIII веков. Частотный словарь» (руководитель К.Жанабаев).
2. Сулейменова Э., Шаймерденова Н., Смагулова Ж., Аканова Д. Қазақстан тілдері: әлеуметтік лингвистика анықтамалығы / Языки Казахстана: социолингвистический справочник. – Отв. ред. Ж. Түймебаев, Э. Сулейменова. – Алматы: Арман-ПВ, 2007. – 400 с.; 2-е изд. на казахском и русском языках. – Алматы: Золотая книга, 2020. – 480 с.
3. Шаймерденова М.Д. Жирау как источник сохранности исторической памяти казахского народа. Вестник КазНУ. 2014. стр. 129-134
4. Сулейменова Э., Шаймерденова Н., Смагулова Ж., Аканова Д. Әлеуметтік лингвистика терминдерінің сөздігі / Словарь социолингвистических терминов. – Алматы: Арман-ПВ, 2007. – 404 с.; 2-е изд. – Алматы, 2020. – 420 с.
5. «Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» (1-5 т. – Алматы: «Әлем. Даму. Интеграция», 2017. Толықтырылып, өңделіп екінші басылуы). атты ғылыми энциклопедияның
6. Народ Казахстана: Энциклопедия / Гл.ред. Ж.Н.Тойбаева. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2016.- 480 с.
7. Программа международного круглого стола «Устное поэтическое творчество сказителей Северного Кавказа и Казахстана: социо-исторический, лингвокультурологический сопоставительный аспекты». РФ, Республика Ингушетия, Магас. 22 июня 2021 года. <https://docs.google.com/document/d/1zYHm5xMX5PUmm7A9Ocri2Wbc1yyUc2X7/edit?usp=sharing&oid=103281956111507801655&rtpof=true&sd=true>

И.М. САМПИЕВ¹, М.Д. ШАЙМЕРДЕНОВА²

**ҒЫЛЫМИ ФОРУМДАР МАҢЫЗДЫ ДИДАКТИКАЛЫҚ РЕСУРС РЕТІНДЕ:
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ ОТЫРЫСЫНА POST SCRIPTUM**

¹саясат ғылымдарының докторы, профессор,
Әлеуметтану және саясаттану кафедрасының меңгерушісі,
Ингуш мемлекеттік университеті, Магас қ., Ингушетия Республикасы, РФ.
E-mail: israpil@yandex.ru

²тарих ғылымдарының кандидаты, профессор,
Т.Қ. Жүргенов атындағы ҚазҰӨА профессоры, Алматы қ., Қазақстан,
e-mail: mena_MS@mail.ru

I.M. SAMPIEV¹, M.D. SHAIMERDENOVA²

SCIENTIFIC FORUMS AS AN IMPORTANT DIDACTIC RESOURCE: POST SCRIPTUM TO THE MEETING INTERNATIONAL ROUND TABLE

¹Doctor of Political Science, Professor,
Head of the Department of Social and Political Sciences,
Ingush State University, Magas, Republic of Ingushetia,
e-mail: israpil@yandex.ru

²Candidate of Historical Sciences, Professor,
Kazakh National Academy of Arts named after T. Zhurgenev,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: mena_MS@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада дөңгелек үстел отырысының материалдарын қосымша дидактикалық ресурс ретінде пайдалану мүмкіндігі қарастырылған, ол студенттің жеке басының дамуына ғана емес, сонымен қатар маңызды ғылыми мәселелерге назар аудару, негізгі зерттеу мәселелерін іздеу және түсіну, аргументтелген базаны құру дағдыларын дамыту, шешендік және өз материалдарын ұсыну дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сондай-ақ, мақалада дөңгелек үстел отырысының бағдарламасы тақырыптары бойынша баяндамашылардың пікіріне шолу жасалады.

Түйін сөздер: Халықаралық, дөңгелек үстел, дидактикалық ресурс, этнос, поэтикалық шығармашылық, жырау, тарихи-мәдени контекст.

Abstract. The article considers the possibilities of using the materials of the round table meeting as an additional didactic resource that contributes not only to the personal development of the student's personality, but also to mastering the skills of concentrating on important scientific problems, searching and understanding the main key research issues, developing the skills of building a documented base, oratorical skills and presentation skills of their materials. The article also provides an overview of the speeches based on the judgments of the speakers on the topics of the round table meeting program.

Keywords: international, round table, didactic resource, ethnos, poetic creativity, zhyrau, historical and cultural context.

Ы.АЛТЫНСАРИННІҢ 180 ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТОЙЫН МЕРЕКЕЛЕУ АЯСЫНДАҒЫ «Ы.АЛТЫНСАРИН: ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКА, МЕТОДОЛОГИЯ» АТТЫ МЕРЕКЕЛІК ОНКҮНДІК

2021 жылғы 15 сәуір күні сағат 10.00-де ZOOM платформасында Қазақстан Республикасы Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясының қолдауымен, Шымкент қаласы Білім басқармасы Әдістемелік орталығының жылдық жоспарына сәйкес Ы.Алтынсариннің 180 жылдық мерейтойы аясында «Ы.Алтынсарин: Ұлттық педагогика, методология» тақырыбында аралас форматта аймақтық онкүндіктің ашылуы салтанатты түрде ұйымдастырылды.

Іс-шараның мақсаты – Ұлы дала педагогі Ы.Алтынсарин еңбектерін педагогтер арасында кеңінен насихаттай отырып, педагогикалық заманауи әдіснамалық негіздеріне тәжірибелік қолдау таныту.

Аймақтық онкүндіктің ашылу салтанатына Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясы президенті, PhD докторы Ғ.Бейсембаев, «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ директоры, п.ғ.д. профессор Л.Искакова, Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасының оқу-әдістемелік кабинетінің басшысы, педагогика-психология ғылымдарының магистрі Ш.Усорова мен Түркістан облысы әкімдігінің білім басқармасының оқу-әдістемелік кабинетінің директоры п.ғ.к.

А.Тұрсынбаев және Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясы, Шымкент қаласы Білім басқармасы, Жамбыл, Қызылорда және Түркістан облысының білім беру ұйымдары, ТЖКББ және ЖОО-ның барлық педагогтер қауымы (344 педагог) белсенді қатысты.

Іс-шара барысында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясы президенті, PhD докторы Ғ.Бейсембаев қатысушыларды онкүндіктің ашылуымен құттықтап, заманауи білім беру парадигмасындағы Ы.Алтынсарин іліміне терең тоқталды. Қазақстан Республикасы Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясының қолдауымен, Шымкент қаласы Білім басқармасы Әдістемелік орталығының жылдық жоспарына сәйкес Ы.Алтынсариннің 180 жылдық мерейтойы аясында «Ұлы даланың ұлы ұстазы» атты оқушылар арасында челлендж өтті.

Мақсаты – Ұлы дала педагогі Ы.Алтынсарин еңбектерін білім алушылар арасында кеңінен насихаттай отырып, өлеңдері арқылы өскелең ұрпақты имандылыққа, адагершілікке, еңбекқорлыққа тәрбиелеу, Ұлы тұлғаны есте сақтауға, құрмет тұтуға, шығармаларынан үлгі алуға баулу.

Тәрбиелік мәні зор іс-шараға Түркістан, Қызылорда, Жамбыл облыста-

ры мен Шымкент қаласының педагогтері және білім алушылары қатысты.

Шымкент қаласының білім басқармасына қарасты №65 Ы.Алтынсарин атындағы мектеп-гимназиясының оқушылары Түркістан және Қызылорда облысының, №84 жалпы орта білім беретін мектебінің оқушылары Жамбыл облысына, №130 ЖОББМ оқушылары Алматы қаласына, №25 Т.Рысқұлов атындағы мектеп-гимназия оқушылары Шымкент қаласының оқушыларына Ұлы ағартушының өлеңдерінен челлендж жолдады.

Қазақ тілі мен қазақ әдебиеті пәні мұғалімдері арасында «Ы.Алтынсарин: КЕШЕ. БҮГІН. ЕРТЕҢ» тақырыбында онлайн семинар ұйымдастырылды. Семинардың өткізілу мақсаты – ұлы ағартушы Ы.Алтынсаринді қазақ халқының тарихында және ұлттық мектебінің қалыптасуында терең із қалдырған тұлға ретінде кеңінен таныстырып, еңбектерінің жаңа қырларын ашу. Сондай-ақ, оның өшпес ілімі мен өнегелі мұраларын жас ұрпаққа дәріптеудің маңыздылығын кең ауқымда талқылау.

Семинар барысында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдері Ы.Алтынсариннің өткен ғасырдағы педагогика саласы мен бүгінгі таңдағы жаңартылған бағдарлама негізіндегі педагогиканың үндестігі мен сабақтастығы жайлы өз пікірлерін баяндады.

Сонымен қатар, мұғалімдердің ғылыми шығармашылығын дамыту, ұлы ағартушы педагог Ы.Алтынсариннің еңбектерін дәріптеу мақсатында «Ы.Алтынсарин оқу ағарту саласындағы жаңашылдығы» тақырыбында пән мұғалімдері арасында ғылыми жоба байқауы ұйымдастырылды. Байқау барысында Ыбырай Алтынса-

риннің оқу-ағарту мәселесіне қосқан үлесі, жұмыстың ғылыми жаңашылдығы мен практикалық маңыздылығы және Ыбырай өнерінің бір сыпыра саласында жаңадан өсіп өркендеуіне айқын жолдары қарастырылды.

23.04.2021 жылы «Ы.Алтынсарин алғашқы ұстаз – дана бабам» атты шығармашылық кездесу ұйымдастырылды. Кездесудің мақсаты: Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылығымен таныстыру, ерекше білім қажет ететін балаларға оқу-тәрбие үрдісінде оның шығармашылығының әдеби құндылығын ашу болатын. Бұл іс-шараға қимыл-тірегі бұзылған мектепке дейінгі ұйымдардың арнайы педагогтері белсенді қатысты. Жұмыс барысында Ы.Алтынсариннің шығармашылығынан өлеңдер оқып, майда ұсақ моторикасымен жұмыс жасаумен жалғасын тапты.

Онкүндіктің жалғасын «Абай мен Ыбырай шығармаларындағы үндестік» тақырыбында дөңгелек үстел жалғастырды. Іс-шараның Абай мен Ыбырай еңбектерін терең меңгерте отырып, оқушыларға ұлы ұстаздар өсиетін үлгі ету, ғұламалардың табиғат лирикасы мен өнер-білімге үндейтін өлеңдеріндегі үндестігін, жақындығын ашу және оқушылардың әдебиетке деген сүйіспеншіліктерін оята отырып, еңбек сүйгіштікке, табиғатты қорғауға және шығармашылық ізденісін арттыру жұмыстары аясында әдістемелік ұсынымдар беру мақсатында ұйымдастырылды. Дөңгелек үстел барысында пән мұғалімдері Абай мен Ыбырай шығармаларындағы үндестікті тәжірибе жүзінде жүргізу аясында әдістемелік ұсынымдар берді.

«Заманауи білім беру парадигмасындағы Ы.Алтынсарин ілімі» атты

форуммен жалғасын тапты. Форумның мақсаты ұлы педагогтің ілімін кеңінен дәріптеу, шығармашылығын насихаттау, жас педагог-маманның Ыбырай мұрасына қызығушылығын арттыру, тани түсуге ынталандыру. Форум барысында гуманитарлық пән мұғалімдері секция жұмыстарына қатысып, баяндама оқыды.

Шымкент қалалық пән мұғалімдерінің «ULAGAT» педагогикалық қауымдастығының ұйымдастыруымен «Ы.Алтынсарин – Ұлы даланың дара ұстазы» озық тәжірибе алаңында барлық пәндердің қауымдастық төрағалары пәнді оқыту үдерісінде тиімді заманауи тәсілдерін таратып, тәжіри-

белік тұрғыда әдістемелік ұсынымдар берді.

«Тәуелсіз елдің тұлғасы» атты өңірлік дебат Ы.Алтынсариннің еңбектерін оқыту арқылы сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастыруды мақсат етті. Дебат барысында тараптар ұлы ұстаздың еңбектеріне сүйене отырып, дәлелді жауаптар мен ұтымды ойларын ортаға салып, сыни көзқараста командамен бірлесе коммуникативтік жұмыс жасауға дағдыланды.

Ы.Алтынсариннің 180 жылдығын мерекелеу іс-шаралары жоғары деңгейде әлі де жалғасын таба бермек деген ойдамыз.

1	Айтжанова Гүлсезім Дауренқызы	магистрант, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Арнайы педагогика кафедрасы, Педагогика және психология факультеті, Алматы қ., Қазақстан
2	Асқарова Әлия Жолдасбекқызы	Педагогика және психология мамандығы 1 курс магистранты, Болашақ Университеті, Қызылорда қ., Қазақстан
3	Бейсембаев Гани Бектаевич	доктор PhD, президент Национальной академии образования имени И.Алтынсарина, г. Нур-Султан, Казахстан
4	Бекмагамбетов Алимжан Бауржанович	к.ю.н., ассоциированный профессор (доцент), Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, г. Нур-Султан, Казахстан
5	Бердібай Фатима Өмірзаққызы	№33 мектеп-лицей директорының орынбасары, Алматы қ., Қазақстан
6	Бутабаева Лаура Асқарова	PhD, Инклюзивті білім беру орталығының директоры, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
7	Динаева Бекзат Бегалиқызы	ф.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
8	Жүсіп Айдана Қазықанқызы	Инклюзивті білім беру орталығының жетекші сарапшысы, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
9	Исмагулова Светлана Кужаковна	Инклюзивті білім беру орталығының бас сарапшысы, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
10	Исмагулова Айгуль Турехановна	к.ю.н., юрист Университета «Туран-Астана», г. Нур-Султан, Казахстан
11	Караев Жауымбай Амантурлиевич	д.п.н., профессор, ГНС Национальной академии образования имени И.Алтынсарина, г. Нур-Султан, Казахстан
12	Кененбаев Еркін Тойлибаевич	преподаватель, кафедра русского языка и литературы, Чирчикский государственный педагогический институт, г.Чирчик, Узбекистан
13	Макина Ляззат Каиржановна	психология ф.к., доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Арнайы педагогика кафедрасы, Педагогика және психология факультеті, Алматы қ., Қазақстан
14	Малькенова Шынар Ермекқызы	«7М019» арнайы педагогика мамандарын даярлау мамандығының I курс магистранты, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
15	Медетбекова Меруерт Аскарбековна	«Шымкент қаласының әдістемелік орталығы» КММ директоры, Шымкент қ., Қазақстан
16	Михайличенко Илья Викторович	к.ю.н., доцент кафедры государственного и муниципального управления, Западный филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, г.Калининград, Россия
17	Нурмагамбетов Рашит Габитович	Ph.D, ассоциированный профессор (доцент), профессор кафедры права Костанайского филиала ФГБОУ ВО «Челябинский государственный университет», г.Костанай, Казахстан
18	Сагиндинов Исатай Умирзакович	п.ғ.к., Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
19	Сайлыбаев Әкімжан Әбдіхалықұлы	п.ғ.к., доцент, Дидактика зертханасының меңгерушісі, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
20	Сақтағанов Балабек Кеніштайұлы	PhD, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
21	Сapieв Исрапил Магомедович	д.полит. н., профессор, Ингушский государственный университет, г. Магас, Республика Ингушетия, Россия
22	Саркен Роза Саркеновна	директор КГУ «Центр методической работы и информационных технологий в сфере образования» г.Петропавловск, Казахстан
23	Убайдуллаева Гүлжан Жақсыбаевна	ф.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
24	Утепбергенова Зинакул Дуйсенбаевна	п.ғ.к., аға оқытушы, Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
25	Шаймерденова Мендығаным Джамалбековна	к.и.н., профессор, академик МАИН, член АНК, член НЭГ АНК, Казахская национальная академия искусств имени Т.Жургенева, г.Алматы, Казахстан

«БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ» ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ

I. Жалпы ереже

1.1 «Білім – Образование» ғылыми-педагогикалық журналы 1999 жылы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат және мұрағат комитетінде тіркелді (куәлік № 904 –Ж 31 қазан), 2008 жылы қайта тіркеуден өтті (қайта тіркеу туралы куәлік № 9838-Ж 30 желтоқсан).

1.2 Журналдың құрылтайшысы – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

1.3 Басылымның шығарылуы – жылына 4 рет.

1.4 Журнал ISSN сериялық басылымдарын тіркеудің халықаралық орталығында тіркелген: ISSN 1607-2790.

II. Журналдың мақсат-міндеттері мен құрылымы

2.1 «Білім - Образование» ғылыми-педагогикалық журналы білім беру жүйесінің көкейкесті мәселелерімен қатар, қазақстандық және шетелдік педагогтердің озық тәжірибелерін және ғылыми зерттеулердің нәтижелерін, оқу-әдістемелік, нормативті нұсқаулық, ақпараттық талдау материалдарын жариялауға бағытталған.

2.2 Негізгі бағыттары: білім беру және тәрбие, инклюзивті білім беру, білім беру жүйесіндегі жаңалықтар, білім берудегі ғылыми-әдістемелік пен білім саласына қатысты басқа да ақпараттық-танымдық ізденістер.

2.3 Журналдың айдарлары: «Білім беру саясаты», «Тәрбиенің теориясы мен практикасы», «Инклюзивті білім беру: теория және практика», «Ғылыми-әдістемелік және ғылыми-педагогикалық ізденіс», «Құқықтық мәдениет», «Конференциялар, форумдар, семинарлар», «Personalia».

2.4 Мақалалар қазақ, орыс не ағылшын тілінде қабылданады.

2.5 Журналдың мәртебесін көтеру мақсатында мақалалар шетелдік дәйексөз жүйелерінде, электрондық кітапханаларда ғылыми басылымның таралуы мен Қазақстандық дәйексөз базасында болуы қажет.

2.7 Редакция кеңесінің шешімі негізінде журналға мақаланы жариялау туралы қорытынды жасалады.

III. Мақалаларды ресімдеу тәртібі

3.1 Ғылыми мақалалар ғылыми басылымдарға қойылатын талаптар «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабының 36-2) тармақшасына сәйкес әзірленеді. Ұсынылған мақалалар «Антиплагиат» жүйесінен өткізіледі және мәтіннің 75 пайызы түпнұсқалық болуы тиіс.

3.2 Ғылыми мақала – бұрын жарияланбаған және жаңалығы бар авторлық әзірлемелерді, қорытындыларды, ұсынымдарды қамтитын; немесе ортақ тақырыпқа байланысты бұрын жарияланған ғылыми мақалаларды қарауға арналған (жүйелі шолу) ғылыми зерттеудің, эксперименттік немесе талдамалық қызметтің өзіндік тұжырымдары мен аралық немесе түпкілікті нәтижелерін баяндау.

3.3 Ғылыми мақаланың құрылымы атауынан, аннотациядан, түйін сөздерден, негізгі ережелерден, кіріспеден, материалдар мен әдістерден, нәтижелерден, талқылаудан, қорытындыдан, қаржыландыру туралы ақпараттан (бар болған жағдайда), әдебиеттер тізімінен тұрады.

3.4 Компьютерде (Microsoft Word) терілген мақаланың көлемі аңдатпа, кесте, суреттерді, математикалық формулаларды және әдебиеттер тізімін қосқанда 10 беттен аспауы тиіс, ең кемі 5 бет.

3.5 Стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі Мемлекетаралық Кеңес қабылдаған (1998 жылғы 28 мамырдағы № 1:3-98 хаттама) ГОСТ 7.5-98 «Журналдар, жинақтар, ақпараттық басылымдар. Жарияланатын материалдарды баспалық ресімдеу» бойынша мақалаларды, сондай-ақ Стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі Мемлекетаралық Кеңес қабылдаған (2003 жылғы 2 шілдедегі № 12 хаттама) ГОСТ 7.1-2003 «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Жалпы талаптар және құрастыру ережелері» бойынша мақаланың библиографиялық тізімдерін ресімдеу бойынша базалық баспа стандарттарына сәйкес болуы тиіс.

3.6 Баспа орталығына мақаланың электрондық нұсқасы ұсынылады. Мақала беттері нөмірленуі керек.

3.7 Мақала мәтіні «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) WINDOWS» редакторда басылуы керек, негізгі шрифт – Times New Roman (орыс және ағылшын тілдерінде), KZ Times New Roman (қазақ тілінде), жоларалық интервал – 1; мәтінді ені бойынша түзету; сол жағы – 30 мм, оң жағы – 15 мм, жоғарғы – 20 мм, төменгі – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.8 Барлық авторлардың мақалаларында ғалымдардың (ғылым докторлары, ғылым кандидаты / PhD) екі пікірі (1 сыртқы және 1 ішкі) болу керек.

3.9 Ұсынылған материалдар қамтуы тиіс:

- FTAMP (Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы);
- автор (-лар) аты және тегі – қазақ, орыс және ағылшын тілінде (бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне);
- ғылыми дәрежесін, ғылыми атағын көрсету болған жағдайда;
- аффилиация (факультеті немесе басқада құрылымдық бөлімшесі, ұйым (жұмыс орны (оқу), қала, пошталық индекс, мемлекет) – қазақ, орыс және ағылшын тілінде;
- мақаланың аты (12 сөзден аспайтын, бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне, үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын);
- аңдатпа – мақаланың мақсатын, мазмұнын, түрін, нысанын және басқа да ерекшеліктерін қысқаша сипаттау;
- түйін сөздер – ғылыми саланы және зерттеу әдістерін, мәтіннің мазмұнын, нысанды терминде көрсететін сөздер жиынтығы.

3.10 Аңдатпа ақпараттық және құрылымдық болуы керек, негізгі объектілерді, зерттеу кезеңдерін, қорытындыларды көрсетеді.

Ұсынатын аңдатпаның көлемі – кемінде 100-300 сөз аралығында (курсив, қою емес шрифт 12 кегль, азат жол сол және оң жақ шегініс -1 см).

3.11 Түйін сөздер жарияланған материалдың тілінде ресімделеді (кегль – 12 пункт, курсив, сол және оң жақ шегініс – 3 см.). Ұсынылатын түйін сөздер саны- 5-8, ішіндегі түйін сөз саны – 3-тен көп емес. Маңыздылығына қарай беріледі, яғни мақаланың ең маңызды түйін сөзі бірінші тізімде болуы керек.

3.12 Мақала мәтіні оның бөліктерінің белгілі бір жүйесінде беріледі және мыналарды қамтиды:

– КІРІСПЕ / ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Кіріспеде ғалымдардың алдыңғы (байланысты) жұмыстарының нәтижелері, зерттеу әдістері, рәсімдері, өлшеу параметрлері және т. б. көрсетіледі (1 беттен артық емес);

– ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

– ӘДІСНАМА / МЕТОДОЛОГИЯ / METHODOLOGY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

– НӘТИЖЕЛЕРІ / РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Ғылыми-практикалық мақалада эксперименттердің немесе тәжірибенің кезеңдері мен сатысы, аралық нәтижелер және математикалық, физикалық түрінде немесе статистикалық түсіндірменің жалпы қорытындысының негіздемесі келтіріледі.

Өткізілген зерттеулер көрнекі түрде экспериментальды ғана емес, сонымен бірге теориялық түрде де ұсынылады.

Бұл кестелер, диаграммалар, графикалық үлгілер, графиктер, диаграммалар және т.б. болуы мүмкін.

Формулалар, теңдеулер, суреттер, фотография мен кестелерде астына жазылған жазу немесе тақырыптар болуы керек (10 беттен аспауы керек).

– ҚОРЫТЫНДЫ /ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Жүргізілген зерттеулердің негізгі жетістіктері туралы тезистер жиналады.

Оларды жазбаша түрде және кестелер, графиктер, сандар және анықталған негізгі үлгілерді сипаттайтын статистикалық көрсеткіштер түрінде ұсынуға болады.

Қорытынды авторлар тарапынан интерпретациясыз ұсынылуы керек (1 беттен артық емес).

– ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ /СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / REFERENCES (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Деректердің тәртібі келесідей анықталады: алдымен сілтемелер тізбесі. Одан кейін қосымша деректер, яғни мақалада сілтеме жасалмаған деректер.

Барлық сілтемелер бастапқы тілде беріледі. Мақалада келтірілген сілтемелер мен ескертулер нөмірленіп, тік жақшаларда беріледі.

Сілтемелерді көрсету ұстанымдары:

1. Барлық жұмыста бірыңғай стиль қолданылады

2. Сілтеме екі бөліктен тұрады:

– мәтін ішіндегі сілтеме (үлгі [1,5 бет]);

– пайдаланылған деректер тізіміне сілтемелер.

Сілтемелерді құру кезінде ең маңызды мәліметтер: автордың аты-жөні, материалдың тақырыбы, материал түрі, материалды құру/өзгерту күні, басты беттің мекен-жайы.

Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес рәсімделуі қажет.

3.13 Иллюстрациялардағы суреттер тізімі мен мәтіндегі суреттерге сілтеме болуы тиіс.

Электрондық нұсқадағы суреттер мен иллюстрациялар TIF немесе JPG форматта ұсынылады 300 dpi аспауы керек.

3.14 Математикалық формулалар Microsoft Equation Editor редакторында жазылуы тиіс (әрбір формула бір объект).

3.15 Автор туралы мәліметтер бөлек бетте (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

– толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

– толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторларымен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналда жарияланбайды);

– мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і, аңдатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс.

3.16 Қолжазбаларды авторлар мұқият тексеріп, редакциялауы қажет.

Талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

3.17 Редакция мақалаға орфографиялық және стилистикалық түзетулер жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды.

3.18 Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады:

010000, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел к-сі, 8, «Алтын орда» БО, 15-қабат. Ы. Алтынсарин атындағы

Ұлттық білім академиясы.

3.19 Байланыс: Тел. (8 7172) 72 58 76 E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru, жазылу индексі – 75754. Төлем – 2500 теңге.

Реквизиттер:

РНН 600900611860,

ИИК KZ826010111000202462,

БИН 080940006848, КБЕ 16,

БИК HSBKKZKX, КНП 859,

АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакциялық кеңес

4.1 Редакциялық алқада немесе редакциялық кеңесте Web of Science (Вэб оф Сайнс) немесе Scopus (Скопус) халықаралық деректер базасында кемінде 2 (екі) Хирша индексі (журналдың тақырыптық бағыты бойынша) бар ғалымдар болуы тиіс. Әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы журналдар үшін Web of Science (Вэб оф Сайнс) немесе Scopus (Скопус) халықаралық деректер базасында жарияланымдары бар ғалымдар енеді. Журналдың редакциялық алқа құрамын бас редактор, редакция алқасының мүшелері, жауапты редактор, техникалық редактор, корректор құрайды.

Журналдың редакциялық алқасына журналдың бас редакторы, редакция алқасының мүшелері, жауапты редактор, техникалық редактор, корректор кіреді.

4.2 Журналдың бас редакторы – Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылым жөніндегі вице-президенті Н.С. Пұсырманов.

4.3 Журналдың бас редакторы:

– редакция алқасының құрамын бекітеді;

– редакцияға жалпы басшылықты жүзеге асырады;
– журналды тарататын ұйымдармен келісімдер жасайды, редакциялық кеңестің қызметіне қатысты басқа да мәселелерді шешеді;

– редакциялық кеңестің қызметіне отандық және шетелдік ғалымдарды тартады;
– журналдың мазмұны және редакциялық кеңестің қызметі туралы ұсыныстар жасайды.

4.4 Редакциялық алқа құрамы:

– академиялық/ ғылыми дәрежесі бар отандық және шетелдік ғалымдар;
– нөлдік емес импакт-фактор журналдарында ғылыми мақалалары бар отандық және шетелдік ғалымдар мен сарапшылар;

– Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекші ғалымдары (салалық тәжірбиесі бар).

4.5 Редакциялық кеңес мүшелері:

– редакция кеңесінің перспективалық жоспарларын әзірлеуге қатысады;
– ұсынылған материалдарды талқылауға қатысады, материалдардан бас тарту туралы шешім қабылдайды.

4.6 Жауапты редакторға Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми/ академиялық дәрежесі бар қызметкері тағайындалады.

4.7 Жауапты редактор:

– баспа саясатын іске асырады;
– берілген материалдарды қабылдайды және өңдеуді бақылайды;
– авторлармен байланысады;
– ұсынылған материалдарды қосымша қарау қажеттілігі туралы шешім қабылдайды;
– журналдың номерін шығару мерзімдерін анықтайды.

4.8 Корректор:

– мазмұн жағынан мақалалардың сапасын бағалайды;
– мақаланы жазу, өңдеу талаптарына сай үлгілеріне сәйкестендіреді;
– жауапты редакторға мақалалардың соңғы нұсқасын ұсынады.

4.9 Техникалық редактор Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының қажетті техникалық дайындығы бар маман тағайындалады.

4.10 Техникалық редактор:

– ұсынылған материалдарды өңдейді;
– журналдың номерінің дизайнын жобалайды;
– журнал шығаруды қамтамасыз етеді;
– журналдарды таратушыларға жеткізеді.

V. Рецензиялау тәртібі

5.1 Журналдың редакциялық алқасының мүшелері мақалалардың тиісті айдарларға сәйкестігін бақылайды.

5.2 Бір пікір сыртқы, сондықтан автор мақаламен бірге оны ұсынады.

5.3 Қолжазбаның мазмұнына қатысты білім саласында жұмыс істейтін сарапшылардан редакция кеңесі пікір алуды қарастырады.

5.4 Ізденушілердің ғылыми жетекшілері, сондай-ақ, автор жұмыс істейтін бөлімшенің қызметкерлері пікір бере алмайды.

5.5 Рецензияда төмендегілер ескеріліп жазылады:

– берілген мақаланың өзектілігі;
– ұсынылған ғылыми материалдардың жаңалығы;
– зерттеу материалдарының жеткіліктілігі;
– пайдаланылған дереккөздер тізімі;
– жазу стилі;
– мақалаларға қойылатын талаптарға сәйкестігі;
– жариялауға қатысты қорытынды немесе түзетулер енгізу қажеттілігі туралы.

5.6 Егер мақаланы қайта өңдеу қажет болса, пікір беруші түзетулердің себептерін нақтылап жазады.

5.7 Пікір беруші тегі, аты және әкесінің аты (бар болса), ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағын (бар болғанда), жұмыс орнын, лауазымын және қол қойылған күнін толық жазып қол қояды.

5.8 Жауапты редактор берілген пікірлерді авторға жеткізеді. Бұл жағдайда пікір беруші туралы мәліметтер көрсетілмейді.

5.9 Тексеруден кейін мақала қайта пікір алуға жіберіледі. Пікір редакциялық кеңесте қаралады.

5.10 Автор пікір берушінің пікірін қабылдамаған жағдайда, мақаланы қайтарып алуға құқы бар.

5.11 Мақалаларды қарау мерзімі - 2 ай.

5.12 Қолжазбалар қайтарылмайды.

VI. Редакциялық және авторлық этика

6.1 Редакциялық кеңес өз қызметінде Қазақстан Республикасының қолданыстағы тиісті заңнамаларын басшылыққа алады.

6.2 Редакциялық кеңес қолжазбаны жариялауға жарамсыз деп шешім қабылдаған үшін жауап береді. Осыған сәйкес шешімді қабылдау мақала мазмұнының өзектілігі мен маңыздылығы бойынша ғылыми бағалауға негізделеді.

6.3 Қабылданбаған қолжазбалар туралы ақпарат құпия болып қалады және жарияланбайды.

6.4 Басылымға жариялау үшін материалдарды беру арқылы автор өзі туралы барлық ақпараттың дұрыстығына, стилі мен сауаттылығына, плагиаттың жоқтығына, редакциялық кеңестің қойған барлық техникалық талаптарына сәйкестігіне кепілдік береді.

6.5 Ұсынған қолжазбалар басқа ғылыми журналдарда жарияланбаған болу керек.

6.6 Редакция мақалаларды плагиат жүйесімен тексеруге құқылы.

Мақаланы рәсімдеу үлгісі

FTAMP 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

п.ғ.к., доцент,

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,

Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы

e-mail: akasheva@gmail.com

ПРОГРАММАЛАУДЫ МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ТУРАЛЫ

Аңдатпа. Мақалада STEM білім берудегі жиі талқыланып жүрген тақырыптардың бірі – жалпы білім беретін мектептерде программалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия сияқты мемлекеттердегі тәжірибелерді қарастыра отырып программалауды мектепте оқытудың қажеттілігін айқындайтын шарттар көрсетіледі. Программалауды мектепте оқытудың ағымдағы жай-күйін зерттеу мақсатында, мақала авторы, жоғары сынып оқушыларының және де білім беру процесіндегі басқа да субъектілердің: ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың қатысуымен зерттеулер жүргізді. Зерттеуге IT саласындағы мамандардың қатыстырылуы программалауды оқытуда түрліше аппараттық-программалық жабдықтардың пайдаланылатындығымен түсіндіріледі. Мақалада аталған зерттеудің кейбір қорытындылары, атап айтқанда оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың программалауды мектепте оқыту мәселесіне деген көзқарастарын зерттеу нәтижелері берілді.

Түйін сөздер: Программалау, программалауды оқыту, мектепте программалауды үйрету.

КІРІСПЕ

Мәтін

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мәтін

ӘДІСНАМА

Мәтін

НӘТИЖЕЛЕРІ

Мәтін

ҚОРЫТЫНДЫ

Мәтін

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1

2

3

К.Е. АМАНОВА**К вопросу обучения программирования в школе**

к.п.н., доцент,

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан

e-mail: amanova@mail.ru

Аннотация. Бұл мақалада қазіргі STEM білім берудің өзекті тақырыптарының бірі - жалпы білім беретін мектепте бағдарламалауды. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. На примере таких стран, как Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия рассмотрены предпосылки, инициирующие необходимость обучения детей основам программирования в школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе: родителей, учителей, а также специалистов в IT- сфере, так как в обучении программированию используются различные аппаратно-программные средства обеспечения. В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT-специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

K.T. AMANOVA**To the Question of Teaching Programming in School**

PhD, associate Professor,

Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,

Kokshetau, The Republic of Kazakhstan

e-mail: amanova@mail.ru

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. On the example of countries such as Great Britain, Finland, South Korea, Estonia, France, Australia, the prerequisites are considered, initiating the need to teach children the basics of programming at school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school: parents, teachers, and IT specialists, since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: teaching programming, programming in school, programming training.

ПОЛОЖЕНИЕ О НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ЖУРНАЛЕ «БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ»

I. Общее положение

1.1 Научно-педагогический журнал «Білім-Образование» зарегистрирован в Комитете информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан в 1999 году (свидетельство № 904 –Ж 31 октября), перерегистрирован в 2008 году (свидетельство о перерегистрации № 9838-Ж 30 декабря)

1.2 Учредитель журнала – РГП на ПХВ «Национальная академия образования имени И. Алтынсарина» Министерства образования и науки Республики Казахстан.

1.3 Периодичность издания – 4 раза в год.

1.4 Журнал зарегистрирован в Международном центре регистрации серийных изданий ISSN: ISSN 1607-2790.

II. Цели, задачи и структура журнала

2.1 Научно-педагогический журнал «Білім-Образование» наряду с актуальными проблемами системы образования направлен на публикацию передового опыта казахстанских и зарубежных педагогов и результатов научных исследований, учебно-методических, нормативных инструкций, информационно-аналитических материалов.

2.2 Основные направления: Образование и воспитание, инклюзивное образование, инновации в системе образования, научно-методические и другие информационно-познавательные исследования в сфере образования.

2.3 Рубрики журнала: «Образовательная политика», «Теория и практика воспитания», «Инклюзивное образование: теория и практика», «Научно-методический и научно-педагогический поиск», «Правовая культура», «Конференции, форумы, семинары», «Personalia».

2.4 Статьи принимаются на казахском, русском или английском языках.

2.5 В целях повышения статуса журнала статьи должны быть распротранены в зарубежных системах цитирования, электронных библиотеках научных изданий и в казахстанской базе цитирования.

2.6 На основании решения редакционного совета составляется заключение о публикации статьи в журнале.

III. Правила оформления статей

3.1 Требования к публикации научных статей разработаны в соответствии с подпунктом 36-2) статьи 5 Закона РК от 27 июля 2007 года «Об образовании». Представленные статьи проходят через систему «Антиплагиат» и 75% текста должны быть аутентичными.

3.2 Научная статья – изложение собственных выводов и промежуточных или окончательных результатов научного исследования, экспериментальной или аналитической деятельности, содержащее авторские разработки, выводы, рекомендации ранее не опубликованные и обладающие новизной; или посвященное рассмотрению ранее опубликованных научных статей, связанных общей темой (систематический обзор).

3.3 Структура научной статьи включает название, аннотации, ключевые слова, основные положения, введение, материалы и методы, результаты, обсуждение, заключение, информацию о финансировании (при наличии), список литературы.

3.4 Объем статьи, включая аннотации, таблицы, рисунки, математические формулы и библиографию, не должен превышать 10 страниц текста, набранных на компьютере (редактор Microsoft Word); минимальный объем статьи – 5 страниц.

3.5 Научные статьи должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

3.6 В издательский центр предоставляется электронная версия статьи. Страницы статьи должны быть пронумерованы.

3.7 Статьи должны быть напечатаны в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS», гарнитура – Times New Roman (для русского и английского языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), одинарный межстрочный интервал. Поля: левое – 30 мм, правое – 15 мм, верхнее – 20 мм, нижнее – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.8 Статьи всех авторов должны сопровождаться двумя рецензиями (1 внеш-ней и 1 внутренней) ученых: доктора наук, кандидата наук /PhD. Одна из рецензий является внешней, ее представляет автор при подаче материалов. Вторая является внутренней, ее организация входит в компетенцию редакционной коллегии журнала.

3.9 Представленные материалы должны включать:

- ГРНТИ (Государственный рубрикатор научной технической информации);
- инициалы и фамилию (-и) автора (-ов) – на казахском, русском и английском языках (прописные буквы, жирный шрифт);
- указание ученой степени, ученого звания;
- аффилиацию (место работы/учебы, город, почтовый индекс, страна) на казахском, русском и английском языках;
- название статьи (прописные буквы, жирный шрифт, абзац 1 см по левому краю, на трех языках: русском, казахском, английском);
- аннотацию – краткую характеристику назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи;
- ключевые слова – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования.

3.10 Аннотация должна быть информативной и структурированной, отражать цели работы и ее результаты. Дается на казахском, русском и английском языках. Рекомендуемый объем аннотации – 100-300 печатных знаков (курсив, нежирный шрифт, 12 кегль).

3.11 Рекомендуемое количество ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более трех, даются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке.

3.12 Текст статьи излагается в определенной последовательности его частей и включает в себя:

- ВВЕДЕНИЕ / KIPICE / INTRODUCTION (нежирные прописные буквы, 14 шрифт). Во введении отражаются результаты предшествующих (смежных) работ ученых, методы исследования, процедуры, параметры измерения и т.д.

– ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

– МЕТОДОЛОГИЯ / ӘДІСНАМА / METHODOLOGY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

– РЕЗУЛЬТАТЫ / НӘТИЖЕЛЕРІ / RESULTS (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

В научной статье описываются стадии и этапы экспериментов или опытов, промежуточные результаты и обоснование общего вывода в виде математического, физического или статистического объяснения. Проводимые исследования предоставляются в наглядной форме не только экспериментально, но и теоретически. Это могут быть таблицы, схемы, графические модели, графики, диаграммы и др.

Формулы, уравнения, рисунки, фотографии и таблицы должны иметь подписи или заголовки.

– ЗАКЛЮЧЕНИЕ / ҚОРЫТЫНДЫ / CONCLUSION (нежирным шрифтом, шрифт-14 кегль, по центру).

Собираются тезисы об основных достижениях проведенных исследований.

Они могут быть представлены в письменном виде и в виде таблиц, графиков, цифр и статистических показателей, характеризующих выявленные основные закономерности.

Заключение должно быть представлено без интерпретации со стороны авторов (не более 1 страницы).

– СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ / REFERENCES (нежирные прописные буквы, 14-шрифт).

Порядок данных следующий: сначала список ссылок. Далее следуют дополнительные данные, то есть данные, на которые в статье не ссылались.

Все ссылки должны быть даны на языке оригинала. Ссылки и сноски, приведенные в статье пронумеровываются и заключаются в квадратные скобки.

Принципы отображения ссылок:

1. Во всех работах используется единый стиль

2. Ссылка состоит из двух частей:

– ссылка в тексте (образец [1,5 стр.]);

– ссылки на список использованных данных.

Наиболее важные данные при создании ссылки: ФИО автора, название материала, тип материала, дата создания/изменения материала, адрес главной страницы.

Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003

3.13 Иллюстрации, перечень рисунков и подрисовочные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

3.14 Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

3.15 На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе:

– Полностью прописывается ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

– полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, e-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

– название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках.

3.16 Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами. Статьи, оформленные с нарушением требований к публикации не принимаются.

3.17 Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются.

3.18 Рукопись и электронный вариант материалами следует направлять по адресу: 010000, Республика Казахстан, г. Нур-Султан, пр. Мәңгілік Ел 8, БЦ «Алтын Орда», 15-й этаж, каб. 1502. Национальная академия образования имени И. Алтынсарина.

3.19 Контакты:

Тел.: (8 7172) 72 58 79

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписной индекс – 75754. Оплата – 2500 тенге.

Реквизиты:

РНН 600900611860, ИИК KZ826010111000202462, БИН 08094000

6848, КБЕ 16, БИК HSBKZKX, КНП 859, АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакционный совет

4.1 В состав редакционного совета или редакционной коллегии входят ученые с индексом Хирша не менее 2-х (двух) по тематическому направлению журнала в международных базах данных Web of Science (Вэб оф Сайнс) или Scopus (Скопус). Для журналов социально-гуманитарного направления наличие ученых, имеющих публикации в международных базах данных Web of science или Scopus. Редакционную коллегию журнала составляют главный редактор журнала, ответственный редактор, технический редактор, корректор.

4.2 Главным редактором журнала является вице-президент по науке Национальной академии образования им. И. Алтынсарина.

4.3 Главный редактор журнала:

– утверждает состав редакционной коллегии;

– осуществляет общее руководство редакционной коллегией;

– заключает договоры с организациями, распространяющими журнал, решает иные вопросы, связанные с деятельностью редакционной коллегии;

– способствует привлечению в редакционную коллегию ведущих отечественных и зарубежных ученых;

– вносит предложения по содержанию журнала и деятельности редакционной коллегии.

4.4 Состав редакционной коллегии:

– отечественные и зарубежные ученые, имеющие академическую/ученую степень;

– отечественные и зарубежные ученые и эксперты, имеющие научные статьи в журналах с ненулевым импакт-

фактором;

- ведущие ученые Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (имеют отраслевой опыт).

4.5 Члены редакционного совета:

- участвуют в разработке перспективного плана деятельности редакционного совета;
- участвуют в обсуждении представляемых материалов, принимают решение об отклонении материала.

4.6 Ответственным редактором назначается сотрудник Национальной академии образования имени И. Алтынсарина, имеющий ученую/академическую степень.

4.7 Ответственный редактор:

- ответственен за реализацию издательской политики;
- контролирует поступление и обработку представляемых материалов;
- осуществляет связь с авторами;
- принимает решение о необходимости проведения дополнительного рецензирования представленных

материалов;

- определяет сроки выпуска номеров журнала.

4.8 Корректор:

- оценивает качество статей по содержанию;
- при необходимости приводит материал в соответствие образцам, отвечающим требованиям к написанию,

редактированию статьи;

- предоставляет ответственному редактору последнюю версию статей.

4.9 Технический редактор назначается из числа сотрудников Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, имеющих необходимую техническую подготовку

4.10 Технический редактор:

- обрабатывает представленные материалы;
- проектирует дизайн номера журнала;
- обеспечивает выпуск журнала;
- доставляет журналы до распространителей.

V. Порядок рецензирования

5.1 Члены редакционной коллегии журнала рассматривают соответствие статей соответствующим рубрикам.

5.2 Одна рецензия внешняя, поэтому автор вместе со статьей представляет ее.

5.3 Редакционный совет предусматривает получение рецензии от экспертов, работающих в области знаний, к которой относится содержание рукописи.

5.4 Рецензентами не могут быть научные руководители соискателей ученой степени, а также сотрудники подразделения, в котором работает автор.

5.5 Рецензия составляется в свободной форме с обязательным отражением следующих положений:

- актуальность представленной статьи;
- новизна представленных научных материалов;
- достаточность материалов исследования;
- список использованных источников;
- стиль изложения;
- соответствие требованиям к научным статьям;
- вывод о целесообразности опубликования или необходимости доработки;

5.6 Если статья нуждается в доработке, рецензент излагает причины поправок с уточнением.

5.7 Рецензент расписывается с расшифровкой фамилии, имени и отчества (при наличии), ученой степени и ученого звания (при наличии), места работы, должности и даты подписания.

5.8 ответственный редактор доводит предоставленные комментарии до автора. В этом случае сведения о рецензенте не указываются.

5.9 После доработки статья отправляется на повторное рецензирование. Рецензия рассматривается на редакционном совете.

5.10 Автор вправе отозвать статью в случае неприятия мнения рецензента.

5.11 Срок рассмотрения статей - 2 месяца.

5.12 Рукописи не возвращаются.

VI. Редакционная и авторская этика

6.1 Редакция журнала в своей деятельности руководствуется действующим законодательством Республики Казахстан.

6.2 Редакционная коллегия ответственна за принятие решения о нецелесообразности опубликования рукописи. В соответствии с этим принятие решения основывается исключительно на научной оценке содержания статьи с точки зрения его актуальности и значимости.

6.3 Информация об отклоненных рукописях конфиденциальна и она не разглашается.

6.4 Представляя материалы для публикации, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата, соответствие

всем техническим требованиям.

6.5 Представленные рукописи не должны публиковаться в других научных журналах.

6.6 Редакция имеет право проверять статьи на плагиат.

Образец оформления статьи

ГРНТИ 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

к.п.н., доцент

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова

г. Кокшетау, Республика Казахстан
e-mail: amanova@mail.ru

К ВОПРОСУ ОБУЧЕНИЯ ПРОГРАММИРОВАНИЮ В ШКОЛЕ

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе. В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT-специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

ВВЕДЕНИЕ

Текст

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Текст

МЕТОДОЛОГИЯ

Текст

РЕЗУЛЬТАТЫ

Текст

ВЫВОДЫ

Текст

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1

2

3

К.Е. АМАНОВА

К вопросу обучения программирования в школе

к.п.н., доцент,
Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,
г. Кокшетау, Республика Казахстан
e-mail: amanova@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі STEM білім берудің өзекті тақырыптарының бірі - жалпы білім беретін мектепте бағдарламалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Ұлыбритания, Финляндия, Оңтүстік Корея, Эстония, Франция, Австралия сияқты елдердің мысалында балаларға мектепте бағдарламалаудың негіздерін үйрету қажеттілігін бастайтын алғышарттар қарастырылады. Мектептерде бағдарламалауды оқытудың қазіргі жағдайын зерттеу үшін автор жоғары сынып оқушылары мен мектептегі оқу процесінің басқа пәндерінің қатысуымен зерттеу жүргізді: ата -аналар, мұғалімдер, сонымен қатар IT мамандары, себебі әр түрлі аппараттық және бағдарламалық қамтамасыз ету құралдары бағдарламалауды үйретуде қолданылады. Мақалада осы зерттеудің кейбір нәтижелері, атап айтқанда, мектепте бағдарламалауды оқыту мәселесіне оқушылардың, ата -аналардың, мұғалімдер мен IT мамандарының қарым -қатынасын зерттеу нәтижелері ұсынылған.

Түйін сөздер: программалау, бағдарламалауды үйрету, мектепте бағдарламалау.

К. Е. АМАНОВА

Программалауды мектепте оқыту туралы

п.ғ.к., доцент
Ш. Уалихановтың атындағы Кокшетау мемлекеттік университеті
Кокшетау қ., Қазақстан Республикасы
amanova@mail.ru

К. Е. AMANOVA

To the Question of Teaching Programming in School

PhD, associate Professor,
Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,
Kokshetau, The Republic of Kazakhstan
e-mail: amanova@mail.ru

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. On the example of countries such as Great Britain, Finland, South Korea, Estonia, France, Australia, the prerequisites are considered, initiating the need to teach children the basics of programming at school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school: parents, teachers, and IT specialists, since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: teaching programming, programming in school, programming training.

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы» ШЖҚ РМК.
Журнал 2000 жылдың
мамырынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат министрлігінде
есепке қойылды
(2008 жылғы 30 желтоқсандағы
Бұқаралық ақпарат құралын есепке қою
туралы №9838-ж куәлік).

**Құрметті оқырмандар
мен авторлар!**

Журналда жарияланған
материалдар редакцияның
көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің
анықтығына, сондай-ақ
стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Нұр-Сұлтан қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8
«Алтын Орда» БО.

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 29.09.2021 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,5. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды

Учредитель журнала:

РГП на ПХВ «Национальная
академия образования
им. И. Алтынсарина»
Министерства образования и науки
Республики Казахстан.
Журнал издается с мая 2000 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.
Журнал поставлен на учет
в Министерстве культуры и
информации РК (свидетельство о
постановке на учет средства массовой
информации № 9838-ж
от 30.12.2008 г.).

**Уважаемые читатели
и авторы!**

Опубликованные в журнале
материалы не отражают точку
зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические ошибки
несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия
редакции.

Наш адрес:

010000, г. Нур-Султан,
пр. Мәңгілік Ел, 8,
БЦ «Алтын Орда».

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 29.09.2021 г.
усл.печ.л. - 5,5. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.
Отпечатано
в Отделе дизайна и полиграфических
услуг НАО им. И. Алтынсарина.